

ISSN 2409 3238

**ЛІНГВІСТИКА.
ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ**

**Іншомовний дискурс : скла-
дники, проблеми вивчення
та навчання**

№ 9

2016

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

ISSN 2409 3238

ЛІНГВІСТИКА. ЛІНГВОКУЛЬ- ТУРОЛОГІЯ

**ІНШОМОВНИЙ ДИСКУРС:
СКЛАДНИКИ, ПРОБЛЕМИ
ТА НАВЧАННЯ**

№ 9

Дніпропетровськ

2016

УДК 811(082) + 81'243:378.147.091.3

ББК 81:9; Я5

ISSN 2409 3238

Рецензенти:

д-р філол. наук, проф. Зірка В.В., професор Дніпропетровського університету імені Нобеля;

к. філол. наук доц Шашкіна Н.І., завідувач кафедри іноземних мов Придніпровської державної академії будівництва та архітектури

Л 59 Лінгвістика. Лінгвокультурологія : зб. наук. пр. : Іншомовний дискурс : складники, проблеми та навчання : наукова монографія / за заг. ред Панченко О. І. Шепеля Ю. О..— Дніпропетровськ : Акцент ПП, 2016. — Т. 9. — 143 с.

У збірнику "Лінгвістика. Лінгвокультурологія" друкується монографічне дослідження науковців кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара. Висвітлюються питання складових та процесу навчання іншомовному професійному дискурсу студентів-перекладачів філологічних факультетів. Описано педагогічну технологію формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців філологічної сфери (переклад) та педагогічних технологій у роботі з іноземними студентами.

Для науковців-філологів, магістрів, аспірантів і усьх, хто цікавиться питаннями тексту, дискурсу, перекладу та викладанням російської / української мови іноземним студентам.

УДК 811(082) +81'243:378.147.091.3

ББК 81:0; я 5

© ДНУ імені Олеся Гончара, 2016

© Автори статей, 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА (Панченко О. І.)	5
ВСТУП (Шепель Ю.О.) ...	6
ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО ПОДАННЯ СКЛАДОВИХ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ КОНЦЕПТІВ	11
Щодо питання про культурний і мовний концепти. Стереотип і національний характер (Шепель Ю.О.)	11
Прагматична реалізація нової лексики у словниках та її зв'язок із семантикою (Вотінцева М.Л.).	17
Вербалізація концептів загальнолюдського значення в мові, мовленні (Амичба Д.П., Ходоренко Г.В.)	18
Професійна іншомовна комунікативна та дискурсивна компетенція: сутність та структура (Панченко О.І., Шепель Ю.О.).	21
Комунікативна компетенція як система мовленнєвих іншомовних умінь та навичок (Гурко О.В., Шкурко О.В.)	26
Компоненти професійної іншомовної комунікативної компетенції (Шепель Ю.О., Вотінцева М.Л.)	31
Список літератури	34
Универсальное, общечеловеческое "слово": форма и содержание, смысл и значение, образ и символ (Амичба Д.П.).	36
Хиатический каламбур как средство создания языковой игры (на примере демотиваторов) (Габидулина А.Р., Горловский институт иностранных языков ГВУЗ «Донбасский ГПУ» (г. Артемовск, Украина)	46
"Даруй мне тишь твоих библиотек" (библиотека как концепт и компонент системы общения) (Панченко Е.И.)	51
Контекст и словообразовательное значение производного слова (на материале русского и украинского языков) (Шепель Ю.А.)	57
Humanitarisation of education in Ukraine: tasks and prospects of the development (Суїма І.П.)	60
Contemporary English neologisms (Borovik O.)	65
Пароніми та омоніми як основа гри слів (на матеріалі англійської мови) (Падалко В.В.).	69
Полісемія як основа англомовної лінгвістичної гри (на матеріалі роману Ч. Діккенса "Посмертні записки Піквіського клубу") (Черемис О.Г., Панченко О.І.)	73
Висновки	78

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНОГО ПОДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ Й ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ТА НАВИЧОК КОМУНІКАТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У МАЙБУТНІВ ФАХІВЦІВ 80

Критерії оцінки та рівні сформованості професійної іншомовної комунікативної компетенції та дискурсу (*Стребуль Л.О., Козирєва Н.Ю., Суїма І.П.*) 80

Особливості юридичної термінології в англійській мові (*Клименко Т.А., Сердюк О.В.*) 81

Мова права як окремий стильовий різновид української й російської літературної мови та юридичного дискурсу (*Шепель Ю.О., Шкурко О.В.*) 87

Висновки 92

ОСОБЛИВОСТІ ЛІНГВІСТИЧНОГО ВТІЛЕННЯ ТЕКСТІВ РІЗНИМИ МОВАМИ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ СУЧАСНИХ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДИК ДЛЯ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННЮ 96

Текст як об'єкт лінгвістики й основа спілкування (*Шепель Ю.О., Панченко О.І.*) 96

Дослідження стислого тексту в комунікативному просторі україномовного та англомовного корпоративного блогів (*Зайцева С.В.*) 101

Досвід застосування інтерактивних методів під час навчання майбутніх фахівців професійному іншомовному спілкуванню (*Петриченко І.Б., Шестопап Н.А., Сердюк О.В.*) 104

Список літератури 106

Алгоритм вивчення студентами-іноземцями складнопідрядних речень (*Стребуль Л.О.*) 108

Colloquial phraseology in English movies. Way of translation in Ukrainian and Russian (*Вовненко Р.О.*) 113

Конотативна забарвленість тексту у романі Харпер Лі "Вбити перемішника" та її відтворення у перекладі (*Злиднєва В.Ю., Панченко О.І.*) 117

Мотивация и мнемонические приемы как составляющая методики преподавания русского языка иностранцам (*Клименко Т.А.*) 121

Challenges and perspectives of translation quality assessment in applied translation studies (*Novikova O.O., Panchenko O.I.*) 124

"Gone with the wind" from the point of view of its translation

(Timoshenko E.)	129
Дослідження семантичних особливостей перекладу англійських фразеологізмів (Падура С.А.)	134
Библийские афоризмы и особенности их перевода (Уманец О.О., Амичба Д.П.)	137
ВИСНОВКИ	143

ПЕРЕДМОВА

Колективне наукове дослідження присвячене питанню розвідки *іншомовного дискурсу, а саме його складникам, а також проблемі вивчення та навчання студентів-перекладачів.*

Об'єктом вивчення стали питання складників іншомовного дискурсу та навчання іншомовному професійному дискурсу студентів-перекладачів філологічних факультетів.

Предмет дослідження – педагогічна технологія формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців філологічної сфери (переклад) та формування професійної іншомовної комунікативної компетенції (ПІКК) студентів ВНЗ. Визначена двухаспектна структура професійної іншомовної комунікативної компетенції, що складається з загальномовних (лінгвістична, мовленнєва, навчальна, соціокультурна, когнітивна, компенсаторна, стратегічна) та професійно-мовних (професійна, бізнес, перекладацька, інформаційно-аналітична) компетенцій.

Запропонована діагностика сформованості іншомовної компетенції студентів, що включає методики й лінгводидактичні тести та дозволяє визначити рівні й простежити динаміку формування іншомовної компетенції на різних етапах навчання.

Розроблені та впроваджені у навчальний процес курси за вибором «Семантико-прагматичні проблеми перекладу» та «Соціолінгвістичні проблеми перекладу». Матеріали НДР використовуються у курсі «Українська мова для студентів-іноземців», «Методологія наукових досліджень», у спецкурсі «Семантико-прагматичні проблеми перекладу», у курсі «Російська мова для студентів-іноземців», «Актуальні проблеми перекладознавства», у курсі за вибором «Лінгвокультурологічні та жанрові проблеми перекладу», розроблені тести для модульної перевірки знань студентів.

Панченко О. І.,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри перекладу
та ЛПІ ДНУ імені Олеся Гончара

ВСТУП

Починаючи з 2013 року і упродовж наступних трьох років кафедра перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців ДНУ імені Олеся Гончара працювала над науково-дослідною темою *"Іншомовний дискурс: складники, проблеми вивчення та навчання"*.

Процес впровадження наукової теми присвячений питанням, які пов'язані з удосконаленням організації навчально-виховного процесу з іноземних мов та теорії перекладу на сучасному етапі, з використанням методик та сучасних інтерактивних методів навчання у викладанні професійно спрямованих іноземних мов.

Актуальність дослідження визначається підвищеною в сучасних умовах значущістю іншомовної компетенції у професійній діяльності й низьким рівнем її формування в майбутніх фахівців у процесі навчання у виші. Актуальним стає навчання студентів ефективним стратегіям оволодіння іншомовним дискурсом професійної сфери, інформаційною основою якого є автентичні тексти будь-якої сфери спілкування. Однак проблема формування стратегій, що забезпечують самостійне породження іншомовного монологічного та полілогічного дискурсів, ще не вивчалася.

Аналіз наукової літератури свідчить про досить інтенсивну розробку питань формування та розвитку іншомовної комунікативної компетенції як однієї зі складових професійної компетенції (Т. В. Ємельянова; А. Г. Ізмайлова; О. Ю. Іскандарова; Л. Г. Ступіна; О. В. Шевченко), у тому числі у сфері перекладознавства (Л. Черноватий, О. Панченко, О. Чередніченко, С. Швачко, В. Карабан, О. Селіванова та ін). Усе більше увагу дослідників привертає вивчення процесу формування дискурсивної компетенції та цілеспрямованого навчання фахівців іншомовного професійного дискурсу (Н. П. Головіна; С. К. Гураль, Ю. А. Єрмошин; Н. В. Іванова, О. І. Кучеренко; С. Н. Мусульбес; Л. В. Ступнікова; Є. А. Шатурний).

Останнім часом з метою підвищення результативності оволодіння іноземною мовою, здатності до самонавчання набуває актуальності проблема формування навчальних стратегій при навчанні читанню, аудіюванню (С. В. Іванов; Н. Г. Михайлова; А. Є. Міхіна; Т. А. Соколова; Т. Ю. Тернових), комунікативних стратегій (Т. Н. Астафурова; Н. В. Баришніков; М. С. Калініна; Л. А. Карева; Н. А. Скурихин; Т. А. Толмачова).

Необхідність розробки, обґрунтування й реалізації теоретичних і технологічних засобів формування іншомовної компетенції студентів визначається об'єктивними протиріччями між:

- потребою педагогічної практики в науковому осмисленні процесу формування іншомовної компетенції й недостатньою розробленістю наукових уявлень про даний процес;

- високим рівнем вимог до процесу навчання іноземним мовам у ВНЗ й низькою технологічністю процесу формування іншомовної компетенції студентів;

- визнанням значущості інтерактивного методу навчання іноземним мовам і недостатнім вивченням проблеми формування іншомовної компетенції із застосуванням цього методу;

- підвищенням рівня й значущості інформатизації освіти й недостатнім опануванням інтенсивного навчання іноземним мовам за допомогою комп'ютера (як у рамках контекстного, так і комунікативного підходів).

Вищевикладені протиріччя між об'єктивними потребами суспільства у фахівцях з високим рівнем іншомовної професійної компетенції й недостатньою розробленістю засобів її формування у ВНЗ визначили проблему колективної монографії, що полягає в опрацюванні проблемних питань іншомовного дискурсу, його складових та у моделюванні й реалізації технології, заснованої на інтерактивних методах навчання, спрямованої на формування іншомовної комунікативної компетенції студентів, що забезпечує високу якість їхньої іншомовної підготовки.

Гіпотеза монографічного дослідження – процес формування іншомовної комунікативної компетенції у студентів напряму підготовки "Переклад" буде ефективним, якщо у них сформовані стратегії оволодіння іншомовним дискурсом, що припускає:

- моделювання іншомовної професійної діяльності в навчальних умовах вишу;

- визначення лінгводидактичного статусу іншомовного дискурсу, його феноменології;

- виявлення типів стратегій, що оптимізують породження усного і письмового іншомовного професійного дискурсу, та номенклатури складових їх умінь;

- відбір і організацію макродискурсу, що містить професійно значущу інформацію;

- розробку науково обґрунтованої технології формування стратегій оволодіння іншомовним дискурсом.

- іншомовну підготовку студентів здійснювати на основі комплексного підходу до змісту, методів, засобів і форм навчання в цілому;

- комплексно застосовувати в навчанні інтерактивні методи, тобто аудиторні інтерактивні заняття й комп'ютерну лінгводидактику;

- здійснювати поетапний перехід від найпростіших занять (комп'ютерне тестування, вибіркове застосування мультимедійних посібників для вивчення окремих аспектів лексики й граматики) до більш складних і професійно орієнтованих форм інтерактивних занять (тренінги в рамках аудиторних занять, різні рольові ігри, e-mail-проекти).

У процесі інтеграції України у світове співтовариство змінилися вимоги ринку праці до фахівців різних галузей і, зокрема, до перекладачів, професіоналізм яких прямо залежить від рівня і якості іншомовної професійної комунікативної компетенції фахівця, готового вступати в професійно-ділове спілкування із представниками інших культур.

Формуванню іншомовної професійної комунікативної компетенції сприяє переосмислення деяких педагогічних положень з огляду на останні досягнення теорії та практики навчання іноземній мові у вищій школі:

- включення України до Болонського процесу, основною метою якого є гармонізація національних систем вищої освіти, що сприяє формуванню єдиного європейського ринку висококваліфікованої праці;

- профілізація української освіти, спрямованої на реалізацію державного освітнього стандарту з урахуванням профілю ВНЗ;

- підвищення статусу предмета «Іноземна мова», внесення його до державного освітнього стандарту в якості обов'язкового;

- модернізація української освіти, спрямованої на введення дворівневої системи навчання: бакалавр-магістр;

- використання в навчальному процесі поряд з обов'язковими програмами, диктованими стандартом освіти, факультативних, авторських програм;

У той самий час курси іноземної мови та практики перекладу, що передують за навчальними планами курсам за фахом, розкриває резерви випереджального професійного навчання, доводячи, що мова може бути засобом отримання нових професійних знань.

Проблема формування іншомовної компетенції досить багатогранна й неоднозначна. Її понятійний склад перебуває на перетині досліджень у галузі педагогіки, філософії, лінгвістики, психології. У зв'язку з цим особливе значення мають праці міждисциплінарного характеру, в яких розкриваються різні аспекти формування іншомовної компетенції студентів.

Реалії сьогодення висувають вимоги й до методів навчання іноземним мовам, що мають базуватися на використанні високоефективних інтерактивних технологій, спрямованих на забезпечення належної якості освіти. Проте механізм формування іншомовної компетенції вивчений недостатньо, і на основі аналізу психолого-педагогічної літератури ми зробили припущення, що формування іншомовної компетенції буде протікати більш успішно, якщо будуть створені оптимальні умови навчання й розроблена технологія з застосуванням

інтерактивного методу, а саме комплексного й поетапного використання різноманітних форм інтерактивних занять.

Технологія інтенсифікації навчання, що успішно застосовується на сучасному етапі викладання іноземної мови, здійснюється в рамках блочно-модульного навчання, тобто спирається на теорію поетапного формування розумових дій (П. Я. Гальперін, В. В. Давидов, Л. В. Занков, Д. Б. Ельконін) [1].

Деякі дослідження присвячені інтенсифікації формування іншомовної компетенції за допомогою комп'ютера, де особлива увага приділяється навчанню ідіоматичних одиниць (Н. О. Макоєд) і спеціальній (термінологічній) лексиці (А. П. Литаєва, О. Г. В'юшкіна, О. Ю. Долматовська). Використання комп'ютера в навчанні іноземній мові, на думку цих дослідників, є оптимальним при навчанні мовним фактам, мовним одиницям, які є не творчими, а готовими, заданими, що легко піддаються методичному маніпулюванню в комп'ютерних програмах. На наше переконання, це й комунікативний підхід, реалізований засобами мультимедіа й можливістю обміну інформацією іноземною мовою під час електронної переписки й використання чат-технологій.

Вважаємо актуальним змоделювати технологію формування іншомовної компетенції із застосуванням інтерактивного методу, а саме суб'єкт-суб'єктних відносин між студентом і викладачем, студентом і групою, конкуруючими та кооперуючими групами студентів, студентом і віртуальним комп'ютерним різноманітним середовищем як опосередкованим знаряддям взаємодії з іншим суб'єктом, а також суб'єкт-об'єктних відносин студента як суб'єкта з комп'ютерною програмою як об'єктом.

Характеристики мовної і мовленнєвої компетенцій і здібностей представлені в науці у вигляді дихотомії, що відповідає когнітивно-лінгвістичному й комунікативно-мовному типам оволодіння іноземною мовою. М. К. Кабардов увів поняття когнітивно-зорієнтованого навчання (більш ефективного для когнітивно-лінгвістичного типу оволодіння мовою) і комунікативно-зорієнтованого навчання іноземним мовам (більш ефективного для комунікативно-мовного типу оволодіння мовою) [6, с. 132]. Такий розподіл тісно пов'язаний із двома основними функціями мови, а саме: а) когнітивної, б) комунікативної. Когнітивна функція відбиває дії свідомості, є пізнавальною й реалізується, головним чином, під час вивчення вербального, лінгвістичного контексту. Комунікативна функція реалізується в основному при здійсненні в процесі навчання комунікативного акту, тобто не тільки вербального, але й невербального, екстралінгвістичного контексту.

Доцільним, на нашу думку, є застосування технології, що передбачає використання технічних засобів в рамках обох цих підходів: як когнітивно-орієнтованого, так і комунікативно-орієнтованого навчання. Отже, питання формування іншомовної компетенції й психолого-педагогічних факторів її реалі-

зації зберігають актуальність, оскільки не вичерпане саме поняття формування іншомовної компетенції.

На сучасному етапі освоєння дискурсом іноземної (англійської) мови відбувається паралельно з інформатизацією, оволодінням інформаційними технологіями, а, отже, значущість комп'ютерної лінгводидактики зростає. На нашу думку, педагогічна технологія із застосуванням інтерактивного методу, що припускає аудиторні групові інтерактивні заняття (рольові ігри, ділові ігри, моделювання, тренінги, case study, сократичні діалоги й ін.) і комп'ютерну лінгводидактику, розширює особистісний потенціал студентів, дає їм більше можливостей для успішного опанування іноземною мовою, сприяє раціональному використанню часу занять.

Отже, проблема дослідження іншомовного дискурсу, його складових та формування іншомовної компетенції залишається відкритою для теоретичного осмислення й експериментального дослідження. Конструювання нових технологічних рішень буде сприяти розширенню й збагаченню дослідницького поля педагогіки й дозволить підвищити рівень сформованості іншомовної компетенції студентів.

Шепель Ю.О.,
академік АНВО України
доктор філологічних наук, професор

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО ПО- ДАННЯ СКЛАДОВИХ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ КОНЦЕПТІВ

Щодо питання про культурний та мовний концепти, стереотип й на-
ціональний характер

Шепель Ю. О.

Визнання тісного взаємозв'язку мови і культури активізувало комплексне вивчення феноменів ментальності, культури та мови з використанням єдиної системи інструментальних категорій. Певною віхою в розробці даного напрямку лінгвістики стала поява нової дисципліни – лінгвокультурології; ознакою підвищеного інтересу до культурно-мовних концептів – поява величезної кількості наукових досліджень. Уперше у лінгвістиці термін концепт у значенні, відмінному від терміна *поняття*, використовує С. Аскольдов: «Концепт є уявне творення, яке заміщає нам в процесі думки невизначений безліч предметів одного і того ж роду» [1, с. 270]. Найбільш важливі для вивчення так званих «ключові слова», що відображають основні концепти певної культури. В основі спроби класифікувати концепти лежить бажання конкретизувати поняття культурно-мовного концепту, а також полегшити процес опису конкретних концептів за допомогою віднесення їх до якого-небудь типу або класифікованої групи.

Відомі типології можна умовно розділити на групи:

1) семантичні класифікації, які розглядають концепти з позиції сфери їх вживання, роблячи акцент на смислового значенні. Д. С. Лихачов

ділить концепти з точки зору їх тематики. А. Я. Гуревич поділяє культурно-мовні концепти на філософські категорії (час, простір, причина, зміна, рух), і соціальні, так звані культурні категорії (свобода, право, справедливість, багатство, власність);

2) класифікації концептів на основі їх вираження і функціонування в мові (Є. В. Образцова, А. П. Бабушкін, М. М. Болдирев).

А.П. Бабушкін поділяє концепти на *лексичні* та *фразеологічні*. Серед лексичних концептів виділяють такі типи: розумові картинки (*ромашки, півень, смерть, диявол*); концепти-схеми – слова з «просторовим» значенням (*річка, дорога, дерево*); концепти-гіпероніми, що відображають гіперонімічні зв'язки в лексиці (*взуття: туфлі, черевики, сандалі*); концепти-фрейми, які співвідносяться з деякою ситуацією чи чином ситуації (*базар, лікарня, музей*); концепти-сценарії, які реалізують в собі ідею розвитку (*бійка, лекція*); концепти-інсайти, що містять інформацію про структуру та функції предмета (*парасолька, бара-*

бан, ножиці); калейдоскопічні концепти, які представляють концепти абстрактних імен соціальної спрямованості (*борг, порядність, совість*) [2, с. 46].

Крім перерахованих вище, існують приклади функціонально-соціологічної (індивідуальні, мікрогрупові, макрогрупові, етнічні, цивілізаційні та загальнолюдські концепти), структурної (однорівневі, багаторівневі і сегментні концепти) та інших класифікацій культурно-мовних концептів. Одна із вдалих спроб комплексного аналізу аспектації культурно-мовного концепту представлена в роботах В. І. Карасика та Г. Г. Слишкіна [3, с. 77]. Дослідники розглядають функціонування, змістовний та структурний план концептів, а також динаміку їх існування, виділяючи такі характерні ознаки культурно-мовних концептів: комплексність побутування (культурно-мовний концепт – проекція елементів культури, що зберігається у свідомості, представлена в мові); ментальна природа, багатовимірність; цінність (центром концепту завжди є цінність, оскільки концепт служить дослідження культури); умовність та розмитість, мінливість; обмеженість свідомістю носія; трикомпонентність (наявність ціннісного та образного елементів); поліапелліруемість та ін.[4, с.51].

Лексичне значення слова — зміст слова, яке відображає в свідомості уявлення про предмет, властивість, процес, явище. Лексичне значення слова — результат мисленнєвої діяльності людини. Воно пов'язане з редукцією інформації людською свідомістю, з такими видами мислиннєвих процесів, як порівняння, класифікація, узагальнення. Лексичне значення слова характеризується і узагальнюючою властивістю. Формування значення слова відіграє першочергову роль в пізнавальній діяльності людини. Кожен предмет одержує свою зрозумілість, очевидність, виразність завдяки вперше наданій йому назві. Значення слова формується у процесі активної діяльності комунікантів. Але оскільки поняття як форма ідеального відображення світу доступне тільки в його мовному вигляді, то всі мовленнєві операції зі словом належать мовній системі. Якщо функціонування слів, словосполучень безпосередньо пов'язано з їхньою семантикою, тобто поняттям як універсальною ідеальною формою мислення, то лінгвістика повинна досліджувати всі способи вираження понять. У гносеологічному плані можна говорити про те, що поняття — категорія не мовна, а пізнавальна. Однак справжнє “життя поняття” відбувається в мові і тут воно визначається як значення. Поняття і значення — це не різні сутності, а об'єкти різних наук, особливості яких не дають змоги розподіляти онтологію предмету. Давня традиція розмежування поняття (логіка) і значення (лінгвістика) часто приховувала єдину природу мовномисленнєвої семантики і не призвела до утворення одного узагальнюючого терміну, до того ж створила певну термінологічну надлишковість (семантика, значення, зміст, концепт, сигніфікат) [5, с. 45]. Але оскільки поняття як форма ідеального відображення світу доступне тільки в його мовному вигляді, то всі мовленнєві операції зі словом належать мовній сис-

темі. Якщо функціонування слів, словосполучень безпосередньо пов'язано з їхньою семантикою, тобто поняттям як універсальною ідеальною формою мислення, то лінгвістика повинна досліджувати всі способи вираження понять. У гносеологічному плані можна говорити про те, що поняття — категорія не мовна, а пізнавальна. Однак справжнє “життя поняття” відбувається в мові і тут воно визначається як значення. Поняття і значення — це не різні сутності, а об'єкти різних наук, особливості яких не дають змоги розподіляти онтологію предмету. Давня традиція розмежування поняття (логіка) і значення (лінгвістика) часто приховувала єдину природу мовномисленнєвої семантики і не призвела до утворення одного узагальнюючого терміну, до того ж створила певну термінологічну надлишковість (семантика, значення, зміст, концепт, сигніфікат). Л. Г. Воронін пропонує розрізняти *сміслові значення слова і поняттях* [6, с. 44–53]. Сміслові значення слова — це такий його вираз, при якому в слові виражається сукупність будь-яких ознак предмета чи явища. Поняття ж є відображенням визначеної сукупності загальних та істотних ознак предмета. Важко відразу помітити, що у цьому формулюванні сміслові значення — це сума знань про даний предмет чи широке поняття. Вузьке поняття одержує назву поняття взагалі. На думку Л.Г. Вороніна, значення слова складається із двох основних відношень до дійсності: позначення предмета і відображення предмета. При одному і тому ж мовному способі позначення предмета відображення предмета може бути різним. І, навпаки, при тому самому відображенні предмета способи його позначення можуть дуже різнитися. Позначення предмета словом у певній мові, як правило, постійне в усі періоди вживання слова — і в давнину, і в даний час, і для дитини, і для дорослого. Належність слова до предмета чи явища як визначення цього предмету чи явища не змінюється, а приналежність слова до предмету як відображення даного предмету змінюється під впливом різних факторів, в тому числі і таких, як історичний рівень пізнання цього предмету окремою особистістю. Позначення як форма відношення слова до дійсності виступає в специфічній формі, у формі назви. Вчений зауважував, що під значенням слова розуміють дві різні речі, із яких одне, яке належить мовознавству, назовемо ближнім, інше, яке становить предмет дослідження інших наук, — віддаленим значенням слова. Тільки одне ближнє значення слова містить в собі дійсний зміст думки під час вимови слова. Ближнє, або формальне значення слів, разом з уявленням, робить можливим те, що мовець і реципієнт розуміють один одного. О.О. Потебня також додає, що у мовця і реципієнта, внаслідок відмінностей органів чуття, сприйняття неоднакові. Ще більш суттєво відрізняються комбінації цих сприйнятих. Наприклад, коли один говорить *це дерево — береза*, то для іншого дійсне значення цього слова зовсім інше. Обидва вони думають при цьому про різні речі, але так, що їхні думки мають спільну точку дотику: уявлення (якщо воно є) і формальне значення слова. Спільне між мовцем і

реципієнтом обумовлене їхньою належністю до одного і того ж народу. Іншими словами О.О. Потебня розрізняв два типи значень слів – ближнє значення, “народне”, і віддалене, “особисте”, яке у кожного відрізняється щодо якості і кількості елементів [7, с. 19-20]. Отже, концепт як поняттєва категорія, на відміну від власне поняття, є прерогативою не самої філософії, а радше лінгвософії. Якщо за поняттям стоїть реалія, речова субстанція, то за концептом – не лише предметна віднесеність, предметний смисл, але й слово — ім’я реалії, слово — знак як певна інтелектуально осмислена сутність, як субстанція значуща, або знак смислу. Поняття зазвичай утілюється в найближчому значенні слова. Концепт — це й зміст поняття, й культурний смисл (а частіше комплекс смислів) слова, навіяний реалією.

Поняття концепту тісно пов’язане з поняттями стереотипу, національного характеру. Вперше поняття стереотипу використав У. Ліппман ще у 1992 р. Він вважав, що це впорядковані, схематичні детерміновані культурою «картинки світу» в голові людини, які заощаджують його зусилля при сприйнятті складних об’єктів світу. При такому розумінні стереотипу виділяються дві його важливі риси – детермінованість культурою, і бути засобом економії трудових зусиль і, відповідно, мовних засобів. Одне з кращих визначень стереотипу належить В.В. Червоних: «Стереотип є структура ментально-лінгвального комплексу, що формується за допомогою інваріантної сукупності валентних зв’язків, приписуваних даній одиниці і які репрезентують концепт феномена, що стоїть за даною одиницею ...» [8, с. 57]. Ю. Прохоров вважає, що стереотип — це «передусім певне уявлення про дійсність чиї елементи з позиції «наївної», буденної свідомості» [8, с. 58].

Отже, проаналізувавши поняття «стереотип», можна зробити наступні висновки: кожна людина володіє індивідуальним особистим досвідом, особливою формою сприйняття навколишнього світу, на основі якого в його голові створюється так звана «картина світу», що включає в себе об’єктивну (інваріантну) частину та суб’єктивну оцінку дійсності індивідумом, стереотип є частиною цієї картини; більшість лінгвістів, які займаються вивченням даної проблеми, відзначають, що основною рисою стереотипів є їх детермінованість культурою – уявлення людини про світ формуються під впливом культурного оточення, в якому він живе; стереотипи поділяє більшість людей, але вони можуть змінюватися в залежності від того, що основною рисою стереотипів є їх детермінованість культурою – уявлення людини про світ формуються під впливом культурного оточення, в країні; стереотип – це не тільки ментальний образ, але і його вербальна оболонка, тобто стереотипи можуть існувати й на мовному рівні (у вигляді норми).

Існують дві категорії стереотипів: *поверхневі* та *глибинні* [9, с. 30].

Поверхневі стереотипи – це ті уявлення про той чи інший народ, які обумовлені історичною, міжнародною, внутрішньополітичною ситуацією чи іншими тимчасовими факторами. Ці стереотипи міняються залежно від ситуації в світі і суспільстві. Тривалість їх побутування залежить від загальної стабільності суспільства. Це, як правило, образи-уявлення, пов'язані з конкретними історичними реаліями. На відміну від поверхневих, глибинні стереотипи незмінні.

Глибинні стереотипи мають дивовижну стійкістю, і саме вони становлять найбільший інтерес для дослідника особливостей національного характеру: самі стереотипи дають матеріал для вивчення того народу, який є об'єктом стереотипізації, а оцінки характеризують особливості тієї групи, в якій вони поширені.

Поняття «національний характер» і «стереотип» у широкому розумінні є майже тотожними термінами, оскільки вони формуються під впливом культурного та історичного оточення тієї чи іншої нації. Єдиним розходженням є те, що національний характер є родовим поняттям, що включає в себе стереотип, як що становить єдиного цілого. Типовими рисами національного характеру англійців вважають: врівноваженість, манірність, гордовитість, прагнення слідувати правилам; німцям ж зараховують пунктуальність, бюрократизм, акуратність, любов до порядку, ґрунтовність у справах, дисциплінованість, працьовитість. У відповідності з названими рисами національного характеру, в англійському та німецькому суспільствах формуються різні стереотипи культури, що покликані підкреслити ці риси та сформувати уявлення про націю.

Найбільш виразно національний характер виявляється у національному темпераменті. Поняття національного характеру за своїм походженням не було теоретико-аналітичним. Спочатку воно було описовим. Вперше його стали вживати мандрівники, а слідом за ними географи та етнографи для позначення поведінки різних націй і народів. При цьому різні автори у своїх описах часто мали на увазі зовсім різні й часом просто непорівнянні речі. Тому синтетична, узагальнена трактування національного характеру неможлива — вона носить завідомо комбінаторний і від того недостатньо цілісний характер. У рамках політичного тексту найбільш адекватним є аналітичне трактування. В аналітичному контексті прийнято вважати, що національний характер – складовий елемент і, одночасно, основа (платформа, базовий рівень) психічного складу нації в цілому, і національної психології як такої. Складна, взаємозалежна та взаємообумовлена сукупність в основному емоційних (національний характер) і більш раціональних (національна свідомість) елементів як раз і являє собою «психічний склад нації» — ту саму «духовно-поведінкову специфічність», яка й робить представників однієї національно-етнічної групи несхожими на представників інших груп. Психічний склад нації – основа всієї національно-етнічної психології, вже як сукупності цього складу і визначається його поведінкою. Націона-

льний характер відображає особливості духовного обличчя народу, які у власних йому традиційних формах поведінки, сприйняття навколишнього середовища, фіксуються в національні особливості культури, мови та мовлення. Ідентичність виявляється в традиціях, звичаях, мистецтві, фольклорі. У роботах С. Тер-Минасової національний характер визначається як не просто сукупність своєрідних, властивих тільки даному народу рис, але і своєрідний набір універсальних загальнолюдських рис [10, с. 243]. С. Тер-Минасова виділяє і розглядає такі основні джерела стереотипних уявлень про національні характери [10, с. 245]: 1) міжнародні анекдоти, побудовані на шаблонному сюжеті: представники різних національностей потрапляють в одну і ту ж ситуацію і реагують на неї у відповідності з тими стереотипами, які існують на їх рахунок на батьківщині анекдоту; 2) національна література; 3) фольклор, це саме надійне джерело, тому що являє собою колективну творчість, позбавлен суб'єктивізму авторських творів; 4) національна мова, яка відображає, формує та зберігає стереотипні уявлення про національні характери.

Отже, в результаті теоретичного дослідження наукового матеріалу ми дійшли таких висновків: культура і мова знаходяться в тісному взаємозв'язку, проводяться всілякі дослідження мовної картини світу у носіїв певної мови, створюються асоціативні словники різних мов, що дають багатий матеріал для вивчення особливостей сприйняття дійсності в рамках тієї чи іншої культури. Кожна мова формує у його носія певний образ світу, представлений в мові семантичної мережею понять, характерною саме для даної мови. Стереотипи виникають як по відношенню до своєї культури, так і по відношенню до інших, мову яких відмінний від рідного. Концепти (культурні та мовні) на даний момент мають різні класифікації, виділяються типи лексичних концептів, ознаки і структура культурно-мовного концепту. Для перекладачів дуже важливо знати ментальність і культуру носіїв різних мов і культур для більш адекватного перекладу. Тому останнім часом проблеми концепту, стереотипу, національного характеру активно вивчаються вченими-лінгвістами.

**Прагматична диференціація нової лексики у словниках та її зв'язок
із семантикою
Вотінцева М. Л.**

Будь-яка соціальна поведінка, в тому числі і мовна діяльність, регулюється правилами. Норми мовної поведінки, хоча і входять (або повинні входити) в систему виховання, відносяться до сфери мовчазної угоди між комунікативно зобов'язаними членами суспільства. Завдання прагматики – виявити і сформулювати правила мовного спілкування. Прагматичним правилам в системі лексичного значення слова повинні відповідати прагматичні компоненти, які кодують прагматичні параметри, а також ті, які визначають обмеження на вживання лексичних одиниць. Інакше кажучи, одним із завдань функціональної лексикології є вивчення тих рис контекстів вживання слів, які закодовані на рівні системи, тобто на рівні їх лексичного значення. Ми виходимо з схеми структури лексичного значення слова, розробленої М. В. Нікітіним, згідно з якою у змісті словозначень виділяються: інтенціонал (ядро значення), імплікаціонал (всі стереотипні асоціації, традиційно асоціюються з денотатом) та емоціонал (суб'єктивно-оцінний компонент змісту, який різними лінгвістами у різні часи називався *feeling, tone, emotive valeur*). Розпорядчі компоненти значення можуть співвідноситись з кожним із трьох перерахованих аспектів словозначень. На думку О. С. Азнаурової, прагматичне значення співвідноситься виключно з імплікаціоналом [18]. Якщо вони співвідносяться з інтенціоналом, в цьому випадку сама денотативна зумовленість слова визначає сферу його адекватного вживання, окреслює коло можливих ситуацій спілкування. Так, денотативна специфіка слів типу *bio-computer, multy-user, co-processor* обмежує їх вживання рамками ситуацій, пов'язаних з використанням комп'ютерів. Ці компоненти кодують професійний параметр учасників ситуації спілкування. Прагматичні компоненти можуть локалізуватися в імплікаціоналі значення. Так, для правильного вживання нового ЛСВ слова *bird* необхідно знати, що в імплікаціоналі цього словозначення закодовано припис, що обмежує вживання цього слова рамками чоловічої компанії. Компоненти цього типу кодують соціальний, віковий, статевий, етнічний параметри комунікантів, їх рольові стосунки. Нарешті, прагматичні компоненти можуть співвідноситися з емоційним значенням і бути експліцитно виражені через емоційно забарвлені словотворчі елементи та оціночні слова в дефініції. Дані прагматичні компоненти кодують такі параметри ситуативної варіативності, як тональність ситуації спілкування, намір мовця. Виходячи з цього, в новій лексиці можна виділити три великі пласти:

- 1) слова з інтенціональними прагматичними компонентами;
- 2) слова з емоційними прагматичними компонентами;

3) слова з імплікаціональними компонентами.

До першої групи (що включає слова з інтенсіональними прагматичними компонентами) увійшли одиниці, які є за своєю природою ідентифікуючими (називаючими), тобто гетеросемні; в значенні цих слів експліцитно виражений набір ознак денотата, по яких він ідентифікується. Ці слова, як правило, вживаються в певних, вузькоспеціальних конкретних сферах. Так, наприклад, словосполучення *theatre of fact, theatre of absurd, theatre of cruelty, black theatre* обмежені у вживанні рамками театральної тематики і групою фахівців у даній області. До другої групи нової лексики входять слова, що містять визначаючі компоненти в емоційному значенні. Слова цієї групи, як правило, є предикативними за своєю природою, моносемними, що несуть, як правило, одну ознаку і не мають такої чіткої референтної співвіднесеності, як слова першої групи. До цієї групи входять також семантичні неологізми, що являють собою нові ЛСВ іменників, прагматичні компоненти яких експліцитно виражені у словникових дефініціях через оцінні прикметники. До третьої групи увійшли слова з прагматичними компонентами, що локалізуються в імплікаційному значенні. Адекватне вживання цих слів вимагає знання додаткових асоціацій, пов'язаних з культурою, традиціями, побутом країни досліджуваної мови. Слова цього шару можуть бути як предикативними, так і ідентифікуючими. Можна говорити про реальність існування в семантичній структурі словозначення прагматичних компонентів. Природа терміна як одиниці спеціального найменування стверджувати, що прагматика слова співвідноситься з одним одиничним аспектом структури словозначення. Вона пронизує всі її аспекти. Можна говорити про існування певної типології прагматичних компонентів у значенні слова. Між типом прагматичних компонентів і параметрами прагматичної ситуації існує діалектичний взаємозв'язок. Так, обмеження з професійного параметру пропонуються, як правило, інтенсіональними компонентами, обмеження за віком, статтю, расою — імплікаціональними прагматичними компонентами, обмеження по лінії ситуативної варіативності (тональність, рольові відносини комунікантів) співвідносяться переважно з емоційним значенням.

Вербалізація концептів загальнолюдського значення в мові та мовленні

Амичба Д. П., Ходоренко Г. В.

Хоча мовознавці вже здійснили аналіз деяких національно-специфічних концептів (Ю. С. Степанов, А. Вежицька, О. В. Городецька, К. С. Карпова, А. М. Приходько, Ю. О. Шепель, Д. П. Амичба, Г. В. Ходоренко, Т. А. Клименко та ін.), разом з тим ще не існує достатньо робіт, які б висвітлювали специфі-

ку представлення концептуальних структур, що притаманні тому чи тому етносу, через призму іншомовної свідомості.

Протягом історії будь-який народ створює своєрідну культурну спадщину. Головні етнокультурні ідеї етносу можна представити у вигляді концептів. Шляхи концептуалізації світу тим чи тим народом здебільшого визначаються особливостями виникнення та еволюції цього етносу. З одного боку, народ зазнавав різних впливів, що здійснювалися іншими етносами, а з іншого – сам відігравав вагомий роль в іноземному мовно-культурному середовищі, що пояснює діалектичний зв'язок асиміляції/остракізму. Особливості міграційних процесів також впливають на формування картини світу та зумовлюються соціальним устроєм, владою країн, у яких відбувалася життєдіяльність етносу. Релігія поряд з особливою родинною опікою та колективною взаємодопомогою виконує етнозберігаючу функцію. Національні свята, унікальний часовий ритм слугували маркерами інакшості, але водночас знаходили своє відлуння в концептуальних картинах світу народів.

Важливим досягненням народу є поширення біблійних ідеалів. Наприклад, незаперечним є вплив Старого Заповіту на світову цивілізацію. Єврейська культура інкорпоровала свої головні ідеї: про святість одного дня в тиждень, важливість людського життя та гідності, вагомість релігійних свят, біблейські заповіді, поняття справедливості у приймаючому англомовному соціумі. Тому єврейські оніми функціонують в англомовній картині світу, у лексикографічних джерелах зафіксовано низку лексичних одиниць, що пов'язані з єврейською культурою та історією. У мовах світу існує багато калькувань та запозичень із єврейської культури.

Загальнонауковим методологічним підґрунтям наукової роботи співробітників кафедри було обрано принцип антропоцентризму, згідно з яким вагомий роль в усіх сферах життєдіяльності виконує людина, світ сприймається та інтерпретується через її суб'єктивне бачення, оскільки людина безпосередньо задіяна в когнітивному освоєнні реальності. Дослідження спиралося на новітні досягнення в галузі лінгвокогнітивістики, дискурсології. Вивчення мовних та мовленнєвих явищ відбувалось із інтегративним застосуванням принципів *когнітивно-дискурсивного підходу* до їх аналізу, що постулює нерозривну єдність мисленнєвого й комунікативного.

Мета та завдання проведеної співробітниками кафедри наукової роботи зумовили вибір основних методів дослідження, а саме: *гіпотетико-дедуктивний метод* — для добору фактичного матеріалу; *метод аналізу словникових дефініцій* — для виявлення особливостей поняттєвої основи аналізованих концептів; *інтерпретаційний метод* — для розкриття лінгвокогнітивних характеристик аналізованих сутностей; *компонентний аналіз* — для встановлення семантичного обсягу одиниць сучасної англійської мови, які вживаються

в дискурсивній реалізації концептів; *концептуальний аналіз* — для визначення семантичної структури концептів; *контекстуальний аналіз* — для вивчення змісту номінативних одиниць, що об'єктивують досліджувані концепти в дискурсі; *ономасіологічний; дескриптивний; лінгвостилістичний аналіз*.

Наукова новизна проведеної науковцями кафедри роботи полягає в тому, що в ній уперше встановлено та проаналізовано національно-специфічні концепти, як-от: душа, серце та ін., домінантні цінності різних народів, ключові слова через призму їх репрезентації в англomовному, російському, українському, абхазькому дискурсах. У проведеній науковій роботі було здійснено дослідження вербальних засобів реалізації зазначених концептів, виявлено низку номінативних, епідигматичних процесів, які відображають особливості категоризації та концептуалізації досвіду того чи того народу з урахуванням основних принципів *когнітивно-дискурсивної парадигми в мовознавстві*.

У результаті проведених наукових розвідок було розкрито теоретичні засади дослідження концептів. Представлено лінгвокогнітивний та лінгвокультурологічний підходи до вивчення концепту – базової одиниці сучасної лінгвоконцептології, визначено його роль у процесах категоризації та концептуалізації дійсності; висвітлено питання про кореляцію універсальних та етноспецифічних концептів; встановлено основні механізми, які розкривають роль того чи того народу в культурі Великобританії та США.

Було розглянуто структурні, семантичні, стилістичні, аксіологічні особливості засобів вираження концептів душа, серце, любов, темінь / світ та ін. в англійській, російській, українській та абхазькій мовах. Виявлено основні шляхи вираження досліджуваних концептів засобами вторинної номінації, обґрунтовано аксіологічний статус національної ідентичності, сім'ї та спільноти, здійснено аналіз ключових слів, що є показовими для ментальності того чи того народу. Було досліджено вербальне представлення історії, міграцій, діаспори, остракізму, асиміляції народів в англomовному середовищі через орієнтаційні метафори.

Концепти як етнічно та культурно зумовлені ментальні сутності включають образ та оцінку людиною певного фрагменту світу, вони втілені в семантиці мовних засобів. Процеси людської когніції вважають універсальними, однак мови здатні надавати етнічній специфіці предметам, явищам та фактам дійсності, найбільш національно забарвлені сутності можуть розглядатися як лакунізовані. Лінгвістичні параметри в тандемі з екстралінгвістичними детермінують концептуальний трансфер національних смислів в мовну свідомість, наслідком чого є існування запозичень, які позначають фрагменти тієї чи тієї культури, які в межах мови-акцептора створили власний інтегрований словесний шар, але зберігають очевидні ознаки ЧУЖОГО.

Саме складові елементи релігійного дискурсу найповніше представлені в англомовному емпіричному матеріалі, тому цей інституційний дискурс вважаємо найбільш релевантним контекстом для дослідження особливостей їх функціонування. Концепти *душа*, *милосердя*, *щастя* та ін. оформлені засобами англійської мови, про що свідчать синтагматичні зв'язки відповідних лексичних одиниць, епідигматичні властивості, розвинутий та деталізований валоративний компонент національної концептуальної картини світу, що інкорпорований в англійську мову.

Важливу роль у мисленнєвих процесах відіграє стереотипія, яка серед інших функцій має такі, як економія пізнавальних зусиль, підтримка групової ідеології, спрощення та узагальнення інформації. У англійській мові, зокрема, зафіксовано упереджений характер зооморфних метафор, що побутують, наприклад, в антисемітському дискурсі. У вербальній об'єктивації стереотипів націй виявлено сумісну дію метафор, етнодескрипторів, анекдоти виявилися ефективними інструментами розкриття стереотипності мислення.

Символічні метафори, повтори, наказові конструкції, синонімічне представлення змісту, особлива структура текстів є чинниками реалізації певного дискурсу.

Перспективи дослідження вбачаємо в деталізованому аналізі концептів будь-якої культури в межах певних видів дискурсів, а також вивчення їх перекладацького та міжкультурного аспектів, у дослідженнях етимологічного та лексикографічного напрямів.

Професійна іншомовна комунікативна та дискурсивна компетенція.

Сутність та структура

Панченко О. І., Шепель Ю. О.

Мова професійного спрямування — це різновид літературної мови, який використовують спеціалісти певної галузі у професійній діяльності. Із виникненням нових галузей науки і їх розвитком виникає потреба систематизації їхньої лексики, об'єднання її в категорію мови професійного спрямування. Її можна поділити на підвиди: економічний, юридичний, будівельний тощо. Мову професійного спрямування відрізняє наявність специфічної термінологічної системи, вона містить використання іншомовних слів і може граматично відрізнятися від літературної мови, хоча, загалом, вона з нею тісно пов'язана і включає дотримання її норм. У мові професійного спрямування здебільшого поєднуються ознаки офіційно-ділового, наукового і публіцистичного стилів. У ній активно вживаються наукові терміни. Але увагу необхідно звернути ще й на елементарне дотримання норм мови, адже у мові професійного спрямування ми викорис-

товуємо ще й розмовний стиль, зокрема у спілкуванні між колегами, на конференціях тощо. Отож у ній об'єднуються декілька стилів, при чому всі вони поєднуються і використовуються як одне ціле. Мова професійного спілкування є соціальним варіантом сучасної літературної мови, якою послуговуються переважно представники певної професії. Професіонал володіє понятійно-категоріальним апаратом певної сфери діяльності і відповідною йому системою термінів. Тому головною ознакою мови професійного спілкування є наявність термінології, притаманної тій чи тій професії, та професіоналізмів. Крім того, ця мова має деякі особливості в наголошуванні, фразеології, словотворі, граматиці. У кожному виді професійної мови виокремлюють наукову мову — професійну розмовну мову певного виду діяльності, яку формують, зокрема, професіоналізми, — жаргонізми і розподільну мову. З огляду на таку стилістичну неоднорідність професійних мов вчені розробили їх багатосарові моделі. Наприклад, професійна мова техніки, мова науки, мова теорії, спеціальна термінологія (мова виробництва, "цехова" мова, професійна розмовна мова, власне виробнича мова, яка спеціалізована за дрібними галузями).

Головним завданням мови професійного спілкування є забезпечення професійної діяльності. Функціонує ця мова переважно в усній формі, хоча можлива і писемна форма: послуговуються нею як в офіційних, так і в неофіційних умовах спілкування. Її використання актуалізують насамперед ситуації спілкування в межах спеціальної сфери — науки, техніки, виробництва, управління, — сільського господарства, транспорту, зв'язку, медицини, дипломатії тощо. Тематика спілкування, що пов'язана із професійною діяльністю, відповідна мета розмови спонукає фахівців говорити професійною мовою, тобто використовувати велику кількість термінів, професіоналізмів. Мова як інструмент здобуття знань, який допомагає людині жити, має велике значення для всіх. Оскільки мова не лише активно використовується у сфері духовної культури, а й пов'язана з виробництвом, його галузями та процесами, з соціальними відносинами, отже, вона є елементом соціальної сфери.

Основними критеріями професіональності є знання свого фаху, рівень володіння професійною термінологією. Науково-технічний прогрес, зокрема комп'ютеризація усіх галузей науки й техніки, перебудова соціально-економічної й політичної систем в Україні насичують мову сучасними поняттями, термінами, зумовлюють динаміку творення нових слів і запозичення іншомовних, здебільшого англійських. Разом із зростанням рівня фахових знань професії перекладача підвищуються й вимоги до його мови. Знати мову своєї професії — це вільно володіти, послуговуватися лексикою свого фаху. Знання мови — один із основних компонентів професійної підготовки. Оскільки вона виражає думку, є засобом пізнання й діяльності, то правильному професійному спілкуванню людина вчиться все своє життя. Знання мови своєї професії під-

вищує ефективність праці, допомагає краще орієнтуватися на виробництві та в безпосередніх наукових і ділових контактах.

Сучасні соціально-економічні процеси актуалізують проблему ефективної мовної підготовки студентів і формування професійної іншомовної комунікативної компетентності. Під професійно-мовною компетентністю розуміється «інтегративна якість особистості, адекватно регулююча її професійне й соціальне становлення». Вона дозволяє фахівцеві мобілізувати в ході загальнокультурної, комунікативної й професійної діяльності придбані іншомовні знання й уміння, а також використовувати узагальнені способи комунікативної діяльності в умовах реалізації професійних функцій. Разом з тим професійну іншомовну комунікативну компетенцію можна розглядати як рівень мовної підготовки фахівця, що забезпечує успішність комунікацій, що дозволяє оперувати спеціальною термінологією і формувати культуру мовного поведіння в майбутніх ситуаціях професійної діяльності. Даний тип компетентності формується в процесі професійно-орієнтованої мовної підготовки, що базується на системному, індивідуально-орієнтованому і функціонально-діяльнісному підходах. Професійно-мовна підготовка розуміється як процес оволодіння мовами й формування умінь і навичок їхнього застосування в різноманітних ситуаціях.

Сучасний професійно-орієнтований підхід до навчання іноземної мови передбачає формування в студентів здатності до іншомовного спілкування в конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях з урахуванням особливостей професійного мислення, при організації мотиваційно-спонукальної і орієнтовно-дослідницької діяльності. Підготовка фахівців на кафедрі перекладу та ЛПП полягає у формуванні таких комунікативних умінь, які дозволили б здійснювати професійні контакти іноземною мовою в різних сферах і ситуаціях. Під сферою спілкування розуміється сукупність однорідних комунікативних ситуацій, що характеризуються однотипністю мовного стимулу, відносинами між комунікантами й обстановкою спілкування.

Іншомовне спілкування може відбуватися як в офіційній, так і в неофіційній формах, у ході індивідуальних і групових контактів, у вигляді виступів на конференціях, при обговоренні договорів, проектів, складанні ділових листів.

У цьому вбачається його основна відмінність від навчання мові для загальноосвітніх цілей і соціалізації (розмовного спілкування). Проте професійно-орієнтоване навчання іноземній мові не зводиться тільки до вивчення «мови для спеціальних цілей». Сутність професійно-орієнтованого навчання іноземній мові та дискурсу полягає в її інтеграції зі спеціальними дисциплінами з метою одержання додаткових професійних знань і формування професійно значущих якостей особистості. Підготовка фахівців полягає у формуванні комунікативних умінь, які дозволили б здійснювати професійні контакти іноземною мовою в рі-

зних сферах і ситуаціях. Іноземна мова в цьому випадку виступає засобом підвищення професійної компетентності й індивідуально-професійного розвитку студентів і є необхідною умовою успішної професійної діяльності фахівця-випускника сучасної вищої школи, здатного здійснювати ділові контакти з іншомовними партнерами. Головна й кінцева мета навчання — забезпечити активне володіння іноземною мовою як засобом формування й формулювання думок в галузі повсякденного спілкування і в галузі відповідної спеціальності.

Професійно-орієнтоване навчання іноземній мові і дискурсу вивчаємої мови визнається пріоритетним напрямком освіти. З'явилася нагальна потреба по-новому глянути на процес навчання взагалі й на навчання іноземній мові зокрема. Іншомовне спілкування стає істотним компонентом професійної діяльності фахівців.

Аналіз педагогічних науково-методичних джерел показав, що існує безліч методичних напрямків і технологій навчання іноземній мові.

У наш час ставиться завдання не тільки оволодіння навичками спілкування іноземною мовою, але й придбання спеціальних знань за фахом. Розглядаючи іноземну мову як засіб формування професійної спрямованості майбутнього фахівця, відзначається, що при вивченні професійно-орієнтованого мовного матеріалу встановлюється двосторонній зв'язок між прагненням студента придбати спеціальні знання й успішністю оволодіння мовою. Іноземна мова вважається ефективним засобом професійної й соціальної орієнтації. На нашу думку, для реалізації цього потенціалу треба дотримуватись наступних умов:

- чітке формулювання цілей іншомовної мовної діяльності;
- соціальна й професійна спрямованість цієї діяльності;
- задоволеність студентів при вирішенні окремих завдань;
- формування у студентів умінь творчо підходити до рішення окремих завдань;
- сприятливий психологічний клімат у навчальному колективі.

Величезний внесок у розробку теорії професійно-орієнтованого викладання іноземної мови вніс С. В. Ігнат'єв. Він обґрунтував принцип професійної спрямованості навчального матеріалу при навчанні іноземній мові. Автор підкреслював, що вивчення іноземної мови повинне бути не самоціллю, а засобом досягнення мети підвищення рівня освіченості, ерудиції в рамках своєї спеціальності. Врахування специфіки профілюючих спеціальностей, на нашу думку, повинно проводитися за наступними напрямками:

- робота над спеціальними текстами,
- вивчення спеціальних тем для розвитку усного мовлення, вивчення словника з відповідної спеціальності,
- створення викладачами кафедри посібників для активізації граматичного й лексичного матеріалу тих, хто навчається [10, с. 20].

Метою навчання перекладу з іноземної мови є досягнення рівня, достатнього для практичного використання іноземної мови в майбутній професійній діяльності, тобто формування іншомовної професійної комунікативної компетенції.

Практичне оволодіння практикою перекладу з іноземної мови становить лише одну сторону професійно-орієнтованого навчання предмету.

Іноземна мова може стати не тільки об'єктом засвоєння, але й засобом розвитку професійних умінь. Це передбачає розширення поняття «професійна орієнтованість» навчання іноземній мові та практики перекладу, яке включає один компонент — професійно-орієнтовану спрямованість змісту навчального матеріалу.

Професійно-орієнтоване навчання передбачає професійну спрямованість не тільки змісту навчальних матеріалів, але й діяльності, що включає у себе прийоми й операції, які формують професійні вміння. Професійна спрямованість діяльності: по-перше, вимагає інтеграції дисципліни «іноземна мова» із профільюючими дисциплінами; по-друге, ставить перед викладачем іноземної мови завдання навчити майбутнього фахівця на основі міжпредметних зв'язків використати іноземну мову як засіб систематичного поповнення своїх професійних знань, а також як засіб формування професійних умінь і навичок; по-третє, передбачає використання форм і методів навчання, здатних забезпечити формування необхідних професійних умінь і навичок майбутнього фахівця [11].

Професійно-орієнтоване навчання іноземній мові та перекладу вимагає нового підходу до відбору змісту. Він повинен бути орієнтований на останні досягнення в тій або іншій сфері людської діяльності, вчасно відбивати наукові досягнення в сферах, що безпосередньо торкаються професійних інтересів студентів, надавати їм можливість для професійного росту [12]. Отак, буде правомірним розглядати зміст навчання іноземній мові та перекладу як сукупність того, що студенти повинні засвоїти в процесі навчання, щоб якість і рівень володіння іноземною мовою та навички перекладу відповідали їхнім запитам і цілям, а також цілям і завданням даного рівня навчання. Відбір змісту покликаний сприяти усебічному й цілісному формуванню особистості студента, підготовці його до майбутньої професійної діяльності.

Ми погоджуємося з думкою Н. Д. Гальської, яка вважає, що у зміст навчання іноземній мові та перекладу необхідно включати:

- сфери комунікативної діяльності, теми й ситуації, мовні дії і мовний матеріал, що враховують професійну спрямованість студентів;
- мовний матеріал (фонетичний, лексичний, граматичний, орфографічний), правила його оформлення й навички оперування ним;

- комплекс спеціальних (мовних) умінь, що характеризують рівень практичного оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування, у тому числі в інтеркультурних та міжкультурних ситуаціях;

- систему знань національно-культурних особливостей і реалій країни, мова якої вивчається [13, с.117].

Тож, професійно-орієнтований підхід до навчання іноземній мові та перекладу заснований на врахуванні потреб студентів у вивченні іноземної мови, теорії та практики перекладу, що продиктовані особливостями майбутньої професії або спеціальності, які, у свою чергу, вимагають його вивчення. Термін «професійно-орієнтоване навчання» уживається для позначення процесу викладання іноземної мови та практики перекладу в виші, орієнтованого на читання та переклад літератури за фахом, вивчення професійної лексики і термінології, а останнім часом і на спілкування в сфері професійної діяльності, тобто передбачає формування комунікативної компетенції.

Комунікативна компетенція як система мовленнєвих іншомовних умінь та навичок (з позиції вивчення дискурсу)

Гурко О. В., Шкурко О. В.

Поняття комунікативної компетенції увійшло у науковий обіг у 1972 р. завдяки американському лінгвісту Д. Гаймзу (D. Hymes) на противагу теорії мовної компетенції Н. Хомського. Н. Хомський пов'язував свою теорію здебільшого з ідеальними слухачами-співрозмовниками в однорідному мовному середовищі, з тими, хто знає мову на найвищому рівні й на кого не впливають такі психологічні чинники, як обмеженість пам'яті, увага та інтерес, помилки у використанні мовних знань у реальному спілкуванні. У центрі уваги Н. Хомського знаходилась характеристика можливостей абстрактних мовців продукувати певною мовою граматично правильно оформлені речення. А теорія комунікативної компетенції Д. Гаймза спрямована на визначення того, що має знати мовець, щоб бути компетентним у спілкуванні. На наш погляд, важливим чинником у цій теорії є те, що наголошується на необхідності у навчанні мови більше зосереджуватися на комунікативних уміннях, ніж на знаннях граматичних структур [14, с. 27-45]. Саме з 70-х років і розпочалися інтенсивні дослідження проблеми комунікативної компетенції як результат осмислення соціальної функції мови й комунікативного спрямування мовленнєвої діяльності людини. У науковій психолінгвістичній та методичній літературі існують різні підходи до визначення комунікативної компетенції.

Коротко розглянемо їх. На початку 70-х років комунікативна компетенція тлумачилась як уміння застосовувати мову, мовні знання в різних соціально де-

термінованих ситуаціях. Так, М. Халлідей (M. Halliday) розглядав комунікативну компетенцію як функційну основу використання мови, тобто у відповідності до певних функцій. Досліджуючи проблему навчання дітей іноземній мові, він описав 7 основних функцій комунікативної компетенції: інструментальну, регулятивну, інтерактивну, персональну, евристичну, репрезентативну та функцію уяви [15, с. 136-169]. Ван Лієр запропонував вважати функціональну, або комунікативну, компетенцію мови за таку, що слугує основою для створення комунікативно спрямованих програм для навчання мові. Ці програми, на його думку, мають включати такі поняття, які учневі потрібно знати та використовувати. В основі навчання мови повинно лежати знання не граматики та лексики, а значень. Він описав два типи значень: основні категорії (час, якість, частота, місце знаходження, послідовність) та категорії комунікативної функції (відповідь, скарга, пропозиція, відмова) [16].

Поступово розуміння комунікативної компетенції уточнюється та розширюється. Н. І. Гез під вербально-комунікативною компетенцією розуміє здатність враховувати у мовленнєвому спілкуванні контекстуальну доречність і вживаність мовних одиниць для реалізації когнітивної та комунікативної функцій [17]. Дослідники також тлумачать комунікативну компетенцію як здібність людини розуміти та відтворювати іноземну мову не тільки вірно, а й відповідно до соціолінгвістичної ситуації реального життя. Комунікативна компетенція визначається як спроможність функційно володіти мовою та уміння висловлюватись, інтерпретувати й обговорювати значення, що охоплюють спілкування між двома та більше особами або між однією особою та письмовим або усним текстом.

У сучасних дослідженнях пропонуються різні визначення комунікативної компетенції. Її розглядають як:

- рівень сформованості міжособистісного досвіду, необхідного індивіду, щоб у межах власних здібностей та соціального статусу успішно функціонувати у певному суспільстві (Є. І. Пассов);

- змогу людини здійснювати спілкування як складну багатокомпонентну динамічну цілісну мовленнєву діяльність, на характер якої можуть впливати різноманітні фактори (О. Ю. Іскандрова);

- здатність координувати взаємодію окремих її компонентів задля забезпечення ефективності та результативності комунікації (В. М. Топалова).

Результати ознайомлення з науковою літературою та аналіз вищенаведених і багатьох інших визначень комунікативної компетенції дали нам змогу сформулювати власне розуміння цього поняття стосовно володіння іноземною мовою.

Комунікативну компетенцію ми визначаємо як здатність людини розуміти та відтворювати іноземну мову не тільки на рівні фонологічних, лексико-

граматичних і країнознавчих знань та мовленнєвих умінь, а й відповідно до різноманітних цілей та специфіки ситуації спілкування.

З цих позицій, для мовленнєвого спілкування недостатньо лише знати систему мови на всіх її рівнях, володіти правилами утворення речень, сконструйованих відповідно до граматичних норм, але й необхідно також здійснювати свій вплив на співрозмовника адекватно завданням і ситуації спілкування і відповідно до цього вживати мовленнєві висловлювання. А відтак комунікативну компетенцію ми розглядаємо як *індивідуальну динамічну категорію*, в якій відбивається єдність мови і мовлення.

Комунікативна компетенція є складним, системним утворенням. За твердженням Р. Белла, у сучасній соціолінгвістиці її розуміють саме як систему, що виконує функцію балансування існуючих мовних форм, які визначаються з опорою на мовну компетенцію комуніканта на тлі певних соціальних функцій.

А відтак, починаючи з 80-х років, з'являються окремі моделі її як системи (B. S. Bloom, G. F. Madaus, J. T. Hastings, M. Halliday, G. Widowson).

Розглянемо деякі з них. У 1981 р. Б. Блум, Г. Мадос та Дж. Гастінгс запропонували структуру комунікативної компетенції, що складається з чотирьох компонентів (видів компетенції):

1) *дискурсивна компетенція* (здатність поєднувати окремі речення у зв'язне усне або письмове повідомлення, дискурс, використовуючи для цього різноманітні синтаксичні та семантичні засоби когезії);

2) *соціолінгвістична компетенція* (здатність розуміти і продукувати словосполучення та речення з такою формою та таким значенням, які відповідають певному соціолінгвістичному контексту ілокутивного акту комунікації; (ілокутивний акт — втілення у висловлюванні, породжуваному в ході мовлення, певної комунікативної мети; цілеспрямованість; функція впливу на співрозмовника);

3) *стратегічна компетенція* (здатність ефективно брати участь у спілкуванні, обираючи для цього вірну стратегію дискурсу, якщо комунікації загрожує розрив через шум, недостатню компетенцію та ін., а також адекватну стратегію для підвищення ефективності комунікації);

4) *лінгвістична компетенція* (здатність розуміти та продукувати вивчені або аналогічні їм висловлювання, а також потенційна здатність розуміти нові, невивчені висловлювання).

Д. Норман (D. Norman) у 1986 р. запропонував таку модель комунікативної компетенції:

1) *лінгвістична компетенція* (складається з організаційної, прагматичної, функціональної та соціолінгвістичної компетенції);

2) *стратегічна компетенція*;

3) *психомоторні уміння, когнітивні процеси.*

Пізніше Д. Норман додав ще *ілокутивну компетенцію* (здатність належним способом формувати ілокутивний (мовний) акт (попросити щось, запросити, поінформувати когось) відповідно до ситуації спілкування) [19]. Модель М. Халлідея [15] виходить із взаємозв'язку трьох "світів" — тексту, його ідеї (концепції) та інтерпретаторів. Учений зробив припущення, що "світи" тексту та його ідеї, тобто норми та змісту речень тексту, мають інший ступінь визначеності, ніж "світ" інтерпретаторів, тобто учасників комунікації. Модель Р. Кліффорда називають трисекційною, оскільки володіння нерідною мовою за цією моделлю визначається трьома компонентами: функцією, тематикою та точністю у комунікативних актах. М. М. Вітятнев пропонує розглядати *лінгвістичну, психологічну та соціолінгвістичну* компетенції як складові комунікативної компетенції [20]. В. О. Коккота подає таку модель комунікативної компетенції:

- 1) *фонологічна компетенція;*
- 2) *лексико-граматична компетенція;*
- 3) *соціолінгвістична компетенція;*

4) *країнознавчі знання, навички й уміння*, що забезпечуються дискурсивною, ілокутивною та стратегічною компетенціями. До країнознавчої компетенції він відносить і лінгвокраїнознавчу компетенцію (знання та правила використання таких іншомовних слів і висловів, що називають предмети, явища, факти, ідеї, яких або немає у своїй країні, або називаються вони інакше, тобто безеквівалентних слів та виразів). Н. І. Гез вважає, що складовими іншомовної комунікативної компетенції є:

- 1) *вербально-комунікативна компетенція;*
- 2) *лінгвістична компетенція;*
- 3) *вербально-когнітивна компетенція;*
- 4) *метакомунікативна компетенція.*

В. М. Топалова пропонує таку модель комунікативної компетенції:

- 1) *країнознавча компетенція;*
- 2) *соціолінгвістична компетенція;*
- 3) *лінгвістична компетенція;*
- 4) *дискурсивна компетенція;*
- 5) *стратегічна компетенція;*
- 6) *ілокутивна компетенція.*

Аналіз наведених моделей комунікативної компетенції переконливо свідчить про те, що всі вони побудовані на засадах системного підходу, який передбачає дослідження іншомовної комунікативної компетенції як системи, визначення її внутрішніх якостей, зв'язків і відношень.

У межах такого підходу іншомовна комунікативна компетенція, як будь-який системний об'єкт, допускає поділ на численні мікросистеми, у залежності від конкретних завдань, поставлених у дослідженні. Проаналізовані моделі ко-

мунікативної компетенції, на нашу думку, є спробою описати й пояснити складне явище "комунікативна компетенція" через виділення багатьох її елементів (мікросистем), серед яких суттєвими у більшості моделей є *лінгвістична компетенція, соціолінгвістична компетенція, стратегічна компетенція*. Для методики навчання іноземним мовам та перекладу найбільш прийнятною, на нашу думку, є інтегрована модель, яка б у складі комунікативної компетенції серед інших включала й соціокультурну компетенцію. Адже володіння соціокультурною та лінгвокраїнознавчою інформацією, навичками її адекватного використання є передумовою успішного та якісного спілкування, що, у свою чергу, є метою комунікативно-діяльнісного підходу до навчання іноземних мов, а також складовою спілкування як комунікативно-пізнавального процесу. Таке розуміння комунікативної компетенції передбачає якнайширше використання у процесі навчання іноземній мові та перекладу автентичної інформації, багатої на фактичний матеріал, що безпосередньо стосується країни, мова якої вивчається. А це має забезпечувати стійкий пізнавальний інтерес до предмета та ефективно формувати соціокультурну компетенцію. На системному принципі побудована і модель комунікативної компетенції.

Ця модель іншомовної комунікативної компетенції, як і більшість існуючих моделей, побудована на засадах дворівневого підходу, який можна звести до діади "знання — реалізація". Адже мовна компетенція — це знання мови, тобто правил, за якими породжуються правильні мовні конструкції та речення.

Знання фонетичної системи мови та мовленнєві слухо-вимовні навички складають фонологічну компетенцію; знання з лексики, фразеології, граматики в єдності з умінями породжувати текст (висловлювання) визначаються як лексико-граматична компетенція. А загалом мовна компетенція — це знання теоретичної інформації про мову (її систему і структуру) й мовного матеріалу (одиниць мови, правил їх сполучення), які забезпечують розвиток мовленнєвої діяльності та здатності до вербального спілкування. Але у характеристиці мовної компетенції тих, хто вивчає іноземну мову, на наш погляд, є суттєві відмінності. Щоб з'ясувати їх, варто звернутися до тлумачення Л. І. Божович мовної компетенції як психологічної системи, що містить два основні компоненти: дані мовленнєвого досвіду, набутого дитиною у процесі спілкування та діяльності; знання про мову, засвоєні під час шкільного навчання. Така двочленна структура мовної компетенції відповідає процесові оволодіння рідною мовою, адже мовленнєвий досвід виникає внаслідок практичного володіння мовою (рідною). Стосовно ж іноземної мови важливо враховувати те, що вона вивчається поза мовним середовищем, а відтак не відбувається спонтанного накопичення мовного досвіду. Компенсація цього, на наш погляд, повинна проходити за рахунок спеціально організованого, регламентованого і цілеспрямованого процесу навчання іноземної мови на комунікативних засадах. Комунікативна компетенція

як мета навчання іноземній мові передбачає не лише знання мовної системи, а й практичне володіння мовою, тобто відповідний рівень сформованості навичок і вмінь, що відноситься до мовленнєвої компетенції. Це складна діяльність, яка відбувається на основі набутих знань, навичок і вмінь. Вона може бути як рецептивною, так і репродуктивною/продуктивною. Мовленнєва компетенція не може бути поділена на компоненти. Третьою складовою комунікативної компетенції є соціокультурна компетенція, без якої іншомовне спілкування буде неефективним або взагалі не відбудеться. Комунікативна компетенція передбачає засвоєння екстралінгвістичної інформації, необхідної для адекватного спілкування і взаєморозуміння, що неможливе без принципової тотожності загальних відомостей комунікантів про оточуючу дійсність.

Іншомовному спілкуванню сприяє також оволодіння культурними нормами поведінки як "способу життя" народу-носія мови. Іншими словами, у процесі навчання іноземній мові важливо залучати студентів до нової національної культури, побуту, традицій, соціальних відносин, а відтак формувати соціокультурну компетенцію, що забезпечить їм можливість брати участь у міжкультурній комунікації.

Зауважимо, що в контексті професійно орієнтованого навчання акцент повинен бути зміщений у бік іншомовної професіоналізації в процесі навчання, уводячи до складу комунікативної компетенції, яку повинен сформувати немовний ВНЗ, варіативну спеціальну (власне професійну) складову, у той час як міжкультурна — інваріантна практично для всіх спеціальностей.

Розширення й уточнення компонентного складу *комунікативної компетенції* з огляду на її професійну спрямованість потребує більш детального теоретичного дослідження мови, мовлення та дискурсу.

Компоненти професійної іншомовної комунікативної компетенції перекладача

Шепель Ю. О., Вотінцева М. Л.

Професійна іншомовна комунікативна компетенція — здатність ефективно здійснювати спілкування іноземною мовою в професійній сфері, правильно використовуючи систему мовних і мовленнєвих норм і вибираючи комунікативне поводження, адекватне автентичній ситуації спілкування.

Саме ця компетенція, на наш погляд, є визначальною при формулюванні цілей і завдань навчання іноземній мові та практики перекладу у ВНЗ.

Аналіз науково-методичної літератури дає змогу уточнити зміст професійної іншомовної комунікативної компетенції (дискурсу), у структурі якої я виділяю два види складових компетенцій:

I. Спільні з іншомовною комунікативною компетенцією структурні елементи дискурсу:

1. *Лінгвістична компетенція*, що забезпечує навички правильного професійного мовлення іноземною мовою за рахунок сформованості лексичної, граматичної й фонетичної складових мови й правил використання мови в конкретних ситуаціях спілкування, внаслідок оволодіння особливостями мовотворення, мовними засобами спілкування. Це мовні знання й володіння певними правилами перетворення цих знань в осмислені висловлення, а також здатність розуміти значення відрізки мовлення. Лінгвістична компетенція є головним компонентом комунікативної компетенції, тому що без знання лексичних одиниць і граматичних норм, без знання правил конструювання осмислених фраз ніяка комунікація неможлива.

2. *Мовленнєва компетенція*, що є основою професійних мовних контактів між людьми, їхнього взаєморозуміння й сприйняття один одного, і, що включає в себе володіння екстралінгвістичною інформацією, у тому числі країнознавчою. Мовленнєва компетенція проявляється в здатності здійснювати усну й письмову комунікацію в конкретних умовах, у відповідності зі сферою професійного спілкування й різними соціально обумовленими ситуаціями спілкування. Мовленнєва компетенція проявляється в умінні під час спілкування адекватно визначати комунікативні наміри співрозмовника й будувати спілкування відповідно до статусу співрозмовника. Основним засобом реалізації даної компетенції є іншомовні мовні вміння й навички.

3. *Навчальна компетенція*, відповідальна за оволодіння студентами загальними й спеціальними навчальними вміннями, які формуються в процесі вивчення іноземної мови, а також за готовність до постійного вдосконалювання свого професійного рівня (готовність до освіти впродовж життя), а також задоволення пізнавальних інтересів.

4. *Соціокультурна компетенція*, що визначає знання соціокультурного контексту спілкування в професійній сфері, і опосередкує процес культурної взаємодії за рахунок сукупності знань про культуру країни, мова якої вивчається, які забезпечують вибір лінії поведінки адекватно завданням комунікативної ситуації.

5. *Психолінгвістична компетенція*, що передбачає оволодіння певною сумою знань про те, як улаштована мова, якими типами і видами дискурсу вона представлена, як ми втілюємо смисли в слова (говоримо й пишемо), як ми переходимо від прочитаного або почутого до смислу (розуміємо прочитане або почуте). Знання дії мовних/мовленнєвих механізмів дискурсу людини сприяє глибинному розумінню законів успішної комунікації і її екології.

6. *Компенсаторна компетенція*, що сприяє подоланню труднощів у спілкуванні з використанням уже відомих мовних або нелінгвістичних засобів, у

випадку якщо виникає необхідність заповнити в процесі професійного спілкування недостатність знання мови, а також мовного й соціального досвіду спілкування іноземною мовою. Вона передбачає вміння виходити зі скрутного стану (при дефіциті мовних засобів за рахунок використання інших засобів, наприклад, синонімів, антонімів, перифраза, невербальних знаків і т.д.) з метою досягнення комунікативної мети спілкування.

7. *Стратегічна компетенція* означає вміння планувати мовне поведіння й передавати інформацію в аргументованих й логічно вибудованих висловленнях, співвідносити мовний вчинок з конкретним змістом висловлення. Стратегічна компетенція також передбачає оволодіння системою знань про те, як мова може вивчатися й уживатися (стратегії й тактики автономного навчання). Це сприяє досягненню автономної мовної діяльності, самостійного визначення змісту навчання; цілеспрямованого активного використання можливостей нових інформаційних технологій іноземною мовою як найважливіших засобів навчання й підвищення професійної комунікації сучасного фахівця.

II. Спеціальні структурні елементи, необхідні для формування дискурсу професійної складової іншомовної компетенції:

1. *Інформаційно-аналітична компетенція*, що визначає вміння працювати з різними джерелами (друкованими, електронними, Інтернет) професійної значимої іншомовної інформації (пошук, збір, зберігання, обробка) і критично оцінювати їх (розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінка) у рамках здійснення професійних обов'язків іноземною мовою.

2. *Перекладацька компетенція*, що визначає знання основ перекладацької діяльності й уміння здійснювати адекватний переклад залежно від характеру вихідної іншомовної інформації – уміння передати не тільки значеннєвий зміст, але й стиль, жанр, манеру викладу, метафоричність мови.

3. *Бізнес (або ділова) — компетенція*, що являє собою вміння брати участь у міжособистісному професійному усному (зустрічі, переговори, презентації й т.ін.) і письмовому (ділові листи, факси, телекси й т.ін.) спілкуванні з учасниками зовнішньоекономічної діяльності – представниками різних професій. При цьому даний компонент інваріантний стосовно практично будь-якої спеціальності.

4. *Професійна мовна компетенція*, що включає функційну й міждисциплінарну складові. Під функційною компетенцією розуміється здатність фахівця виконувати функційні обов'язки, використовуючи іноземну мову, під міждисциплінарною — трансформація спеціальних і лінгвокультурологічних знань і вмінь у процесі професійно орієнтованого навчання іноземній мові. Ця компетенція передбачає знання спеціальної професійної термінології іноземною мовою й уміння вільно нею оперувати в ситуаціях професійного спілкування, опанування усіх видів іншомовного дискурсу.

Структурні компоненти професійної іншомовної комунікативної компетенції тісно пов'язані між собою, причому якщо такі спеціальні компоненти, як професійна, бізнес й перекладацька компетенція мають переважно підпорядкований характер, то інформаційно-аналітична компетенція, навпроти, сама впливає на формування інших компетенцій.

Список литературы

1. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования [Текст]: учебник для вузов / Под ред. Е. С. Полат. – М. : Academia, 2000. – 316 с.
2. Лытаева А. П. Обучение устным монологическим высказываниям на основе материалов средств массовой информации в техническом вузе [Текст]: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. / А. П. Лытаева. – К, 1993. – 219 с.
3. Долматовская Е. Ю. Методика обучения терминологии по специальности внеязыковом вузе (английский язык) [Текст] : Дис. ... канд. пед. наук / Е. Ю. Долматовская. – М., 1977. – 250 с.
4. Кабардов М. К. Система учитель – метод – ученик [Текст] / М. К. Кабардов // Доклады юбилейной научной сессии, посвященной 85-летию психологического института имени Л. Г. Щукиной. – М. – 1999. – С. 129–149.
5. Колшанский Г. В. Объективная картина мира в познании / Г. В. Колшанский. – М. : Наука, 1990. – С. 45
6. Морковкин В. В. Язык как проводник и носитель знания / В. В. Морковкин, А. В. Морковкина // Русский язык за рубежом. – 1997. – № 1–2. – С. 44–53.
7. Потебня О. Мысль и язык. 4-е изд. /О. Потебня. – Одесса, 1922. – С. 19–20.
8. Борисова А. О. Формування та розвиток навичок іншомовного монологічного мовлення у сфері професійної діяльності [Текст] / А. О. Борисова, В. О. Архипова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. праць. – Харків: ХДУХТ, – Вип. 1. – Ч. 1, 2010. – С.782–787.
9. Креденець Н. Д. Компетентнісна парадигма професійної підготовки фахівців [Текст] Зб. наук. пр. – Вип. 6 / Н. Д. Креденець // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Київ–Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. – 701 с.
10. Игнатьев С. В. Источники развития профессионального обучения [Текст] / С. В. Игнатьев // Научные основы процесса профессионального обучения. – Сб. науч. трудов. – Л. – 1989. – С. 17–26.

11. Абрамович Г. В. Суть іншомовної компетентності як мети та результату професійної технічної освіти [Текст] : Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки / Г. В. Абрамович. — Ніжин: Видавництво НДУ ім. Миколи Гоголя, 2005. — № 4. — С. 120–133.
12. Искандарова О. Ю. Теория и практика формирования иноязычной профессиональной компетентности специалиста [Текст] : Дисс... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Ольга Юрьевна Искандарова / Оренбургский гос. ун-т, 1999. — 338 с.
13. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. [Текст] / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. Лингводидактика и методика. — М. : Академия. — 2004. — 334 с.
14. Hymes D. H. On communicative competence. — Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 14621. Ikujiro Nonaka. The Knowledge-Creating Company, Harvard Business Review, November-December 2004.— № 4. — P. 27–45
15. Halliday M. A. K. The users and use of language. Readings in the sociology of language / Halliday M. A. K., McIntosh A., Stevens P. / Edited by J. Fishman. — The Hague: Mouton, 1970. — P. 136–169.
16. Lier Van. Interaction in the Communicative Language Curriculum [Text] : Monography / Van Lier. — Cambridge University Press, 1998. — 187 p.
17. Гез Н. И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований [Текст] / Н. И. Гез // Иностранные языки в школе. — 1985. — № 2. — С. 24–30.
18. Азнаурова Э. С. Прагматика художественного слова / Э. С. Азнаурова. — Ташкент: Фан, 1988.
19. Norman D. et al. Communicative Ideas: An Approach with Classroom Activities [Text] / D. Norman. — London, Language Teaching Publications, 1986. — 125 p.
20. Витятнев М. Н. О методах обучения языкам [Текст] / М. Н. Витятнев // Проблемы отбора учебного материала. — М.: Изд-во МГУ, 1971. — С. 139–156.
21. Шепель Ю. А. Образование в пространстве философских проблем современности/ Ю. А. Шепель. — Киев : Кафедра, 2013. — 320 с.
22. Шепель Ю. А. Язык как фактор этнической общности и языковой коммуникации/ Ю. А. Шепель // Наукові записки Луганського національного університету. Серія «Філологічні науки». Дискурсологія : мова, культура, суспільство : зб. наук. праць. — № 2 (38). — Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2013. — 288 с.
23. Шепель Ю. А. Система работы по формированию произносительных навыков английской речи в условиях русско-украинского билингвизма / Ю. А. Шепель // Ученые записки Таврийского нац. ун-та им. В.И. Вернадского. Т. 25

(65). – № 1: Серія Філологія. Соціальні комунікації. – Симферополь, 2013. – С. 598–600.

24. Панченко Е. И. Проблемы перевода внутрилингвистического значения слова / Е. И. Панченко // Наукові записки КДПУ Серія: Філологічні науки (мовознавство). Вип. 116. – Кіровоград, 2013. – С. 44–47.

25. Панченко Е. И. Хронотоп и перевод: взаимопомощь и помехи / Е. И. Панченко // Наукові записки Луганського національного педагогічного університету: Зб. наукових праць. – Луганськ, 2013. – Вип. 36 – С. 29–35

26. Панченко Е. И. Языковая личность в эпоху глобализации / Е. И. Панченко // Філологічні науки. Зб.наук.праць. Дн-ськ: Адверта, 2013. – Т.2. – С. 388–390.

27. Панченко Е. И. Внеаудиторная работа как компонент языковой подготовки иностранцев/ Е. И. Панченко // Русский язык в поликультурном мире. – Ялта, 2012. – С. 161–165.

28. Стребуль Л. А. Инновационные подходы в развитии коммуникативной компетенции студентов-иностранцев / Л. А. Стребуль // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – Симферополь, 2013. – Том 26 (65) — №1. – С. 580–585.

29. Козырева Н. Ю. О необходимости активного самообучения студентов-иностранцев РКИ / Н. Ю. Козырева // Учёные записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Научный журнал. Серия «Филология. Социальные коммуникации». Том 26 (65) — №1. — Симферополь. – 2013. – С. 568–573.

УНИВЕРСАЛЬНОЕ, ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКОЕ «СЛОВО»: ФОРМА И СОДЕРЖАНИЕ, СМЫСЛ И ЗНАЧЕНИЕ, ОБРАЗ И СИМВОЛ *Амичба Д. П.*

Проблема соотношения смысла и значения, пронизанная философской идеей их взаимосвязанности и взаимообусловленности, соотносится с проблемой формы и содержания в языке и мышлении. Сложность взаимоотношений указанных категорий в языке и мышлении неизбежно подводит к вопросу, в каком соотношении находятся язык и мышление, что следует считать содержанием, а что формой в языке.

Понятно, что мышление так же, как и язык, объективируется действительностью; язык, являясь формой выражения мышления, структурируется ментальными образами, которые вербализуются в языке. Исходя из этого, можно отметить, что язык и мышление, форма и содержание, значение и смысл харак-

теризуються як внеязыковые категории. Парадокс в том, что эти внеязыковые категории находятся в содержании языка и мышления. Внеязыковые категории, или категории сознания, или ментефакты, признаются значениями и смыслами, которые содержат в своих компонентах содержание структурированного сознания.

Понимая сложный механизм структуриации языка и мышления, исследователи отмечают, что предмет их изучения не должен ограничиваться только лишь лингвистическими дисциплинами.

Представляет интерес история проблемы. Необходимо отметить, что древнегреческие философы-грамматисты природу языка объясняли с точки зрения их эксплицитно выраженных формальных признаков – лексического значения и грамматической формы. Выделяя в словах, которые обозначали вещный мир по условию, или обычаю, или договору, греческие философы и грамматисты – Гераклит, Демокрит, Протогор характеризовали их как грамматические категории, а Аристотель впервые обозначил их как имя, глагол, союз, спряжение [8, с. 11-14]. Философы, отрицавшие способность слова отражать в звуках сущность вещи, не до конца представляли способность языка и мышления находиться в неразрывной связи. Возможно, не только стоикам, но и Аристотелю, вопреки утвердившемуся мнению, что соотношение формы и содержания языка ими не рассматривалась как проблема, удалось понять неразрывность и взаимообусловленность данных конституентов сознания, природа которых заложена в глубинной структуриации и метафорической образности.

Рассматриваемая проблема не осталась ни замеченной не только у александрийских грамматистов: Деонисия Фракийского, Аполлона и Геродиана Дисколов, Харисия, но и позже у Элио Доната [8, с. 1-19]. Указанные мыслители и грамматисты под формой понимали лексический и грамматический компоненты слова. Лексическая форма, согласно их воззрениям, эксплицируется содержанием, грамматическая – отношением. Изложенное выше позволяет судить об эксплицитных характеристиках слова, на которые указывали александрийские грамматисты. Следует сказать, что данные исследователи правильно понимали природу эксплицитных характеристик слова. Авторы же средневековых грамматик – К. Лансло и А. Арно [8, с. 25], думается, не поднимали проблему эксплицитных форм на уровне глубинной структуриации, они изучали вопросы склонения и спряжения. Представляет интерес метод рациональной грамматики, который позволил учёным выделить общие категории и формы в языках, а соответственно и в мышлениях разных народов и культур. Указанный метод явился некой предтечей сравнительно-историческому языкознанию.

Как справедливо отмечала Е. М. Галкина-Федорук: «вопрос о форме и содержании в языке разрешался ... в зависимости от теоретических взглядов учёных ... сравнительное языкознание в первую очередь ставило проблему

изучения грамматической формы, грамматического значения и содержания в языке» [3, с. 357].

Сравнение разноструктурных, разносистемных языков обнаруживает глубокое различие в эксплицитных формах в языках агглютинативного и флективного строя. Справедливо, что флективные и аморфные языки не должны рассматриваться только с точки зрения их эксплицитной формальной репрезентации. Отметим, что языки, которые характеризовались разнообразием эксплицитно выраженных флективных форм, получили статус «совершенных», а те языковые системы, у которых морфология определялась синтаксическими моделями – «несовершенных», или не достигших совершенства. Как мы понимаем, такая характеристика и деление языков на совершенные и несовершенные представляется некорректной.

В ракурсе анализируемой проблемы представляют интерес труды В. фон Гумбольдта, который отношение к проблеме языка и мышления, языка и формы анализирует в труде «О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человеческого рода» [8, с. 48]. В данном фундаментальном труде доминирует положение, согласно которому язык является орудием образования мысли. Другими словами данную мысль можно выразить как то, что язык структурируется мыслью, а мысль объективируется языком. Обобщая взгляды В. фон Гумбольдта на природу языка и мышления, можно отметить, что общие отношения, или понятия, принадлежат мышлению, или формам мышления. Формы, которые признаются мыслителем как внутренние образования, структурированные языком. Взгляды В. фон Гумбольдта, согласно которым общие отношения в языке структурируются мышлением, были определены как идеалистические. Своё понимание глубинной природы образности мыслитель выразил в следующем: «Постоянное и единообразное в этой деятельности духа, возвышающей артикулированный до выражения мысли, взятое по всей совокупности своих связей и систематичности, и составляет форму языка ... чтобы найти материю формы языка, необходимо выйти за пределы языка...» [6, с. 71]. Впоследствии ставшее программным утверждение мыслителя следует принять как основополагающее теоретическое положение в языкознании.

Трудно подвергается сомнению тезис, согласно которому в языке не бывает формы без материи. Данное положение понимается нами как то, что проблемы формы и содержания, формы и языка, языка и мышления, значения и смысла взаимосвязаны. Язык объективируется действительностью реального мира и субъективными представлениями. И в этом аспекте сама идея, согласно которой «язык есть как бы внешнее проявление духа народа: язык народа есть его дух, и дух народа есть его язык ...» [6, с. 71] является бесспорной. Невозможно отрицать и тот факт, что «действительная материя языка – это, с одной стороны, звук вообще, а с другой – совокупность чувственных впечатлений и

непроизвольных движений духа, предшествующих образованию понятия, которое совершается с помощью языка» [6, с. 71].

Представляет интерес в аспекте изложенного и точка зрения Ю. С. Степанова, который, анализируя концептуальную область слова, охарактеризовал её как форму языка, которая «парит над материальным» миром [16, с. 9]. Другими словами, по В. фон Гумбольдту, – «формы языка», находящиеся за его пределами, у Ю. С. Степанова, – парящие над ними, заложены в глубинной ментальной образности.

Проиллюстрируем указанное положение фактами абхазского языка, точнее, его фонетической системы, особенностями данной системы. Известно, что указанный язык изобилует фонемами, не свойственными другим языкам: гортанными, особыми свистящими, шипящими и т. д. Структуризация фонетической системы позволила определить данный язык как «охотничий». Действительно, прислушиваясь к звукам абхазской речи, человеческое ухо может уловить не только оттенки отдельных звуков, трудно произносимых носителями других языков, но и представить в этих звуковых комплексах голос природы. Звуки природы ассоциируются с образами шумящих горных потоков, щебечущих птиц, взмаха крыльев орла, шипящих змей, воющих в ночи волков, прыгающих по горным кручам диких коз и т. д.

Другими словами, вещный и образный мир абхаза объективируется комплексным мышлением, структурируется понятиями, отражающимися не только в языке, но и в его звуковом комплексе, в котором, как видим, формируются глубинные метафорические образы. Образы, которые в свою очередь структурируются понятиями, вербализованными глубинными значениями и смыслами.

И здесь мы вправе говорить об эксплицитных и имплицитных формах языка. Эксплицитные и имплицитные формы в языке структурируются: первые внешне выраженными значениями слова, вторые – внутренними коннотированными глубинными смыслами. Необходимо отметить, что глубинный смысл объективируется концептом, который содержит в себе звуковой комплекс и структурированное значение. Важно при этом учесть, что для анализа концепта и его компонентов структуры необходимо обратиться к этимологии слова. Для данного положения справедливым является и то, что концептуализированная область является синонимизированной, другими словами, под синонимизацией, вслед за Н. Я. Марром и Ю. С. Степановым, понимается семантическое схождение сем или смыслов, или концептов. Такое схождение по значению и по смыслу структурируется концептом [16, с. 70], который описывает действительность, но «действительность особого рода – ментальную» [16, с. 60].

Структуризация концепта объективируется внутренней формой, которая выполняет функции кластера для внутренних форм его структурных компонентов, репрезентированных глубинными значениями и смыслами. Существенным

является и тот факт, что значения и смыслы структурируются концептами так же, как и концепты объективируются и вербализуются значениями и смыслами. Образно и метафорически структурированный глубинный концепт восходит к символу.

Вызывает в этой связи интерес слово «лезгинка», которое является ничем иным, как символом. Словом «лезгинка» обозначается танец народа, который проживает в горном Дагестане. Нет сомнения в том, что анализируемое слово является универсальным символом. Хореографическая композиция «лезгинки» сфокусировала в себе общие значения и смыслы, характерные и не только для Кавказского региона, что даёт основание полагать об архетипической природе данного танца. Согласно этимологическим данным Фейзудина Нагиева, «лезгин (ка)» восходит к слову «лекъ (орёл, печень)». Автор утверждает, что орёл был тотемом рода. Орёл, по представлению лезгин, являлся ангелом, уносящим души умерших на небо. Указанный исследователь описывает ритуал, согласно которому покойников вывешивали на дерево, считая, что за их печенью и душами прилетит орёл. Если орёл выклёвывал печень умершего, то считалось, что он был праведным человеком и жил по законам высших сил и людей. Тех, кто не был удостоен такой возможности, был грешником на Земле, и Ра «Солнце» не приняло его душу. Ра, согласно лезгинской мифологии, ассоциируется с золотым орлом, возможно, поэтому считается, что орёл и печень обозначены одним словом «лекъ», а самоназвание «лезгин», по мнению Ф. Нагиева восходит к данной форме. Можно отметить существенный факт, цитируя этого автора: «В дальнейшем из-за невозможности адекватного отображения слова ЛЕКЪ другим письмом, в частности – арабском, где нет звуков "Е" и "Къ", ЛЕКЪ превратился в ЛАК. А далее посредством суффикса места "З" и иранского "стан" ("место") ЛАК превратился в ЛАКЗ и ЛАКЗИСТАН, что дало народу название лакзан-лакзин-лезгин» [11].

В связи с изложенным возникают вопросы: имеет ли этимологическую связь кавказская ле(а)к(г)з, которая вобрала метафорически структурированный образ птицы с украинским словом «лелека», и является ли украинское слово «лелека» звукоподражающим. Что собой символизируют аист и орёл? Известно, что орёл является символом духа, мужества, смелости, свободы, аист – домашнего очага, уюта, тепла. Аист не менее гордая сильная, выносливая преданная птица. В Словаре украинского языка Б. Гринченко читаем: «Облітав сердега море й землі, як лелека» [4 т. 2, с. 354]. В рассказе украинского прозаика В. Чемериса «Аравійська пустеля» не сломленный человеческий дух раскрывается через образы аиста, который, несмотря на все трудности перелёта через безжизненную пустыню, возвращается к родному жилищу// одинокому опалённому войной человека с не лёгкой судьбой. Старый мужчина так же, как и аист, преодолевая трудности, не утрачивает смысла жизни.

По данным этимологического словаря М. Фасмера, древнерусское агистъ связывается с польским *hajster* «серая цапля», украинским гайстер, астер «аист черногуз», которые восходят к немецкому *Heister* [18, т. 1, с. 64]. Думается, что данный этимологический ряд можно заполнить и абхазским словом «ахышь», которое переводится как «орёл». Можно допустить, что абхазское «ахышь» ближе к немецкому и по звуковому комплексу и лексическому наполнению. Можно предположить, что данное слово также структурируется понятием, восходящим к тотемному знаку. Так, например, **Ахышь уагаат** (досл. «Пусть тебя унесёт орёл») – фразеологизм, который вербализуется отрицательной коннотацией и структурируется смыслом «безвозвратно уйти, кануть, быть покаранным за совершенное зло».

Следует подчеркнуть, что В. Н. Грищенко справедливо пишет о том, что этимологии слова «аист» были посвящены многие работы, но проблема осталась не только не решённой, но и продолжает носить дискуссионный характер. Так, например, он отмечает, что по представлению доисламских бедуинов, души правочерных, не поклонившиеся в земной жизни праху пророка Мухаммеда, превращаются после ухода из земной жизни в белых аистов. Ссылаясь на немецкого исследователя Г. Гремпе, данный автор заключает следующее: «Слово «агист» зафиксировано в русском языке раньше, чем «аист» [5; 19]. Указанный немецкий исследователь считает, что «гайстер» и «аист» являются независимыми по происхождению словами. Аист, как полагает учёный, восходит к средневерхненемецкому *agist* «сорока» [19].

Не вызывает сомнения тот факт, что «виды птиц», у разных народов были связаны с представлениями о божествах, считались священными и выполняли в культуре тотемную функцию. Представляется интересным тот факт, согласно которому в восточнославянских языках отсутствуют названия, производные от слова «аист» [5]. Привлекает мысль, согласно которой в украинском слове «лелека» употребляются древние корни. Как пишет В. Н. Грищенко, «*Laqalaqa*», «*laqlaqqi*», «*gaqraqqi*» и подобные им звукоподражательные названия употреблялись еще в шумерском и аккадском языках Древней Месопотамии ... эта территория и была «эпицентром» происхождения целого семейства названий, многие из которых широко распространены и сейчас в Средней и Южной Азии, Турции, на Балканах, в арабских странах...» [5].

По мысли цитируемого исследователя, в этимологии слова «лелека» лежит ономотический комплекс, который «передает трещание клювом белого аиста. Сравниваются украинское – *клекіт*, русское – *клетот*, немецкое – *Klappern* и т. п. В этом же ряду достойное место займёт и абхазское *апқа* «журавль», в основание именованя которого лежит комплексное мышление, или что тоже самое, ономотическое звучание крыльев данной птицы. В подтверждение сказанному приведём ещё и название «корыстели» в абхазском языке –

азаба = ачара□ = алаґьабкэты [1, т. 1, с. 439, 615; т. 2, с. 517]. Композит алаґьабкэты дословно переводится как «болотная курица, или курица, селящаяся в тине»; слова «алаґьаб = атґьап» вербализуются значением «болотная тина». Из всего изложенного следует, что внутренняя форм именований некоторых птиц основывается на комплексном мышлении. В заимствованном звукоподражательном слове слоги «лэк», «лак», «лап», считает В. Н. Грищенко, объективируются и вербализуется значение белый аист, который в украинских говорах именуются как «клекотун», «глекотень», «клекотень», «длекотень» [5].

Следует отметить, что аист, в отличие от больших болотных птиц – журавля и цапли, является «крупной длинноногой перелётной птицей с длинным прямым клювом» [12]. Ястреб, коршун, орёл, сокол, гриф – хищные птицы, которые селятся либо в горах, либо живут в степи. У орла и беркута, согласно внешним характеристикам, изогнутый клюв, ястреба – крючковатый с длинными острыми когтями, коршуна отличают длинные крылья. У сокола как хищной птицы быстрый парящий полёт, охотится на мелких животных и птиц. В этом ряду гриф тоже является крупной птицей, который питается падалью. Из указанной характеристики можно прийти к выводу, что птицы по своим внешним признакам не различаются, в основе их именования лежит образ, который вобрал в себя смысл «плохой» / «хороший», «добрый»/ «злой». Основная мысль изложенного в том, что вещный и образный мир людей объективируется комплексным мышлением, отсюда и именования этого мира. Комплексное мышление позволяет структурировать понятия, вербализованные смыслом. В коннотированной метафорической структуризации образов сочетаются в комплексе внешние эксплицитные (звук, форма, очертание) и «синонимизированные» внутренние, глубинные имплицитные значения и смыслы.

Рассмотрим хореографическую композицию «лезгинка» и попытаемся объяснить символизированную область архитектоники данного танца. Ритуальный танец так же, как и танго, объективируется глубинным смыслом, передающим страсть, вспыхнувшую между юношей и девушкой. Данный танец, возможно, объективирует смысл борьбы двух начал: добра / зла, если принять версию борьбы орла и змеи. Ассоциируется данный танец образами орла и змеи, пытающейся ускользнуть от удара мощного клюва хищной птицы. Парящий над жертвой орёл, согласно композиции танца (мужчина-партнёр то приближается, то отдаляется от своей пары) и змея, ищущая безопасное место в расселинах скал, символизирует глубинные смыслы. Другими словами, лезгинка – метафорически коннотированный образ, вобравший смыслы «жизнь / «смерть», «добро» / «зло», «начало» / «конец».

Вопрос, на который необходимо ответить, в каком родстве находится украинское слово «лелека» к кавказским лекь, лакь, лаг, турецкому leylek(ği)

[10, с. 613]. В связи с изложенным привлекает внимание то, что название «аист» первоначально относили к занесённой в Красную книгу разновидности «черного аиста», который, в отличие от белого, гнездится и в горах. Белый аист или по-латински *ciconia*, как пишет В. Н. Грищенко, ссылаясь на М. И. Лебедеву, Г. П. Клепикову, не имел собственного названия в русском языке, в который из белорусского «перекочевало» слово «бусел», из украинского – «черногуз» стали «возникать диалектные наименования» [2; 5; 9; 7, с. 152]. Позже было принято научное определение *ciconia*. Название «белый аист» считается не народное, а книжное. По аналогии с понятием «белый аист» в украинском языке «возникло название «чёрный лелека»...слово лелека – звукоподражательное, связано с клетком ... и первоначально относиться к чёрному аисту никак не могло» [5]

Принято считать, что старославянское слово «стрькъ» и древнерусское «стъркъ» [15, т. 3, с. 587] с тем же значение заимствовано из германских языков (по-немецки «storch», по-болгарски «щъркел», по-македонски «штрк», по-словенски «љtorklja», по-латышски «starkis», по-молдавски «cocostirc» и др). Точка зрения, согласно которой рассматриваемые формы в славянских и германских языках имеют родственные связи, подтверждается схожестью форм [7]. Итальянское название *cicogna*, французское – *cigogne*, испанском – *cigüesa* и др. восходят к старой латинской форме *ciconia*. Известно также, что на языке хинди чёрного аиста называют звукоподражательными «surmal», а белого – «lag-lag», или шерстистошейный (*ciconia episcopus*) [20].

Привлекает внимание следующее суждение Г. П. Клепиковой, согласно которому вслед за Л. К. Шренка «первоначально «аист» обозначал только птицу *ciconia nigra*: бусель» [7, с. 152]. В западнославянских, восточнославянских языках употребляется данная форма с корнями боц, буч, бус и т. д.; южнославянским языкам данная форма не известна. Привлекательной является мысль, согласно которой на юге Украины слово боцок вербализуется значением «журавль», слово бузок – «аист» [7, с.157]. Интересным является и тот факт, что в чешском языке словом *čar* обозначают «аиста», тогда как во всех славянских языках данным корнем вербализуется значение «цапля» [7, с. 160].

«В моравских и западнословацких диалектах широко распространены названия аиста, представляющие собой сложение *bůh* бог+*dáti*; они возникли благодаря широкому известному поверью, что эта птица приносит счастье и богатство в дом, на котором она вьёт себе гнездо. Сама птица, таким образом, считается «даром бога», «богоданной» ... В моравских диалектах: *bohďál*, *bohďal*, *bogďál*, *bůhďal*, *bohďan*, *bodan* (< *bohďan*)» [7, с. 163]. Отметим, что в древнерусском языке словом стрькъ вербализовалось значение, структурированное метафорическим образом длинноногой птицы. Внешне с такой птицей схожи журавль, отсюда исследователи приходят к выводу, что «чёрный аист» или

длинноногая птица, возможно, журавель. Привлекает версия родства понятий «ворон и стъркъ» [5]. Цитируя выражение из староболгарского «Златоструя», или творения Иоанна Злотоуста, авторы данной версии пишут, что голова вороны, называемая *Corvus corax* «чёрный аист» украшена чёрными перьями: «Враномъ и стъркомъ главатица оукрашаеши» [5]. Необходимо отметить, что Г. Гремпе обращал внимание исследователей на древнее происхождение фамильного имени Аистов. Впервые, как считают, зафиксировано оно было в XVII веке; данное слово не обнаруживает никаких следов употребления не только в праславянском, но и древнерусском языке. Анализируя происхождение фамильных имён Бусел, Черногуз, Лелека в украинском языке, исследователи пришли к выводу, что оно вербализуется значением «аист» и имеет соответствующую форму в русском языке в фамильном имени Аистов. «Фамилия «Бусел» в переводе с украинского языка на русский язык означает одно из четырёх названий птицы Аист: 1) Черногуз, 2) Лелека ... слово из тюркского языка, на котором говорили аборигены украинского Поднепровья-чёрные коболоуки, которых позднее стали называть черкасами, не черкёсами, а именно черкасами, означает Аист. Слово в этом же значении перешло в современный украинский язык, 3) Бусел, 4) и Бусол, разговорная форма от последнего Бузько» [14, т. 1, с. 19.]. Считается, что украинские фамильные имена, вербализованные значением «аист», по количественному составу превосходит фамильное имя Черногуз, за ним следует фамильное имя Бусел, по убывающей – Бузько, вслед за ним – Лелека, «самая малочисленная и очень редкая фамилия» [13].

Представляет научный интерес гайстер как название аиста, возможно, оно и было первоосновой родового, а не видового именования птицы. Наиболее убедительно следующее суждение М. И. Лебедевой, согласно которому гайстер, известное с XV в, было заимствовано раньше, чем появились названия, которые можно трактовать как производные от него. Диалектные названия аиста, на которые ссылаются исследователи – гайстер – гастр, айст-аист, а также их варианты: айстер, гарист, гарис, гастир, астер, оист и т. д., позволяют судить о едином источнике происхождения германского *heister*, абхазского *ахьшь* «орёл» и указанных диалектных форм. Соответствие данных форм в названии птиц может подтвердить гипотезу архетипичности образов, структурированных глубинными универсальными смыслами и значениями, которые вербализуются словами, сходными по корневому составу. В основе внутренней формы слова аист лежит структурированный метонимический образ птицы. Можно допустить мысль, согласно которой священная птица, связанная с материальной и духовной культурой, изначально вербализовалась словами с начальным придыхательным звуком *h* в значении «вершина». Изложенное позволяет утверждать, что слова гайстер – гастр, айст-аист, айстер, гарист, гарис, гастир, астер, оист, ахьшь объективируются в языках, в которых внутренняя форма структурирует-

ся глибокими значеннями і смислами «чого-то недосягаемого, связанного с представлениями людей о верховном божестве».

По отношению к названию аиста лелек в тюркских языках, которое происходит из пратюркской формы*(j)eglek можно сказать, что эти названия содержат в себе звукоподражательный комплекс; к этому комплексу восходят и турецкое leylek «аист», татарское lăklăk, азербайджанское leylək, лезгинское лекь. Думается, что в основе именования слов как тюркских, так и украинских, лежит метафорический образ птицы и её крыльев. Данная структурированная метафора является архетипическим универсальным символом, который объективируется в глубинных универсальных, общечеловеческих образах культуры.

Литература

1. Абхазско-русский словарь: в 2 т. [Сост. В. А. Касландзия] – М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2005. – 1424 с.
2. Антропов Н. П. Название птиц в белорусском языке на общеславянском фоне / Н. П. Антропов: автореф. дис. ...канд. Филол. наук: 10.02.03; Белорусский гос. ун-т им. В. И. Ленина. – Минск, 1982. – 21 с.
3. Галкина - Федорук Е. М. О форме и содержании в языке / Е. М. Галкина – Федорук // Мышление и язык [под ред. Д. П. Горского]; М. : Государственное издательство политической литературы, 1957. – С. 352 – 407.
4. Гринченко Б. Д. Словарь української мови: в 4 т. / Б. Д. Гринченко [зібрала редакція журналу «Кієвська старина»; упорядкував з додатком власного матеріалу Б. Гринченко]. – Київ: Вид-во Академії наук УРСР, 1958. – 2136 с.
5. Грищенко В. Н. К вопросу о происхождении названия «аист» [Электронный ресурс] / В. Н. Грищенко. – Режим доступа: aetos.narod.ru/selectrus/aist.htm.
6. Звягинцев В. А. История языкознания XIX-XX веков в очерках и извлечениях. – М. : Просвещение, 1964. – Ч. 1. – Изд. – е 3. – 466 с.
7. Клепикова Г. П. Славянские названия птиц (аист, ласточка, ворон). – Вопр. слав. языкознания. – Вып. 5. – М. : АН СССР, 1961. – С. 149-185.
8. Кондрашов Н. А. История лингвистических учений / Н. А. Кондрашов. – М. Просвещение, 1979. – 224 с.
9. Лебедева М.И. (1992): О происхождении названий аистов. – Аисты: распространение, экология, охрана. Минск : Навука і тэхніка, 1992. – С. 8 – 14.
10. Новый турецко-русский и русско-турецкий словарь.[100 000 слов и словосочетаний / Составители: Н. Н. Богочанская, А. С. Торгашова].– М. : ООО Дом славянской книги, 2009. – 992 с.
11. Нагиев Ф История танца «лезгинка» [Электронный ресурс] / Ф. Нагиев. – Режим доступа: [http:// www. alamjurnal. com/stati/145-istoriya-tantsa-lezginka](http://www.alamjurnal.com/stati/145-istoriya-tantsa-lezginka).

12. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова; 4-е изд., доп. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с. – (Российская академия наук. Ин-т русского языка им. В. В. Виноградова).
13. Происхождение фамилии Черногуз [Электронный ресурс] . – Режим доступа : <http://www.ufolog.ru/names/order/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%83%D0%B7>
14. Русско-украинский словарь: в 3-х т. / АН УССР, Ин-т языковедения им. А. А. Потебни: Белодед (председатель) [и др.]. Киев: Глав. ред. укр. сов. энциклоп., 1980-1981.
15. Срезневский И. И. Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам. – Издание отделения русского языка и словесности Императорской академии наук. – Санкт-Петербург: Типография императорской академии наук, 1912. – Т. 3.[Электронный ресурс] / И. И. Мрезневский. – Режим доступа .-<http://etymolog.ruslang.ru/index.php?act=sreznevskij>.
16. Степанов Ю. С. Константы: словарь русской культуры / Ю. С. Степанов: 3-е изд., испр. и допол. – М. : Академический проект, 2004. – 992 с.
17. Тараненко Л. И. Еще об изучении названий птиц. – Социально-орнитологические идеи и предложения. – Вып. 5, Ставрополь, 1995. – С. 40 – 47.
18. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4 х т. / под. ред. Б. А. Ларина; [пер. с нем, и дополн., О. Н. Трубачёва]. – М. : Прогресс, 1964-1973. – 2912 с.
19. Grempe G Russ. aist – ‘Storch’/ G. Grempe. – Wiss. Zeitschr. Univ. Rostok. Gesellschafts – und Sprachwiss.Reihe. – 24. – 6. – 5129 – 532.
20. Hancock J.A., Kushlan J.A., Kahl M.P. / J.A Hancock, J.A. Kushlan, M. P. Kahl. Storks, Ibises and Spoonbills of the World. Academic Press. – 1992. – P. 1 – 385.

ХИСТИЧЕСКИЙ КАЛАМБУР КАК СРЕДСТВО СОЗДАНИЯ ЯЗЫКОВОЙ ИГРЫ

(на примере демотиваторов)

Габидуллина А. Р.

Горловский институт иностранных языков ГВУЗ «Донбасский гос. пед. университет» (г. Артемовск. Украина)

О комических креолизированных текстах написано немного [4; 6; 12; 13; 14; 15], и речь в публикациях идет преимущественно о текстово-дискурсивных

особенностях юмористической интернет-коммуникации. Исследователи обращают внимание на тот факт, что демотивационные постеры изначально ориентированы на смысловую многозначность, «на исконность внутренней противоречивости любого явления, на обязательное столкновение разнонаправленных интерпретаций...» [7, с. 199]. Формируются контексты, в которых происходит пересечение семантических полей, и, как следствие, совмещение значений разных языковых единиц, имеющих тождественный план выражения. Это создает основу для языковой игры, базирующейся на различных отношениях между вербальной и невербальной составляющей речевого произведения.

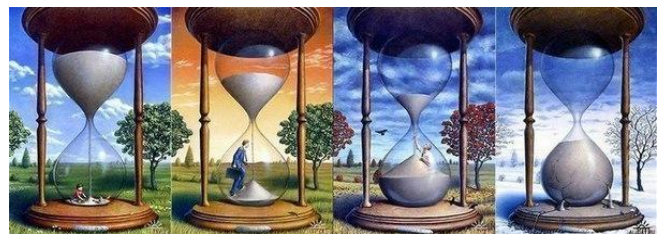

В то же время каламбуробразующие возможности отдельных стилистических средств, в частности хиазма, в текстах демотиваторов практически не раскрыты. В нашей статье постараемся восполнить этот пробел. Хиазм — построение двух конструкций, при котором вторая становится как бы перевернутым отражением первой [1; 2; 3; 8; 9]: **"Брат может не быть другом, но друг - всегда брат"**.

Э.М. Береговская называет несколько его признаков: 1) бинарность в словорасположении: исходная форма + перестановка, 2) параллелизм; 3) повтор; 4) антитеза (в антиметаболе — А.Г.); 5) обмен синтаксическими ролями; 6) появление нового значения [2]. К этим признакам в ряде случаев можно добавить инверсию. Появление нового значения — это признак хиастического каламбура, практически отсутствующий в других его видах (синтаксическом и семантически осложненном). «Полисемичное слово, употребляемое в левой части хиазма в каком-то одном определенном значении, в правой части повторяется с другим значением» [11, с. 125]:

*Мы жалеем **собак**, ведь они же совсем как люди... Но мы не жалеем людей, ведь они же как **собаки**!* (Рис.1). Слово *собака* употреблено здесь в двух значениях: 1) домашнее животное семейства псовых (прямое) и 2) негодяй, мерзавец (переносное).

Появление нового значения может быть связано с рядом причин. Это может быть «буквализация» фразеологизма, заключенного в первой части высказывания: ***Пока ты убиваешь время, время убивает тебя***» (Рис. 2). Фразеологизм *убить время* имеет значение 'провести его без пользы, дать ему пройти незаметно' (Большой толково-фразеологический словарь М.И. Михельсона). Во

Пока ты убиваешь время - время убивает тебя...

второй части хиазма глагол *убить* используется в прямом значении: ‘лишить жизни’ (именно его иллюстрирует рисунок).

Переносное значение слова в хиастическом мбуре чаще всего строится на использовании омонимии и паронимии.

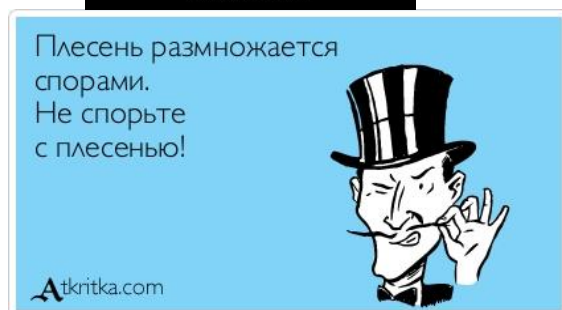
В демотиваторе *Не стой где попало – попадет еще раз* (рис. 3) фразеологизм *где попало* (находится в слогане) имеет значение ‘в любом месте’. Во второй части (тексте-пояснении) глагол *попасть* используется в значении ‘оказаться, очутиться в каком-нибудь месте, положении, обстоятельствах’.

Грамматическая омонимия наблюдается в следующих каламбурах (Рис. 4 и 5): - *Вот уж, увольте. – Я не буду увольнять ужа.* Комически сопоставляются частица *уж* (*вот уж*) и имя существительное. *Улыбайся чаще – и чаща улыбнется тебе* (обыгрываются наречие и существительное).

Омофоны – частое явление в хиастическом каламбуре: - *Папа, что такое чистоплотность? – Чисто плотность, сынок, - это чисто масса, деленная на чисто объем.*

Разновидностью хиазма является, на наш взгляд, анадиплосис (эпаналепсис, эпанафора) – «стилистическая фигура, заключающаяся в повторении конечного элемента (звука, слога, слова или сочетания слов) какого-либо отрезка речи в начале следующего за ним соответствующего отрезка» [9, с. 43-44]. Как и хиазм, служит в демотиваторах средством выражения иронии: (Рис. 6): *Языковой взрыв для иностранцев: - Есть пить? – Пить есть, есть нет.* Обыгрываются омонимы *есть*^{1,2}: ‘иметься, являться’ и ‘кушать’. Другой пример: *Самая классная штука – это штука баксов.*

Для анадиплосиса характерен и корневой повтор: «Тонкости русского языка: **бориц** пересолила – с **солью** пере**бориц**ила» (Рис. 7). Этимологическая игра основана на шутливой мотивации глагола *переборщить*, значение которого связано, по мнению В.И. Даля, не со словом *бориц*, а с глаголом *борщить* – ‘лить без толку много, через край, чрез меру’. Подобное паронимастическое сближение можно наблюдать и в другом демотиваторе (Рис. 8), где обыгрываются паронимазы *споры* – ‘особый тип клеток с плотной оболочкой’ и *спор*, *спорить* – ‘словесное состязание, обсуждение чего-н., в котором каждый отстаивает своё мнение, свою правоту’.

Полисемия – одно из основных средств создания хиастического каламбура. Правда, по сравнению с омонимией и паронимазией, ее доля значительно меньше. Текст на Рис.9 иллюстрирует разные значения глагола *захватить*: 1. ‘кого-что. Хватая, взять, забрать, схватить. Захватить горсть конфет. 2. кого-что. Силой овладеть кем-чем-нибудь 3.

чужую территорию. 3. пленных. 3. инициативу (перен.)’.

В другом интернет-меме (Рис.10) обыгрывается многозначность слова *поздно*: *Учиться никогда не поздно! А если поздно, то можно включить лампу.* Здесь реализуются два значения: ‘1. После обычного, установленного или нужного времени. *Яблоки созрели поздно Поздно встать. Поздно начал учиться*’; 2. В конце того времени, поры, которые названы наречием (без него — о позднем вечере). *Поздно вечером. Поздно ночью. Поздно осенью. Лёг спать поздно.*

Мы обнаружили в демотиваторах еще одну разновидность хиазма - анти-метаболу (антиметалепсию, комутацию) – «стилистическую фигуру синкретического характера, совмещающую в себе структурные признаки хиазма (перекрестное повторение одних и тех же слов) и семантические признаки антитезы (противопоставление повторяющихся перекрестных слов).

Перекрестное повторение сопровождается изменением их синтаксических и смысловых связей с непосредственным окружением» [9, с. 55]. Правда, встречается она нечасто. Мы обнаружили тексты, где противопоставляется модальность высказывания (Рис.11): - *А не спеть ли мне песню...* - *А-а-а, не спеть!* В первом случае иллокутивная сила высказывания – предложение, во втором – запрет.

мо-
ки-

В текстах демотиваторов антиметабола жет сопровождается другими стилистическими приемами, например парцелляцией (Рис. 12): - *Я сделала для себя **определенные** выводы.* – *Какие выводы?* – ***Определенные.***

В базовой части и парцелляте противопоставляются разные значения многозначного слова *определенный*: ‘тот или иной, некоторый’ и ‘четкий, нерасплывчатый, ясный’.

Итак, мы выяснили, что хиастический каламбур в текстах демотиваторов создается за счет явлений омонимии, полисемии и паронимии, которые возникают при перекрестном повторении элементов в смежных конструкциях. Дальнейшего исследования требуют и другие средства реализации эффекта «обманутого ожидания» в юмористических креолизованных текстах. К сожалению, изучая хиастический каламбур в демотиваторах, мы не обнаружили четкого взаимодействия вербальной и невербальной составляющей, что влияет на порождение дополнительных смысловых оттенков. Думается, такие тексты существуют, и именно они представляют для исследователя интернет-коммуникации главный интерес.

Литература

1. Береговская Э. М. Реализация стилистических потенций хиазма в творчестве Феликса Кривина / Э. М. Береговская // Русский язык в научном освещении. – 2007. – № 2 (14). – С. 133–146.

2. Береговская Э. М. Экспрессивный синтаксис: Учеб. пособие к спецкурсу / Э. М. Береговская. — Смоленск, 1984. — 92 с.
3. Бушенев Н. Т. К разработке основ лингвистического анализа хиазма / Н. Т. Бушенев // Вестн. Череповец. гос. ун-та. — Череповец, 2008. — № 2. — С. 54–58.
4. Воронина О. А. Карикатура как вид креолизованного текста / О. А. Воронина // Вестник ЦМО МГУ. Русистика. — 2009. — № 2. — С. 14-18
5. Вороничев О. Е. Каламбур как феномен русской экспрессивной речи / Олег Евгеньевич Вороничев: автореф. дисс. ... доктора филологических наук: 10.02.01 – русский язык. – М., 2014. — 52 с.
6. Данилова Ю. Ю. Мем как структурное, функциональное и визуально-коммуникативное целое / Ю. Ю. Данилова, Д. Р. Нуриева // Наука и мир. — 2015. — №1 (17) – С. 37-40
7. Ильин И. П. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа / И. П. Ильин. — М.: Интрада, 1998. — 255 с.
8. Крылова О. А. Хиазм : Текстовая природа экспрессивности / О. Крылова // Stylistyka. – Opole, 1994 – № 4. – 1995. – С. 210–214.
9. Культура русской речи: Энциклопедический словарь-справочник / Под ред. Л.Ю. Иванова и др. – М. : Флинта: Наука, 2003. – 840 с.
10. Москвин В. П. Выразительные средства современной русской речи. Тропы и фигуры. Терминологический словарь. 3-е изд. / В. П. Москвин. - Ростов н/Д: Феникс, 2007. — 102 с.
11. Мухаметкалиева Г. О. Структурная характеристика хиазматических конструкций в разноструктурных языках // Вестник Новосибирского гос. пед. университета. 2013. — №4(14) – С. 123-130
12. Палкевич О. Я. Креолизованные тексты как средство объективации комического и трагического в немецкой и русской лингвокультурах / О. Я. Палкевич // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. – 2008. - №1. – С. 8-14
13. Сорокин Ю. А. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция / Ю. А. Сорокин, Ю. Ф. Тарасов // Оптимизация речевого воздействия. — М.: Наука, 1990. — 240 с.
14. Чаплыгина Ю. С. Юмористические креолизованные тексты: структура, семантика, прагматика : на материале английского языка / Юлия Сергеевна Чаплыгина : диссертация ...кандидата филологических наук : 10.02.04. — Самара, 2002.- 222 с.
15. Щурина Ю. В. Комические креолизованные тексты в интернет-коммуникации / Ю. В. Щурина // Вестник Новгородского государственного университета. – 2010. — №57. – С. 82-86.

**«ДАРУЙ МНЕ ТИШЬ ТВОИХ БИБЛИОТЕК...»
(БИБЛИОТЕКА КАК КОНЦЕПТ И КОМПОНЕНТ СИСТЕМЫ
ОБУЧЕНИЯ)**

Панченко Е. И.

Можем ли мы представить свою жизнь без библиотеки? Нет, но библиотеки бывают разные. В данной статье мы ставим целью рассмотреть понятие «библиотека», художественный концепт «библиотека» и роль последней в процессе обучения иностранных студентов.

Роль концепта как единицы когнитивного знания и как лингвокультурологической единицы возрастает в современную эпоху междисциплинарных исследований. Напротив, библиотека, которая является предметом нашего исследования, как культурное явление, к сожалению, утрачивает свою роль, и, возможно, исследование ее когнитивного отражения может пролить свет на причины сложившейся ситуации и способы ее улучшения. Различные лингвокультурологические концепты получают широкое освещение в современной лингвистической литературе. На стыке таких научных направлений, как семантика и когнитивная лингвистика, работают Н. Д. Арутюнова, Т. В. Булыгина, А. Вежбицкая, В. З. Демьянков, Е. С. Кубрякова, Дж. Лакофф и М. Джонсон, проблемы лингвокультурологической концептологии изучают В. И. Карасик, Д. С. Лихачев, В. А. Маслова, З. Д. Попова, И. А. Стернин, Ю. С. Степанов. Те или иные частные концепты изучают десятки исследователей, однако, насколько нам известно, концепт БИБЛИОТЕКА еще не получил отдельного освещения в лингвистической литературе.

Нас как лингвистов интересует как лингвальное воплощение данного концепта, так и его возможности для оптимизации лингвистической подготовки студентов. Словарь определяет библиотеку как *«1) Учреждение, в котором собираются и хранятся книги, журналы и газеты для общественного пользования. 2) Собрание книг для чтения, научных занятий и т.п. 3) а) Помещение для хранения книг; книгохранилище. б) Комната, кабинет с книгами для занятий. 4) Название серии книг, родственных по типу или предназначенных для определенной категории читателей».*

В русском языке слово «библиотека» известно с 1499 г. (упоминается в тексте Геннадьевской Библии). С XVII по XVIII вв. было актуальным произношение, близкое византийско-греческому, – «вивлиофика». Скорее всего, слово заимствовано непосредственно из латинского от *bibliotheca*, возможно, при

польском посредстве от *bibliotheca*. Первоисточником является греческое *bibliotheka*, образованное от *biblio(n)* – «книга» и *theka* – «хранилище». Аналогично греческому *apotheka* – «склад», произошло латинское *apotheca* – «аптека».

Библиотеки впервые появились на древнем Востоке. Обычно первой библиотекой называют собрание глиняных табличек, приблизительно 2500 год до н. э., найденное в храме вавилонского города Ниппур. Самая известная древневосточная библиотека — собрание клинописных табличек из дворца ассирийского царя VII века до н. э. Ашшурбанипала в Ниневии. В древней Греции первая публичная библиотека была основана в Гераклее тираном Клеархом (IV век до н. э.). Крупнейшим центром античной книжности стала Александрийская библиотека. Она была создана в III веке до н. э. Птолемеем I и была центром образования всего эллинистического мира.

Концепт «Библиотека» находит свое воплощение в ряде художественных текстов. Художественное произведение, по мнению когнитологов, представляет собой совокупность художественных концептов. Л. В. Миллер определяет художественный концепт как «сложное ментальное образование, принадлежащее не только индивидуальному сознанию, но и психоментальной сфере определенного этнокультурного сообщества», как «универсальный художественный опыт, зафиксированный в культурной памяти и способный выступать в качестве фермента и строительного материала при формировании новых художественных смыслов» [3, с. 41–45].

Материалом нашего исследования послужили около 200 фрагментов художественных текстов русской литературы XIX—XXI вв. Анализ изученного материала позволяет говорить о том, что концепт БИБЛИОТЕКА можно считать включающим в себя такие фреймы, как «Помещение», «Собрание книг», «Собрание людей».

Помещение библиотеки в большинстве случаев описывается как просторный зал:

Над безднами библиотек / Они как маяки маячат, / Стоят как стражи на часах (Л. Н. Мартынов. «Я думаю, / Что на Земле...»).

Сердцем Smithonian была, конечно, библиотека – обширный зал, роскошно декорированный дубом, со всяческими раритетами в кожаных переплетах на полках, закрывавших стены (Н. Климонтович. «Далее – везде»).

Типичными эпитетами, которые встречаются в исследованных нами текстах, являются следующие: - душный:

Вообще человек / С любой книгой, в любом трамвае, / В душных залах библиотек / И даже пальцем листы разрывая, / Это почти всегда к добру: Плохие книги встречаются редко (Б. А. Слуцкий. «Человек с книгой»);

*Из **душных** библиотек /Пойдем цветы срывать! / Твой пурпуровый ротик /
Позволь поцеловать* (С. М. Соловьев. «К Делии (Стрелы купидона));

- многолюдный:

*Что ты будешь шагать, как бывало, / В ту страну, где поглотят твой
век / **Многолюдные** белые залы / Академий и библиотек* (В. Ф. Перелешин.
«Рок»);

- пыльный (пыль):

*В **пыльном** хламе библиотек / Ждал несчастный идиотик: / Вот, мол,
вот!* (В. В. Князев. «Колокольный звон»);

*В стенах вечерних библиотек, / Когда раздумья так чисты, / А
пыль пьянее, чем наркотик!* (Н. С. Гумилев. «В библиотеке»);

*Пусть я паук в **пыли** библиотек: / Я просвещенный, книжный человек, /
(Андрей Белый. «Признание»).*

Среди других наиболее употребительных стилистических фигур при описании библиотеки необходимо упомянуть олицетворение, когда библиотека воспринимается как живое существо:

*Библиотека дышала им прямо в лицо тяжелым, но приятным запахом
старой бумаги и книжной пыли, чуть слышно шелестя миллионами книжных
страниц* (Дмитрий Глуховский. «Метро 2033»).

*Марина не заметила, что библиотека давно осталась позади, гневно сверкнув
огромными окнами* (Ксения Яхонтова. «Смятение Анастасии»).

Помещение библиотеки получает как положительную, так и отрицательную оценку. Так, помещение библиотеки воспринимается как чертог, некий сладостный и гордый мир.

*Тут, в **чертогах** библиотек, / Нужных книг не найдешь вовек, / А
работать надо, как вол, / А читатель прет на футбол* (Г. А. Шенгели. «Это всё еще – «только...»);

***Сладостный** мир библиотек, вечерний запах левкоев, / Грусть золотых
вечеров, нега прохладная бань!* (С. М. Соловьев. «Элегия»);

*От грозных пирамид и **гордых** библиотек / До гор, воздвигнутых из ракушек
морских, / От криков дикаря, метнувшего свой дротик, / До черного червя,
который мудро тих* (В. Я. Брюсов. «Жизнь»).

Восхищенное восприятие библиотеки в современном тексте передается с помощью аллюзии на всемирно известное произведение Умберто Эко:

*Библиотека, та прям как в «**Имени Розы**» получилась* (Анна Берсенева. «Полет над разлукой»).

«Даруй мне тишь твоих библиотек», – пишет Белла Ахмадулина.

*В верхнем этаже была библиотека. Книги обнимали стены, книги уходили
к потолку, который почти весь был стеклянный, книги, книги большие и мале-*

нькие лежали на столах, у глубоких кресел на полу – везде (З. Н. Гиппиус. «Богиня»)).

Однако в ряде произведений библиотека воспринимается как нечто тоскливое и опасное, наблюдаются такие эпитеты, как «немой» и «никчемный».

*А люди умирают от тоски / За окнами **холодных** библиотек* (В. М. Лебедев. «Огненные города»).

Хмель городов, динамит библиотек, / Книг и музеев отстойный яд / (М. А. Волошин. «Четверть века»).

*Кто вырастет, играя в би-ба-бо, / целуя перед сном гримасный ротик, / кто нас полюбит в **мраке** библиотек, / как мы эпоху буклей и жабо?* (В. А. Злобин. «Кто вырастет, играя в би-ба-бо...»).

*Он с трепетом заглядывает в тень / **Немых** библиотек, лабораторий; / На лекциях он – весь вниманье, слух...* (Д. С. Мережковский. «Вера»).

*В голове всплыло **никчемное** длинное слово «библиотека» и вертелось, мешая* (Симон Соловейчик. «Ватага «Семь ветров»).

Конец XX века знаменуется резко ироническим отношением к библиотеке, например:

Из двери с надписью «Библиотека» вдруг выскочила, бекая, толпа баранов (Валерий Попов. «Будни гарема»).

Говоря о библиотеке как о собрании книг, авторы традиционно описывают богатую библиотеку, собранную представителем предыдущих поколений:

Это была типичная библиотека, уходящая корнями еще в собирательскую страсть ее отца (Ирина Полянская. «Прохождение тени»).

Дома все стены были заняты книжными полками: у покойного деда Юрия Илларионовича была огромная библиотека, которая собиралась не одним поколением Гриневых и перекочевала в новую квартиру из коммуналки на Большой Ордынке (Анна Берсенева. «Возраст третьей любви»).

Краткий обзор диахронического изменения аксиологии концепта БИБЛИОТЕКА представляет собой следующую картину: библиотека издавна была символом принадлежности к особому миру:

*Была некогда и библиотека в доме, доставшаяся по наследию; до самого времени возрождения вкусов она занимала целую комнату; потому что в прошедшем столетии и даже в начале настоящего была и в России мода на библиотеки, и невозможно было не иметь коллекции французских писателей, *in-folio, enrichis et ornes de figures, dessines et graves* каким-нибудь *Bernard Picard et autres habiles artistes* (А. Ф. Вельтман. «Приключения, почерпнутые из моря житейского. Саломея»).*

Разрушение устоявшегося мира в XX веке сделало своим символом разрушение библиотеки

В кровавом тумане / Реву толпы, / Сокрушая столпы / Библиотек, / Фронтонны музеев, / Одрахлелых дворцов (В. Я. Брюсов. «Мятеж»).

Снова собираемые библиотеки XX века, увы, уже не свидетельствовали о высоком интеллектуальном уровне своих владельцев, а стали символом престижа:

Если у тебя в доме на полке тогда стояла вся БВЛ (Библиотека всемирной литературы), то это было примерно как сейчас «Майбах» (Татьяна Соломатина. «Мой одесский язык»).

Собиратели книг скрыто или подчеркнуто не делились ими:

Кажется, он библиоман: у него своя библиотека; я просил почитать что-нибудь, он смутился, обещал дать книгу и до сих пор ничего не дал (В. Ф. Панова. «Спутники»).

Напомним печально известный народный фольклор второй половины XX века: *Не шарь по полкам жадным взглядом / здесь книги не даются на дом. / Лишь безнадежный идиот / знакомым книги раздает*. Символом упадка роли библиотеки и в целом интеллектуального уровня потенциального читателя становятся современные анекдоты о библиотеке: *В библиотеке произошел теракт. Жертв нет* (т. е. библиотека была пуста); и знаменитый номер Михаила Галустяна «И тишина должна быть в библиотеке».

Происходящие общественные трансформации влияют на библиотеки столь решительно, что меняют не только всю систему библиотечного труда и библиотечных ресурсов, но и впервые ставят вопрос о «границах» библиотечного пространства и самих основах существования традиционных библиотек и их функций. Изменение роли, назначения библиотек отражается на взаимоотношениях библиотеки с обществом и отдельными социальными институтами, ведет к трансформации профессиональных ценностей библиотечной этики, профессионального сознания библиотечного сообщества. Обучение студентов, как иностранных, так и украинских, невозможно без сотрудничества преподавателя с библиотекой.

В библиотеках представлено то, что А. И. Герцен назвал духовным завещанием одного поколения другому. «Вся жизнь человечества последовательно оседала в книге: племена, люди, государства исчезали, а книга оставалась, — писал он. — Она росла вместе с человечеством, в неё кристаллизовались все учения, потрясавшие умы, и все страсти, потрясавшие сердца; в неё записана та огромная исповедь бурной жизни человечества, та огромная аутография, которая называется всемирной историей. Но в книге — не одно прошедшее; она составляет документ, по которому мы вводимся во владение настоящего, во владение всей суммы истин и усилий, найденных страданиями, облитых иногда кровавым потом; она — программа будущего. Итак, будем уважать книгу!»

В последнее время происходит эволюция социальной роли библиотек. К традиционным функциям просветительского характера, сохранения и приумножения культурного наследия добавляются функции информационных центров, предоставляющих доступ к национальным информационным сетям и банкам. Происходит эволюция социальной роли библиотек. К традиционным функциям просветительского характера, сохранения и приумножения культурного наследия добавляются функции информационных центров, предоставляющих доступ к национальным информационным сетям и банкам. Меняются традиционные внутрибиблиотечные технологии, формы библиотечного обслуживания, характер взаимодействия с органами власти, различными социальными группами.

Важнейшие задачи библиотек в современном мире все чаще формируются как обеспечение свободного и неограниченного доступа к информации и сохранение её источников, поскольку эти обе задачи вбирают в себя почти все остальные. Библиотекаря же всё чаще называют не хранителем и пропагандистом книги, а информационным специалистом, навигатором в океане информации, удваивающейся количественно каждые восемь лет. Входящая в третье тысячелетие современная библиотека – это уже не только книгохранилище, но и своеобразный электронный архив. Это единственное место на земле, где предоставляется доступ к информации и на традиционных носителях, и в электронном виде. Онлайн-обслуживание удаленных пользователей библиотек так же, как и предоставление информации из удаленных источников, в библиотеках западных стран стало нормой.

Организация структурного подразделения для обслуживания студентов, обучающихся на английском языке, предоставляет возможность библиотекарю непосредственно общаться с читателем. В обслуживании студентов принимают участие все сотрудники отдела литературы на иностранных языках. Студенты всех курсов, и особенно первого, получают консультации по использованию фондов библиотеки.

Литература

1. Аскольдов С. А. Концепт и слово / С. А. Аскольдов // Русская речь. Новая серия. – Л., 1928. – Вып. 2. – С. 28–44.
2. Афанасьева О. В. Особенности лексической репрезентации художественного концепта [на примере концепта времени в произведении Р.М. дель Валье-Инклана «Весенняя соната»] / О. В. Афанасьева // Русская и сопоставительная филология: состояние и перспективы: Междунар. науч. конференция: Труды и материалы: / Под общ. ред. К. Р. Галиуллина. – Казань : Изд-во Казан. унта, 2004. – С.43–44.

3. Миллер Л. В. Художественный концепт как смысловая и эстетическая категория / Л. В. Миллер // Мир русского слова, 2000. – № 4. – С. 41–45.

КОНТЕКСТ И СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ЗНАЧЕНИЕ ПРОИЗВОДНОГО СЛОВА

(на материале русского и украинского языков)

Шепель Ю. А.

В разных версиях современных грамматик широкое распространение получила мысль о том, что базой для формирования разных языковых форм является предложение и что лишь разные способы ее объективации в языке приводят к существованию разноуровневых единиц языка, которые представлены разными наборами знаков, но подчиняются единственным правилам образования вторичных или комплексных знаков [1]. Семантика производного слова рассматривается как такая, что является изоморфной семантике предложения, потому что в основе этих единиц наблюдается единственная для них глубинная пропозициональная структура. С этих позиций семантика производного слова формулируется как композиционная. Самая такая композиция представляет собой объединение двух и больше категориальных значений с разной степенью их конкретности: одни из них передаются аффиксами, другие — корнями или основами полнзначных единиц, третьи — воспроизводятся в процессе определенных умозаключений. «Выучить композиционную семантику... означает выявить взнос каждого из компонентов производного слова в его результативное интегративное значения» [1, с.76]. Именно этим определенное время занималось традиционное словообразование. Но акцент делался при этом на словообразовательные значения, которые моделировались по правилам словообразования, на регулярности, предсказуемости общего значения производного слова, которое строится по особой словообразовательной модели. Важную роль в процессе формирования значения играет не только процедура преемственности (подражания, аналогии), которая прослеживается между мотивирующим словом и мотиватом, но и контекст. В этом следует согласиться с мнением Е. С. Кубряковой о том, что «...самая деривационно-морфологическая структура производного слова влияет на его внутренний контекст: основа является семантическим контекстом для аффикса, а аффикс — для основы. С другой стороны, попадая в речи в разные синтаксические последовательности, производное слово ощущает влияние партнеров, которые его окружают» [3, с. 21]. Возьмем, к примеру, прилагательное *крикливый* // *крикливий* в соединении с существ-

вительными *ребёнок* // *дитина*, *голос* // *голос*, *наряд* // *наряд (одежда)*. В соединении со словом *ребенок* // *дитина* в значении прилагательного отражается, прежде всего, склонность малышей часто кричать, хотя это отнюдь не означает, что ребёнок, когда вырастет, тоже будет много и часто кричать. В соединении *крикливый ребенок* // *криклива дитина* прилагательное указывает на внешнюю форму субъекта. Однако возможен и другой вариант анализа: *крикливым* может быть и непослушный ребенок, что указывает уже не на характер, а на внутреннюю форму или содержание субъекта. В соединении со словом *голос* отражается негативное качество (т. е. голос пронзительный, неприятно резкий). Значение отражает физическое свойство человека иметь такой голос, а не то, что он неудовлетворён чем-либо или возбуждён. В сочетании с существительным *наряд (одежда)* в значении прилагательного кое-что изменяется – оно становится переносным, ср. *крикливый наряд* // *крикливий наряд (одег)* – «экстравагантный, кричащий; иногда безвкусный».

Производное прилагательное содержит в своей семантической структуре рефлексы того, чем именно является его мотивирующая база в структуре исходной пропозиции, — субъектом или объектом, ср., например: *сестрин (портрет)*, *родительская (изба)* // *батьківська хата* и др., что может означать *сестра писала портрет, отец строил избу* или же *портрет принадлежит сестре, изба принадлежит отцу*; ср., например, в английском языке: *delightful performance* — “представление, которое вызывает восхищение” в отличие от *bacterial disease* — “болезнь, которая вызвана бактериями”; ср. также противопоставление таких скрытых предикатов в семантической структуре производных прилагательных, как “выполнять” и “быть выполненным” и др.

Такое объяснение значений производного слова фактически позволяет определить исключительно общий каркас содержания слова, но не его лексическое значение. Так, например, отглагольное прилагательное *защитный* (от защищать) / *захисний* (от захищати) означает не только «тот / то, кто / что защищает». Здесь прослеживается «комплекс» значений, который связан с «защитой» / «захистом», ср.: рус. *защитные очки, защитная гимнастерка*, укр. *захисний вал, захисні споруди, захисні окуляри*. Идентифицируя семантику производного слова таким способом, можно определить смысл со всеми «приращенными» значениями. Так, лингвистические наблюдения А. Н. Ваншенкина показали, что чем больше значений имеет мотивирующий глагол, тем меньше соответствий у него с семантикой производного прилагательного [см.: 3]. То есть, в семантике лексического деривата подчеркивается необходимость домысливать его реальное значение, догадываться о его существенном смысле в том случае, когда поверхностная структура деривата не содержит полного набора тех компонентов, из значения которых следовало бы выводить его композиционную семантику [2; 3]. Возвращаясь к определению композиционной семанти-

ки, необхідно уточнити, що саме ми маємо на увазі, коли головною задачею в дослідженні семантики похідного слова є той аспект, який пов'язаний з складанням одиниці з готових знаків, і, таким чином, з властивостями її делимости, аналізуємості та мотивованості. Розглядати композиційну семантику з цієї точки зору означає за собою визначення ролі кожного з компонентів похідного слова в його результативному інтегративному значенні [3]. Так, наприклад, на основі співвідношення словообразовальних значень і їх морфологічних показників З. А. Харитончик прийшла до висновку про наявність морфологічної асиметрії в системі аффіктивного словообразования сучасного англійського мови, що на її думку, призводить до певних труднощів у розробці алгоритмів породження похідних слів [4].

Ці висновки повністю відповідають, як показав наш аналіз, українському і російському матеріалу. Можливість існування багаточисленних словообразовательних аффіксів, які пов'язані з кінцевим і обмеженим числом словообразовательних значень, пояснюється вибірковістю аффіксів в їх комбінації з мотивуючими базами і тими модифікаціями, які привносяться конкретним аффіксом в словообразовательне значення.

Литература:

1. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений. Семантика производного слова. – М. : Наука, 1981. – 199 с.
2. Кубрякова Е. С. Возвращаясь к определению знака. Памяти Р. Якобсона // Вопросы языкознания. – 1993. — № 4. – С. 23-30.
3. Кубрякова Е. С. Когнитивные аспекты морфологии // Язык : теория, история, типология. – М. : Эдиториал. УРСС, 2000. – С. 22 – 27.
4. Харитончик З. А. Имена прилагательные в лексико-грамматической системе современного английского языка. – Минск : Высш. школа, 1986. – 96 с.

HUMANITARISATION OF THE EDUCATION IN UKRAINE: TASKS AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT

Суума И. П.

With changing of the economic and political situation in Ukraine, a lot of innovations were introduced into the state educational system as well as to the other spheres of our life. Along with such new directions in the development of national educational services as tendency to the globalization and introduction of the recent achievements of the technical progress nowadays it is significant to mark one more important process, influencing the progress and expansion of the Ukrainian

educational market – the humanitarisation of the national educational system. According to the dictionary this term means “a system of forms and methods of organization of educational process, allowing making the education an integral part of the formation of the personality”. The researchers mainly worked with the humanization of the education in the other countries [2,3,4,6,9,10,12].

In our country, the given notion is mostly identified as the addition of the humanitarian content to the educational programs of higher educational establishments and including of humanitarian disciplines to the approved course of learning branches of the higher school. But, in fact, the notion under research should be considered much broader.

The process of humanitarisation of the education by no means can be reduced only to the task of the expansion of the informational context of the humanitarian disciplines compering to the professional ones; the purpose of this procedure is to accustom the students to the humanistic values. In connection with this fact, the term “humanitarisation” is usually confused with the “humanization” of the education. Of course, these notions are connected with each other, but they do not identify the same process. Actually, the humanization is the goal of the formation of the personality and the humanitarisation – is the mean of reaching of this purpose. In whole the humanitarisation of the education in the higher school consists in the creation of the new program of the formation and development of the integrity of internal world of the person in the condition of technical civilization of XXI century. It is directed at the creation of such methods, forms of education and upbringing providing the development of the individuality of students, their cognitive processes and human qualities. So, the basis of teaching technology, according to the abovementioned directive, is the modeling of the real professional situations and the task of teacher is to find the individual approach to the student and to help him\her to choose his\her own system of values.

Humanitarisation of the education is the inspiration and democratization of the intersociety relations (especially between students and teachers), introduction of the “pedagogy of collaboration” to the educational process, individualization of the education and upbringing, development of the artistic potential in the students, formation of humanistic feelings, orientation in their character. Humanitarisation of the education – is, first of all, the fight for the keeping of person’s “humanity” in our world overloaded with technical inventions. The humanization is connected with the development of personality, declaration of the individualities’ dignity, love and respect to the other people and the Humanitarisation of the education is, mainly, the tendency, which is connected to the deepening of the interrelations between the education and human society, human being, culture, and adaptation of the personality in the existing world conditions. The system-formation factor of the higher education is the humanization (the development of the personality). Within such influential

formations as UNESCO, Economic cooperation and development organization etc. it is forming the new direction of the higher educational establishment development – Humanitarisation of the universities. The university of new type forms encyclopedically intelligent personality [11].

It is known, that the economic education is the humanitarian one because the object of its study is the economic aspect of the human activity at different levels of his\her organization. Economic activity of the person is a part of its general development, so the humanitarian knowledge (philosophy, psychology, history, cultural studies, law etc.) is not only cultural knowledge, but also an organic element [2, p.4]. Humanitarian character of the business education identifies the special, humanitarian character of knowledge, functioning in it. It means that one of the most prominent features of its knowledge is the special form of the existing of the reality. The reality in this case can be described as the way of the integration of different connected with each other results of the education, and each of them exists within the personality-oriented individual consciousness [8, p.45-46]. So, the humanitarian character of business education demands in the educational process the appealing to the personality and its inner world, to the processes of person's understanding of the world and social-cultural background.

The necessity of the using of humanitarian methodology in the administration of the higher educational establishments is also obvious; it is connected with the specialty of the administration of the social-economic systems, stating the phenomenon of the management hermeneutics. It is in the integrity and the organic combination of the object and subjects. It is important to implement the reorientation of the ideology of leading executive bodies from the technocratic (subject-independent) to the humanistic (subject-oriented) approach that can fasten the process of the humanization of human resources management and the professional education system management. However, today, XXI century is admitted to be a century of humane culture, knowledge on the basis of which the humanity can mount technocratic approach in the procedure of comprehension of world, its changes [12].

Modern higher technological education has the most important social function: formation of an all-round skilled specialist with well-balanced high professionalism, intelligence, creative approach to solve issues, high social activity and responsibility for economic-ecological and human cost of engineering and technological developments. As the aim of the modern higher engineering education is not only fundamental training of a specialist but a formation of his professional, social and psychological, creative and personal features, it makes difference of the role of Humanities position in hierarchy of education courses [12].

Humanitarian education is applying directly to the human being, his\her intellectual and emotional sphere. Its main function is to interpret the historical and social experience of the mankind, country, the society at all, and the personality. So,

the course of humanitarian disciplines should be connected to the traditions of the world and national cultures, because without ties with the human problems, the notion “educated person”, means only “informed”, but not “civilized and culture personality”. In order to reestablish the integrity of the humanitarian culture it is necessary to realize the principle of inter-subjectivity in the representation of the humanitarian sciences.

The Ukrainian higher educational system is mostly due to the integration of this process into the world educational space. Such factors as multilevel educational structure formation, educational standards development, which are relevant to requirements of modern civilized development, tendency of fundamentalization and humanization of engineering education determine the necessity of integrated examination of issues to train a specialist at engineering and technology in the framework of occupational mobility and competitive ability as well as in the framework of his development as social and humanity-based person. Competitive ability ensuring of a young specialist in the modern labour market may exist, if a level in the profession-oriented training of a future engineer meets his willingness to independent qualitative solution of actual workplace multi-criteria problems. Therefore, the humanistic component of higher engineering education should be strengthened rather than to have a new matrix, foundation, paradigm where a new design of the modern Russian higher engineering education will be based. Such of issue can be available to solve for engineering universities as their status supposes that students obtain universal knowledge - professional, personal and communicative - which service a base for the alumni's competitive ability [12].

The analysis of experience of the organization of higher education in different countries shows, that humanization is a key tendency for the educational process in Germany, France, Great Britain and China. In such countries as Ukraine and Russia this direction is also in some level implemented to the educational system. If we count in percentage correlation, these countries spend the following amount of academic hours for humanitarian disciplines (2013 year): Germany – 48%, Great Britain – 43%, France – 32%, China – 30%, Russia – 15, Ukraine – 15%.

In Ukraine, as well as in the other countries, the tendency to the humanitarisation of the education becomes more and more popular. In many higher educational establishments of our country students are taught different humanitarian disciplines even at the technical departments. For example, philosophy, history, cultural studies, foreign language, social studies, Ukrainian and foreign literature etc. “Educational process directly takes into account humanitarian principles: overcoming of technocratism; combining of logical and historical, social and individual, education and upbringing, adding the human-forming character to the process of education” [3, p.7]. Besides that, there are many scientific research institutes of the Ukrainian language, Eastern European researches, world economy and international

relations etc. All created humanitarian institutes are working at the edition of the textbooks, reference books for the higher schools.

The leading direction of the humanization of the higher education was the expanding of the range of social and human sciences: opening of departments for training of social workers and additional specialties of social orientation. By the curriculum the number of literary subjects was significantly increased, and the amount of academic hours for learning of foreign languages, philosophy, art history, communication theory etc. was increased too. And a special role in the development of training specialists is given to business communication.

Nowadays there are many different models of introducing of the humanitarisation to the educational process of the higher educational establishment, and one of most significant task for the administrator of the higher school is to choose the best one for the definite university. To our mind, it is necessary to state some practical recommendations, which can influence the choice of the strategy of humanitarisation implementation:

- Regional aspects play very important role, because of different factors: international membership of the region, different level of knowledge, various value orientations;

- It should be better to add to the educational programs of technical specialties some materials concerning the history of the appearance, development of different equipment and special tools and the perspectives of their introduction into the practice;

- The providing the students with different information, concerning modern political and economic life in order to help them to recognize themselves as the members of the society;

- The providing the students with the necessary equipment – computerization and informatisation of the educational process;

- The lifelong education should also be controlled, and programs of these educational establishments can be corrected according to the conditions of humanitarisation of the education.

There is an issue for higher education institutions under contemporary conditions: to train the modern professionals to have advanced and creative skills for working with social and cultural knowledge, including to master and develop their intelligence and cultural level perfectly, to achieve moral and physical perfection of their personality. This task is quietly difficult, for single institutions – unreachable [12].

The process of humanitarisation of the education became popular all over the world. Nowadays in the Ukrainian educational system we can also find several tendencies towards this world-wide direction. First of all, it is changing of the classical model of educational system, development of new fundamental teaching

ideas, and creation of experimental and alternative schools. Secondly, the contemporary education can be considered as the moving towards the integration to the world culture: to the democratization of schools, creation of lifelong education, computerization and humanization of education. And, thirdly, it is important to mention the renovation and development of the national, Ukrainian educational traditions.

Taking into consideration all abovementioned information, it is possible to reach the following conclusion: the humanitarisation of the education becomes one of the most significant tendencies in the development of the national educational system. But, the same as the other innovations and reforms of our life, this process has its positive as well as negative features, because professional skills that university students should be taught are undoubtedly of the first-priority if we want to train the qualified specialists. So, the task of the administrator of the higher educational establishment is to identify what are the main advantages of the humanitarisation and how they can be implemented into the educational process of the given higher school and what are the bad sides of this tendency and how to avoid them in the running of educational establishment. And, finally, it is important to understand “the middle ground” and to find the compromise between the classical traditions of our educational system and the newest ones.

References

1. Будзан Б. Менеджмент в Україні: сучасність та перспективи. – К.: Основи, 2001. – С. 56.
2. Вощенко В.П. Региональное развитие Морозовского проекта: цели, состояние, перспективы // Специалист. – 1995. – № 3. – С. 22-24.
3. Геєць В.М. Характер перехідних процесів до економіки знань // Економіка України. – 2004. – №4. – С. 4-14.
4. Гончаренко С. У., Мальований Ю. І. Педагогічна сутність гуманізації шкільної освіти. // Рідна школа. — 1994. — № 10. — С- 31.
5. Державна національна програма “Освіта”. Україна ХХІ століття. - К., 1994. - С. 9.
6. Джерард Ван Шаик. Как подготовить менеджера ХХІ века // Проблемы теории и практики управления. – 1998. – № 1. – С. 21-26.
7. Добрускін М. Гуманізація як стратегічний напрям технічної освіти // Рідна школа. – 2001. – № 12. – С. 13-16
8. Про концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні: інформаційний збірник МО України. – 1996. — № 6. — С. 4.

9. Скляр П.П., Уманська Т.О. Особливості становлення гуманістично-орієнтованих поглядів на людину в психології: історичний огляд // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – 2005. – № 2 (10). – С.135-154.
10. Скляр П.П., Уманська Т.О. Сутність підходів до гуманізації й гуманітаризації виховання студентської молоді технічного вузу // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – 2003. – № 1 (5). – С. 87- 94.
11. Хамініч С. Ю. Управління підприємством на засадах освітнього потенціалу : монографія. – Д. : Вид-во ДНУ, 2006. – 288 с.
12. Nikonova S. I. Humanization of higher technical education: the axiological aspect. International Journal Of Applied And Fundamental Research. – 2013. – № 2 – URL : www.science-sd.com/455-24300 (22.01.2014).

CONTEMPORARY ENGLISH NEOLOGISMS

Borovik O.

People are extremely dependent on intercultural communication nowadays. Such dependence can be easily explained by different reasons: economic, political, cultural, etc. Constant and ongoing technological progress, the active development of all cultural and spiritual spheres of mankind is a powerful stimulus for the development of translation in general.

Every year the language is replenished by new words that are introduced into official dictionaries and extend the vocabulary. The problem of translation of English neologisms attracts the attention of Ukrainian as well as foreign researchers. Our research deals with the analysis of English neologisms and ways of their assimilation into the Ukrainian language through the translation.

Neologism is the name for a newly coined term, word, or phrase that may be in the process of entering common use, but that has not yet been accepted into mainstream language.

Neologisms are divided into lexical and semantic. The novelty of lexical neologisms appeared in the form (*євро, сайт, селфі, дисплей, фаблет*). Semantic neologisms gained new meanings in the words which have already existed in the language (*меню, фанера, піратство*).

In the course of our investigation, we have analyzed various researches of Ukrainian and foreign linguists and come to the conclusion, that there are various ways of creating neologisms in the English language. The main methods of their creation are:

- affixation:

cybercrime (n.): *Інтерпол прагне до глобальної боротьби з кіберзлочинністю;*

cyberbullying (n.): *Їхні дослідження доводять, що випадки кіберзнущання зросли протягом останніх кількох років;*

computerate (adj.): *Студенти повинні бути освідченими як в загальному плані, так і в плані користування ПК;*

computational (adj.): *обчислювальний;*

orthorexia (n.) – an extreme desire to eat only healthy food;

bigorexia (n.): *Більшість чоловіків, які страждають бігорексією, це штатисти;*

- *telescopy (blending):*

brunch (breakfast + lunch): *Кожної неділі ми ходимо на бранч разом;*

jorts (jeans+shorts) – джинсові шорти;

sheeple (sheep + people): *Коли дурні вівці прийшли на стадіон, їх поступово розсадили по місцях;*

frenemy (friend + enemy): *Її єдиними друзями є тріо злісних заклятих по-друг, яких вона не бачила місяцями;*

internest (Internet + nest): *Том знав, що їсти піцу у своєму Інтернет-гніздечку погана ідея, але ж вона занадто тепла та ваблива;*

chairdrobe (chair + wardrobe) – *Я шукав одяг на стільці зі своїм лахміттям, щоб вдягнутися на роботу;*

- *composition (compounding):*

promotools (n.): *Торгові представники озброєні повним спектром рекламних матеріалів;*

friend zone (n.): *Я витратив всі свої гроші на побачення лише для того, щоб зрозуміти, що вона залишила мене у френд-зоні.*

whiteboard (n.): *Біля вхідних дверей є дошка для маркування подій дня.*

- *abbreviation (clipping):*

ІМНО (in my humble opinion): *Щиро кажучи, я вважаю, що кожен має працювати;*

LBD (little black dress): *На мою думку, вона виглядає чудово в цій маленькій чорній сукні;*

AFAIK = *as far as I know* (наскільки мені відомо);

AMBW = *all my best wishes* (з найкращими побажаннями);

H8 = *hate* (ненавидіти);

- *conversion:*

to starbuck (v.) – to drink coffee, especially in the «Starbucks» coffee shop;

to mushroom (v.): *Кількість комп'ютерів у школах різко збільшилась за останні роки;*

to amazon (v.) – do shopping on the Amazon.com;

to tweet (v.): Я збираюся зайти на Твітер та **твітнути** твіт, щоб посміятися разом з усіма друзями;

Factors which affect the emergence of new word units usually include: *extralinguistic factors* – scientific, technological and social progress, *linguistic factors* – the tendency to linguistic economy, the commitment to analyticity.

The process of neologisms assimilation in the recipient language goes through several stages. On the first stage the word is used «as it is», with its phonetic and orthographic form. The next stage involves the assimilation of the word by the recipient language through the transcription or transliteration. On the third stage this word comes in general use by speakers and loses its novelty. The fourth stage involves the final development of the word's semantic with further loss of genre and stylistic peculiarities. On the final stage the word is registered in dictionaries of the recipient language.

This process can be complex and time-consuming. Nevertheless, today even the recent borrowings can easily integrate into a recipient language with further assimilation in it

The majority of neologisms, which can be observed in modern Ukrainian, have English roots. Why? The main reason lies in the fact that English is the global language. Nearly one and a half billion of the population uses it. 80% of scientific investigations is published in English. So, the fact of a wide use of English neologisms in our native language is not surprising. They can be found in different aspects of our everyday activity, for example:

- in economics: **fundraising** – фандрейзинг, **hedge fund** – хедж-фонд, **trader** – трейдер;
- in politics: **applicant** – аплікант, **speechwriter** – спічрайтер;
- in science: **UFOlogy** – уфологія, **dron** – дрон, **phablet** – фаблет;
- in culture: **performance** – перформанс, **chill out** – чіл-аут, **soundtrack** – саунд-трек;
- in IT sphere, computing: **roaming** – роумінг, **banner** – баннер, **laptop** – лєптон, **Email** – і-мейл, **online** – онлайн;
- in mass media: **copywriter** – копірайтер, **interviewer** – інтерв'юєр;
- in everyday life: **rampers** – памперс, **lunch** – ланч, **flashmob** – флешмоб, **label** – лейбл.

In contemporary situation of globalization, mutual interest of cultures, the question of translation of non-equivalent vocabulary becomes extremely important. Translators from different countries have achieved a considerable success in translating of this stratum of vocabulary. They have developed such means of translation as:

- *transcription*:

«Вчені навчилися управляти **дронами** жестами. На Тайвані створили алгоритм, що дозволяє управляти безпілотниками за допомогою Apple Watch. Тайванський **стартап** PVD+ розробив **софт**, що дозволяє управляти дронами дистанційно за допомогою жестів, повідомляє Reuters».

This example contains such neologisms as:

«**дрон**» from eng. *drone*;

«**стартап**» from eng. *startup*;

«**софт**» was abbreviated from eng. «*software*».

- transliteration:

«Автор Gangnam Style здивував публіку **тверком**». («**Тверк**» from eng. *twerk*).

- transcoding:

«**Спам**» from eng. *spam*;

«**Хотлінк**» from eng. *hotlink*;

«**Спін-офф**» from eng. *spin-off*;

«**Ліфтинг**» from eng. *lifting*.

- calque:

«Ринок **електронної комерції** України – все ще молодий і здатний рости сам по собі в рази».

«Бюро з реєстрації патентів і торгових знаків США опублікувало нову заявку від компанії Samsung, яка описує пристрій, названий «**розумним**» **кільцем**».

These examples contain such neological units as:

«**Електрона комерція**» from eng. *e-commerce*;

«**Розумне**» **кільце** from eng. *smarty ring*.

- descriptive translation:

computerate – освідченний в плані користування ПК,

frenemy – залятий друг.

From the standpoint of translation activity, neologisms are a major problem for a translator in terms of the correct choice of translation transformation. Taking it into account, translators use several transformations at once.

We have found out that new words often become popular after being used in the mass media or on the Internet. It is a well-known fact that the Internet gave birth to thousands of new terms, which have become internationalisms. Let us look through some examples: *server* – **сервер**, *browser* – **браузер**, *e-market* – **електронна торгівля**, *user* – **юзер**, *provider* – **провайдер**, *site* – **сайт**, *selfie stick* – **селфі палка**, *dronie* – **дрони** etc. All of these words were translated with the help of transliteration, transcription or calque and were successfully «inserted» into Ukrainian language. Due to these factors, our vocabulary is constantly enlarging by neologisms.

In the course of our work, we have come to the following conclusions: the most common methods and ways of neologisms' formation in social life, policy, science and culture have been examined; new tendencies in neologisms' formation were reviewed; factors of new words emergence with regard to the requirements of society as a whole have been analysed; ways of English neological units' assimilation in Ukrainian language through their translation were observed.

ПАРОНІМ ТА ОМОНІМ ЯК ОСНОВА ГРИ СЛІВ

(на матеріалі англійської мови)

Падалко В. В.

Слово як основоположна одиниця мови вивчається з різних точок зору – звукової та морфемної побудови, значення, граматичних функцій тощо. Однією зі сфер, в якій слово може якнайбільше розкрити свою сутність, є гра словом. На процес розуміння сутності гри мовних форм впливає багатофункціональність цього явища, що пов'язана, перш за все, з досягненням комічного та інших ефектів, які ґрунтуються на використанні різних співзвуч, полісемії, повних чи часткових паронімів та омонімів, видозміні стійких лексичних зворотів чи їх сполучуваності.

Явище словесної гри загалом, її створення та засоби перекладу, різновиди її вираження та функції у мові зокрема були і залишаються об'єктом зацікавлення вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких Б. та Д. Белл, О. М. Білоус, О. А. Корнієнко, О. Т. Тимчук, О. В. Троїцька, О. О. Тараненко, Ч. Хоккет та інші.

Об'єктом дослідження є мовні конструкції з грою слів, заснованою на паронімах та омонімах. Предметом дослідження є функціонування та взаємозв'язок паронімів й омонімів у грі слів в англійській мові, аналіз здійснених перекладів та можливих засобів її перекладу українською мовою.

Відомо, що в основі створення гри слів лежать зіткнення, сполучення, взаємодія двох смислових планів в одному чи більшій кількості слів, словосполучень або речень, що подібно чи однаково звучать (або графічно оформлені). З цієї точки зору пароніми та омоніми якнайкраще підходять для побудови гри слів. Розглянемо випадки функціонування в контексті гри слів явища паронімазії. Пароніми, виконуючи роль елементів ядра словесної гри, можуть бути використані експліцитно (коли обидва елемента використані у виразі або використаний елемент пояснюється), наприклад: «*Libertine is an adolescent liberal*» (libertine – liberal); або імпліцитно (коли використаний лише один елемент ядра та є натяк на інший), наприклад: «*To err is human, to forgive is bovine*» (парою є

слова *bovine* – *divine*, але обігрується лише один паронім), «*I'll gild the faces of the grooms withal, for it must seem their guilt*» (*gild* – *guilt*) (В. Шекспір, «Макбет», акт II, сц. 2).

Часто паронімія використовується в рамках малапропізмів, стилістичних утворень з перекручуванням слів і зворотів літературно-книжної мови, що мають певну стилістичну, а іноді й комічну специфіку. Наприклад, в реченні «*Cheer up, I have predicated final victory*» замість дієслова *to predict* використано його паронім – *to predicate*. В реченні «*His capacity for hard liquor is incredulous*» замість прикметника *incredible* використано слово *incredulous*. У виразі «*Fortuitously for her, she won the sweepstakes*» замість прислівника *fortunately* використано його паронім – *fortuitously*. Як стилістичний засіб малапропізми широко використовуються і в літературній сфері, наприклад, у В. Шекспіра: «*Our watch, sir, have indeed comprehended two auspicious persons, and we would have them this morning examined before your worship*» (*apprehended* – *comprehended*, *suspicious* – *auspicious*).

Основою словесної гри пароніми виступають також в анекдотах, влучних виразах іронічної тональності. В таких випадках частіше за все гра слів будується на схемі, згідно з якою одне слово говорить, а інше розуміється (це стосується і паронімів, і омонімів): «*When is a doctor most annoyed? – When he is out of patients*» (*patients* – *patience*). В українській мові відповідників цим паронімам немає, отже, перекладати варто або дослівно, або замінити українськими паронімами, наприклад, *терпіти* – *потерпати*: «*Лікарі терпіти не можуть потерпати від браку пацієнтів*» (переклад наш — В. П.). Інший приклад: «*A psychiatrist is often called an ire extinguisher*» [1, с. 37] (*fire* – *ire*). Ця пара паронімів є безеквівалентною [2, с. 87], тобто гра слів саме з цими значеннями не буде збережена. Наприклад, при перекладі російською мовою, можна обіграти схожі за звучанням слова *тушить* – *тешить*: «*Психиатры часто тушат страсти и редко тешат надеждами*» (переклад наш — В. П.).

Хибне розуміння слова та сплутування його з іншим, співзвучним йому словом, може зустрічатися і в дитячому мовленні, наприклад: «*Son: Mother, Dolly is using fearful swear words. She said she wouldn't wear those darned stockings anymore*» (*darned* – *damned*).

У грі слів вживаються також найголовніші види омонімів: омографи, омофони та омоформи, які можуть фігурувати також як імпліцитно, так і експліцитно. Наприклад, омографи часто зустрічаються у коротких діалогах або влучних репліках: «*Do you serve crabs here? – We serve anybody here, sit down*» [1, с. 10] (*crab* – «краб» / «буркотун, роздратована людина»). Останнє речення українською мовою може бути перекладено не омонімічною грою, а грою що стосується переосмислення відмінків слова, що обігрується, наприклад: «*Чи*

подаєте ви до столу крабів? – Ми подаємо до будь-чийого столу, сідайте» (переклад наш, В. П.).

Омофони можуть зустрітися не тільки в каламбурах, але і в прийомі створення гри слів з більш серйозною або іронічною настановою, наприклад, у творі Т. Пратчетта «Ноги з глини», знаходимо таке висловлювання: «*Religion is all very well, but what do prophets know about profits, eh?*». При перекладі цього речення з двох елементів гри слів (*prophets – profits*) був виділений той, значення якого варто залишити – *profits* (доходи), і вже у мові перекладу до нього було підібрано паронім – *приход*, таким чином було збережене звукове римування слів: «*Религия – это, конечно, очень хорошо, но “что в приходе знают о доходе”, так?*» (переклад М. Губайдулліна).

Враховуючи співіснування та тісну взаємодію паронімів і омонімів доцільним є порівняння їх використання в грі слів.

1. Ця взаємодія може виявлятися в процесі перекладу, коли омонімічна гра передається патронімічною, наприклад: омоніми *prophets – profits* → пароніми *приход – доход*. Прикладом також є переклад гри слів, яку зустрічаємо у В. Теккерея: «*O ignorant young creatures! How little do you know the effect of rack-punch! What is the rack in the punch at night to the rack in the head of a morning?*» — «*О недосвідчені дівчата! Як мало ви знаєте про дію аракового пунишу! Та хіба можна порівняти вечірній хміль із вранішнім похміллям?*» (переклад О. Сенюк). В данному випадку омоніми *rack in the punch – rack in the head* перекладено паронімами *хміль – похмілля*. З іншого боку, гру, що будується на паронімах, можна перекласти, застосовуючи омоніми. Прикладом цього може бути діалог з п'єси В. Шекспіра: «*The allusion holds in the exchange. – 'Tis true indeed; the collusion holds in the exchange*» («Марні зусилля кохання», акт 4, сцена 2). При перекладі: «*Так, можна змінити назву, але не суть. – Авжеж! Ваша правда, його вже несуть – того цапика*» пароніми *allusion – collusion* були замінені омонімами *не суть – несуть*.

2. Схильність цих явищ до створення дотепних та гумористичних конструкцій може стати в нагоді при створенні гри слів одночасно і з паронімами, і з омонімами. Це можна проілюструвати цікавим випадком побудови гри слів одночасно на паронімії, омонімії, полісемії та порядку слів у реченні: «*What's the difference between the jeweler and the jailer? One sells watches and the other watches cells*» [1, с. 14].

3. Питання пристосованості явищ паронімії та омонімії до словесної гри спірне, адже деякі науковці вважають за краще наявність повної ідентичності звучання (наприклад, так вважає Ч. Хоккет, який називає таку гру слів «ідеальною» [3, с. 157]), а інші навпаки вважають приблизно однакове звучання, а не точний звуковий збіг, більш придатним до потрібних семантичних зіставлень (серед них І. К. Білодід). Отже, на це питання варто дивитися з точки зору скла-

дності словесної гри. На нашу думку більш складними є випадки патронімічної гри слів.

4. Попередній аспект тісно пов'язаний з питанням легкості розуміння паронімічної або ж омонімічної гри слів. Особливо це стосується тих випадків, коли елементи ядра представлені імпліцитно. В цьому плані омонімічну гру слів зрозуміти легше, наприклад, у такому виразі: «*Why should a man never tell his secrets in a corn field? – Because it has so many ears*» (*ears*/кукурудзяний початок – *ears*/вуха). Справа з паронімами може скластися по-іншому, особливо коли «вгадування» бракуючого елемента потребує від реципієнта додаткових знань, наприклад: «*Archipelago – a long run of music*». Якщо у словесній грі обігрується стійке словосполучення слів, елементом якого є паронім або омонім, то при імпліцитному їх використанні визначити другий елемент пари легше. Наприклад, у виразі: «*Her age is a millinery secret – she keeps it under her hat*» [1, с. 22] (*military* – *millinery*).

5. Випадковість або не випадковість використання омонімії чи паронімії у мові диференціює ці явища. Пароніми, як відомо, дуже часто плутаються у мовленні завдяки своїй співзвучності, а іноді і не великій різниці у значеннях, тому і гра слів може будуватися як на хибному використанні одного слова замість іншого, так і на навмисному їх заміщенні. Натомість повні омоніми не можуть бути використані випадково не вірно, в цьому випадку може бути обіграна тільки недвозначність їх використання, або ж це буде залежати від осмислення реципієнтом того чи іншого слова по-своєму.

6. Щодо тональності гри слів, в якій беруть участь явища паронімії та омонімії, то як пароніми, так і омоніми можуть обіграватися у словесній грі з гумористичною, іронічною, саркастичною, або навіть філософською настановою.

Шляхи та засоби перекладу паронімічної та омонімічної гри слів в більшості своїй перетинаються. Найчастіше здійснюються наступні модифікації перекладу: пошук еквівалентних відповідників у мові перекладу, відтворення всієї гри за допомогою якогось одного елемента ядра, створення нової гри, повне опущення фрагменту з грою або його компенсація в тому місці тексту, де в оригіналі гри немає. Все ж переклад омонімічної гри стикається з деякими труднощами. Так, наприклад, на відміну від паронімів, при перекладі омонімів досить важко знайти в мові перекладу еквівалентні омонімічні пари чи ряди. Виходячи з цього, частіше застосовуються прийоми відтворення всієї гри за допомогою якогось одного елемента ядра або створення нової гри.

1. Белл Д. Английский язык с улыбкой / Б. Белл, Д. Белл. – М. : Сигма-Пресс, 1996. – 159 с.

2. Падалко В. В. Порівняльний аналіз паронімів в українській та англійській мовах // Молодь прагне осягнення слова: Збірник студентського наукового товариства «Філолог» / За ред. І. С. Попової / упоряд. Гурко О. В.; ДНУ ім. О. Гончара / В. В. Падалко. – Д. : Адверта, 2014. – 123 с.

3. Hockett Charles F. Jokes. In M. E. Smith (ed.). Studies in Linguistics in Honor of George L. Trager. The Hague: Mouton, 1972. – 153 – 178 p.

ПОЛІСЕМІЯ ЯК ОСНОВА АНГЛОМОВНОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ГРИ **(на матеріалі роману Ч. Діккенса «Посмертні записки піквінського клубу»)** *Чемерис О. Г., Панченко О. І*

Полісемія – поширене лінгвістичне явище в англійській мові. Р. Уоррелл у книзі «Science of Human Behavior» наводить такі дані: 500 найуживаніших слів англійської мови передають понад 10 000 значень. Причому, чим більш вживаніше слово, тим більше розвинена система його похідних значень. За іншими підрахунками, на одне англійське слово в середньому припадає до 25 значень. У зв'язку з цим полісемія є предметом дослідження багатьох лінгвістів [9, с. 45; 4, с. 87].

У словниках лінгвістичних термінів Д. Е. Розенталя і О. С. Ахманової подано такі визначення полісемії. «Полісемія – наявність у одного і того ж слова (у певної одиниці вираження, що характеризується всіма формальними ознаками слова) кількох пов'язаних між собою значень, що зазвичай виникають в результаті видозміни і розвитку первісного значення цього слова» [7, с. 92]. При цьому «реалізацію того чи того значення слова здійснює контекст чи ситуація, загальна тематика мови» [6, с. 32]. Схоже визначення пропонує В. В. Єлісєєва (від латинського *poly* - багато+ *sema*-"знак") – це наявність у мовної одиниці більше одного значення за умови семантичного зв'язку між ними або перенесення загальних або суміжних ознак чи функцій з одного денотата на інший [3, с. 124]. Отже, вищезгадані автори, що визнають наявність полісемії, виділяють її основною ознакою наявність семантичного зв'язку між мовними одиницями в тій чи іншій формі.

Слід зазначити, що, коли говорять про полісемію, мають на увазі, перш за все, багатозначність слів як одиниць лексики. Однак Ю. Д. Апресян вважає, що це визначення не точне. Він стверджує, що таке пояснення полісемії ґрунтується на розумінні слова як основної одиниці мови, яка насправді такою не є, про

що свідчить той факт, що в слові міститься кілька лексико-семантичних варіантів, тобто лексем, що мають різні значення [1, с. 106].

Основні функції полісемії пов'язані з роллю, яку вона виконує в мові.

1. Функція економії мовних зусиль. У мові активно діє тенденція до економії мовних зусиль. Світ навколо нас різноманітний, існує велика кількість найрізноманітніших об'єктів, явищ, але словниковий запас не безмежний і тому люди використовують одну і ту ж звукову форму слова для називання різних явищ. Існує прагнення до вираження все більшої кількості смислів, з одного боку, при стабільному кількості засобів вираження, з іншого. 2. Раціональне використання ресурсів людської пам'яті. Людській свідомості властиво бачити світ не дискретним, а цілісним, у взаємозв'язках. Людина виявляє схожість між об'єктами світу, явищами і на підставі цієї подібності дає їм однакові імена, називає їх однаковими словами. 3. Збереження єдності слова і забезпечення семантичної стійкості значних пластів лексики.

Полісемія робить мову живою і образною. Частина слів з часом набуває більш широкого спектру значень, інші слова, навпаки, проходять стадію звуження значень. Крім того, полісемія виконує певні функції в тексті залежно від того, що є джерелом утворення багатозначності: метафора, метонімія або синекдоха.

Метафоризація і метонімія виконують кілька вагомих функцій. 1. Номінативна – метафоричне слово з одного боку диференціює значення, але з іншого – інтегрує його за рахунок єдності звучання. Ця функція метафоричного перенесення допомагає досягати вираження експресії в тексті. 2. Гносеологічна – метафоричне та метонімічне значення найчастіше використовується для створення нового змісту і організації цілісного змістового простору. 3. Оцінна – в метафорі оцінка тісно пов'язана з двома типами оцінної діяльності: з одного боку, опора на сенсорне сприйняття, з другого – це завжди результат діяльності раціонального мислення. Це найбільш важлива функція для вираження експресії. 4. Сугестивна функція метафоричного слова та метонімічних слів тісно пов'язана з наочно-чуттєвою образністю і оціночною функцією.

Полісемія використовується багатьма авторами для створення певного стилістичного ефекту. У романі «Посмертні записки Піквікського клубу» Ч. Діккенс використовував як ситуативний (пов'язаний із певними комічними ситуаціями), так і лінгвістичний гумор, що базується на низці різноманітних лінгвістичних явищ. Власне поєднання цих двох видів гумору, а також сатири та іронії, виокремлюють цей роман з-поміж інших творів письменника.

Значною мірою гумор твору створюється й на лінгвістичному рівні, який набагато складніше, а іноді і взагалі неможливо відтворити в перекладі. Розмаїття засобів, які лежать в основі лінгвістичного гумору, а саме – випадків гри слів, вражає. Автор використав практично усі варіанти існуючої гри слів. Од-

ним із найцікавіших засобів, який поширений в англійській мові, є зевгма. Ч. Діккенс використовує її досить широко, як правило, в довгих авторських відступах або описах. Наприклад, змальовуючи весілля місс Уордл, автор досить вдало описує вигляд мешканців у день весілля: «There were all the female servants, in a brand-new uniform of pink muslin gowns...The old lady was dressed down in a brocaded gown which had not seen the light for twenty years saving and excepting such truant rays as had stolen through the chinks in the box in which it had been lain... Mr. Trundle was in high feather and spirits... All the girls *were in tears and white muslin*...» [8, с. 557]

Гумористичний тон уривку задає фразеологізм «to see the light», що означає «to be taken from the place where it had been hidden» [8, с. 822]. У цьому уривку спостерігаємо розширення семантики фразеологічного звороту та одночасну реалізацію першого й другого семантичних шарів через використання лексеми «gaus», на основі чого відбувається гра слів. Вживання у наступному реченні подвійного фразеологізму «to be in high feather and spirits», який синтаксично збігається з конструкцією «to be dressed in certain clothes», є своєрідною емфазою. Кульмінацією уривка є зевгма «were in tears and white muslin», де обігрується полісемія поєднання дієслова to be з різними поширюючими одиницями. У перекладі гумористичний тон уривка дещо зменшено: «Всі служниці в новісіньких сукнях з рожевого мусліну... Стара леді вийшла до столу в глазетовій сукні, яка протягом двадцяти років не бачила світла, коли не рахувати кількох гультяїв – сонячних променів, що крізь шпарку зазирали в скриню, де вона лежала. Містер Трандл тримався бадьоро і майже не виявляв хвилювання. Всі дівчата були в білому мусліні і в сльозах...» [2, 289]. Як бачимо, автор перекладу вдало обіграв фразеологічний зворот на початку уривку, використавши його український еквівалент «не бачити світла», який має подібне значення, що і дало змогу перекладачеві відтворити гру слів. Відтворення фразеологізму «to be in high feather and spirits» методом описового перекладу розбиває повтор синтаксичної конструкції й, відповідно, знижує гумористичний ефект наприкінці уривку, хоча кульмінаційний момент – зевгму – в перекладі відтворено.

Далі подаємо приклад подвійного сприйняття одного і того ж поняття: «I beg your pardon, Mr. Weller,' said Mr. John Smauker, agonised at the exceeding ungentle sound, 'will you take my arm?' 'Thank'ee, you're wery good, but I won't deprive you of it,' replied Sam. 'I've rayther a way o' putting my hands in my pockets, if it's all the same to you» [8, с. 530].

Переклад: «И тут, к великому ужасу мистера Джона Смаукера, Сэм Уэллер начал насвистывать. – Прошу прощения, мистер Уэллер! – сказал мистер Джон Смаукер, доведенный до отчаяния неподобающими звуками. – Не возьмете ли меня под руку?» [5, с. 474]. В першому випадку to take somebody's arm

розуміється як 'взяти когось під руку', а в другому має значення «позбавляти когось руки». У перекладі багатозначність не знайшла свого відтворювання.

Розглянемо ще один приклад. «Mr. Pott winced beneath the contemptuous gaze of his wife. He had made a desperate struggle to screw up his courage, but it was fast coming unscrewed again» [8, с. 252]. Переклад: «Мистер Потт вздрогнул под презрительным взглядом своей супруги. Он делал отчаянные усилия подвинтить свою храбрость, но она быстро развинчивалась». [5, с. 236]. Комічний ефект проявляється за допомогою вживання образної полісемії to screw up one's courage 'зібратися з мужністю' у переносному значенні і в буквальному сенсі.

Наступний приклад «Mr. Muzzle opened one half of the carriage gate and immediately slammed it in the faces of the mob, who relieved their feelings by kicking at the gate and ringing the bell, for an hour or two afterwards. In this amusement they all took part by turns, except three or four fortunate individuals» [8, с. 330] перекладається таким чином: «Мистер Мазль открыл одну половину ворот, чтобы пропустить портшез, пленников и констеблей, и немедленно захлопнул ее перед носом толпы, которая возмущалась тем, что ее отстранили, и горя желанием видеть происходящее, дала исход своим чувствам и начала колотить ногами в ворота и дергать ручку колокольчика, каковое занятие продолжалось без перерыва около двух часов. Этой заве предавались все по очереди, за исключением трех-четырех счастливых» [5, с. 320]. У цьому випадку спочатку дві різні одиниці: to take part in something «брати участь у чому-небудь» і by turns «по черзі», вони поєднуються в єдине словосполучення to take part by turns «брати участь у чому-небудь по черзі».

У прикладі «Lord bless their little hearts, they thinks it's all right, and don't know no better; but they're the victims o' gammon, Samivel, they're the wictims o' gammon» [8, с. 383] (переклад: «Господи, благослови их сердечки, они думают, что все это очень хорошо, и больше ничего не смыслят; но они – жертвы надувательства, Сэмивел, они - жертвы надувательства» [5, с. 347]) у виразі to bless one's heart 'господи помилуй' вводиться додаткове слово little. Однак у цьому контексті можна помітити і морфологічні зміни слова hearts.

Проаналізуємо прийоми, якими скористався автор, обігруючи таку ситуацію, як to stand in somebody's shoes: «The most unskillful observer could have detected in his troubled countenance, a readiness to resign his Wellington boots to any efficient substitute who would have consented to stand in them at that moment» [8, с. 252] (переклад: «Самый неопытный наблюдатель мог бы обнаружить в его взволнованной физиономии готовность уступить свои веллингтоновские сапоги любому бесстрашному заместителю, который согласился бы в данный момент стоять в них перед миссис Потт» [5, с. 236]. По-перше, автор використовує прийом заміни одного елемента іншим, у цьому випадку shoes на boots. По-друге, Діккенс вводить новий компонент: Wellington (Wellington boots – особ-

ливий вид чобіт). По-третє, він змінює слова місцями, а також вставляє додаткові слова в цей вираз. Порівняльний зворот. «As brisk as bees, if not взагалі as light as fairies, did the four Pickwickians assemble on the morning of the twenty-second day of December» [8, с. 385].

Іронія і гумористичний ефект виникають у зв'язку з використанням порівняльних зворотів as brisk as bees і as light as fairies по відношенню до літніх і гладких людей, які згадує автор в даному контексті, адже as brisk as bees говорить про рухливість, якою не володіють люди похилого віку, а зворот as light as fairies – про легкість, якою обділені люди з зайвою вагою.

Література

1. Апресян Ю. Д. Избранные труды. Лексическая семантика /Ю. Д. Апресян. – Владивосток : Восточная литература РАН, 2005. – 217 с.
2. Діккенс Ч. Посмертні записки Піквікського клубу / Чарльз Діккенс; пер. з англ. М. Іванов. – Одеса : Дит.видав, 1937. – 608 с.
3. Елисеева В. В. Лексикология английского языка / В. В. Елисеева. – М., 2009. – 186 с.
4. Елисеева В. В. Многозначность (полисемия) слова / В. В. Елисеева. – СПб. : СПбГУ, 2009. – 44 с.
5. Кривцова А. В. и Ланн Е. Посмертные записки Пиквикского клуба / А. В. Кривцова, Е. Ланн. – М., 1982. – 715 с.
6. Кузьмина Р. В. К вопросу о разграничении явлений омонимии и полисемии и об особенностях их представления в орфоэпическом словаре / Р. В. Кузьмина. – Вестник ИГХТУ. – Тюмень, 2008. – 82 с.
7. Словарь-справочник лингвистических терминов / Под ред. Розенталя Д. Е. – М., 1985. – 335 с.
8. Dickens Ch. The Posthumous Papers of the Pickwick Club / Ch. Dickens. - Moscow: Progress, 1976. – 589p.
9. Warrell G. Science of Human Behavior / G. Warrell. – NY : World Publishers, 1962. – 326 p.

Висновки до розділу I

На основі узагальнення теоретичних положень проблеми професійної іншомовної комунікативної компетенції та типів дискурсу зроблено такі висновки.

1. Проведене дослідження доводить, по-перше, твердження про те, що свідомість – факт національно-культурного спадку, по друге, правомірність по-

няття національної самосвідомості – усвідомлення особистістю себе часткою певної національної спільноти та оцінка себе як носія національних цінностей, що склалися у процесі тривалого історичного розвитку національної спільноти, її самореалізації як суб'єкта соціальної дійсності.

2. Сучасний професійно-орієнтований підхід до навчання іноземній мові та практики перекладу передбачає формування в студентів здатності до іншомовного спілкування в конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях з урахуванням особливостей професійного мислення, при організації мотиваційно-спонукальної і орієнтовно-дослідницької діяльності. Підготовка фахівців полягає у формуванні таких комунікативних умінь, які дозволили б здійснювати професійні контакти іноземною мовою в різних сферах і ситуаціях. Під сферою спілкування розуміється сукупність однорідних комунікативних ситуацій, що характеризуються однотипністю мовного стимулу, відносинами між комунікантами й обстановкою спілкування. Головна й кінцева мета навчання – формування у студентів професійної іншомовної компетенції.

3. Комунікативна компетенція є складним, системним утворенням, що допускає поділ на численні мікросистеми, у залежності від конкретних завдань, поставлених у дослідженні. Різні моделі комунікативної компетенції є спробою описати й пояснити складне явище "комунікативна компетенція" через виділення багатьох її елементів (мікросистем), серед яких суттєвими у більшості моделей є лінгвістична компетенція, соціолінгвістична компетенція, стратегічна компетенція. В контексті професійно орієнтованого навчання акцент зміщується у бік іншомовної професіоналізації в процесі навчання, вводячи до складу комунікативної компетенції, варіативну спеціальну (власне *професійну*) складову, у той час як міжкультурна — інваріантна практично для всіх спеціальностей.

4. Врахування специфіки іншомовної підготовки студентів дозволяє уточнити зміст професійної іншомовної комунікативної компетенції, у структурі якої ми виділили два види складових компетенцій: загально-комунікативні (лінгвістична, мовленнєва, навчальна, соціокультурна, психолінгвістична, компенсаторна, стратегічна) та професійно-мовні (професійна, бізнес, перекладацька, інформаційно-аналітична) компетенції.

Дослідженню окремих складових професійної іншомовної комунікативної компетенції та дискурсу присвячені наукові праці викладачів кафедри [21—29].

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНОГО ПОДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ Й ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ І НАВИЧОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Критерії оцінки та рівні сформованості професійної іншомовної комунікативної компетенції та дискурсу

Стребуль Л. О., Козирєва Н. Ю., Суїма І.П.

У ході проведеного дослідження та в результаті аналізу наукової літератури можна виокремити такі основні критерії оцінки сформованості професійної іншомовної комунікативної компетенції студентів.

1. *Лінгво-прагматичний* критерій. Цей критерій пов'язаний з формуванням знань, навичок і вмінь, володіння якими дає змогу майбутнім фахівцям з перекладознавства залучитися до культурних цінностей країни, мова якої вивчається, й практично користуватися дискурсом іноземної мови в ситуаціях міжкультурного взаєморозуміння. У цьому зв'язку варто особливо підкреслити, що процес оволодіння іноземною мовою та її дискурсом у навчальних умовах повинен бути насамперед орієнтований на особистість студента, його реальні потреби й мотиви, логіку розвитку особистості, а також має враховувати індивідуальні передумови й умови навчання.

2. *Когнітивний* критерій, пов'язаний з такими категоріями, як знання, мислення й процеси розуміння, задіяні в ході мовного навчання й прилучення студента до культури народу-носія мови. Когнітивний розвиток пов'язаний з формуванням у студентів навичок гнучко використовувати різних видів інформації, активно інтерпретувати її. Процес оволодіння засобом міжкультурного професійного спілкування — це не процес механічного вироблення навичок і вмінь. Цей процес має активний, творчий і когнітивний характер. При цьому підкреслимо, що йдеться про оволодіння студентами різними стратегіями і техніками навчання й спілкування відповідно до конкретного етапу його особистісного й іншомовного розвитку.

Виходячи з вищесказаного, процес оволодіння здатністю до іншомовної комунікації повинен бути такий:

- по-перше, мати діяльнісний, когнітивний, творчий характер;

➤ по-друге, формувати у студентів мовну картину світу, аналогічну тій, якою володіє носій мови, а також розуміння відповідних, обумовлених культурою специфічних характеристик представника «іншої соціокультурної спільноти».

3. *Когнітивно-навчальний* критерій, що повинен допомогти викладачеві оцінити сформованість навчальної компетенції.

4. *Емоційно-оцінний* критерій, що відбиває ступінь розвитку так званої емпатійної здатності, в основі якої лежить готовність і вміння сприймати інший спосіб життя й мислення, пов'язаний з національною своєрідністю країни, мова якої вивчається, готовність розуміти розходження в культурах, толерантність до іншої думки або іншої позиції партнера по спілкуванню.

5. *Мотиваційний* критерій, що полягає у створенні засобами іноземної мови внутрішньої потреби користуватися мовними знаннями як засобом спілкування (в усному й письмовому мовленні).

6. *Професійно-функціональний* критерій, що передає ступінь готовності студентів до спілкування іноземною мовою у професійній діяльності. Цей критерій передбачає знання професійної термінології, а також ефективно й адекватне її вживання. Професійно-функціональний критерій допомагає оцінити сформованість умінь ділового усного й писемного спілкування, а також навички перекладу професійної літератури.

Особливості юридичної термінології в українській та англійській мовах

Клименко Т. А., Сердюк О. В.

НДР викладачів кафедри показала, що у словниковому складі будь-якої мови велике місце належить термінологічній лексиці, кількість якої весь час помітно зростає.

До термінологічної лексики належать усі слова, що об'єднуються в мові під загальною назвою «терміни». *Терміном* називається спеціальне слово або словосполучення, що вживається для точного вираження поняття з якої-небудь галузі знання — науки, техніки, суспільно-політичного життя, мистецтва, юриспруденції тощо.

У зв'язку з постійним розвитком сучасної української мови з'являється все більше і більше термінів, не тільки технічних і наукових, а й економічних і юридичних.

Тож *мета* науковців кафедри полягала в тому, щоб дослідити особливості передачі англійських юридичних термінів українською мовою.

Тема цього підрозділу вбачається нам *актуальною* з огляду на низку проблем, що витікають з неї. Насамперед, це розгляд специфіки навчального технічного перекладу, який передбачає огляд спеціальної літератури з різних галузей науки та техніки, а також спеціальних газетних, журнальних статей з техніко-економічних, правових питань, переклад технічної документації, правових документів, актів, законів тощо.

Існує багато дослідницьких робіт стосовно перекладу технічної та наукової термінології, але недостатньо розкрито проблему перекладу специфічної термінології, зокрема правової, не розроблено систему правил, які могли б допомогти при перекладі специфічної юридичної термінології, недостатньо висвітлено питання послідовності роботи над текстом під час перекладу юридичного характеру. У цьому полягає *новизна поданої дослідницької роботи*.

Актуальність теми пов'язана з розробкою методичних рекомендацій та вказівок щодо поліпшення розумової праці перекладача, який здійснює переклад юридичного тексту з англійської мови українською або навпаки, причому текст має специфічну юридичну термінологію, низку усталених слів, словосполучень, притаманних саме правовим текстам. Переклад тексту з дотриманням стильових ознак законодавчого характеру є також однією з найважливіших проблем, що з'являються у процесі перекладу тексту.

Види та класифікація юридичних термінів

Існують деякі особливості юридичного тексту, що ведуть до труднощів, що виникають у процесі його семантичної інтерпретації. "Енциклопедичний юридичний словник" у словниковій статті «Юридична техніка» зупиняється і на понятті юридичного терміна як елемента юридичної техніки і визначає юридичні терміни в такий спосіб: «словесні позначення державно-правових понять, за допомогою яких виражається і закріплюється зміст нормативно-правових розпоряджень держави».

Відповідно до положень "Енциклопедичного юридичного словника", юридичні терміни поділяються на три різновиди за ознакою «зрозумілості» тієї або іншої частини населення:

1. Загальнозначущі терміни характеризуються тим, що вони вживаються в повсякденному житті і зрозумілі всім, до цієї групи термінів відносяться, наприклад: *біженець, свідок, працівник; accomplice, accreditation*.

2. Спеціальні юридичні терміни володіють особливим правовим змістом, (і, мабуть, зрозумілі далеко не всім, а лише фахівцям у галузі права), наприклад: *необхідна оборона, задоволення позову; coerced acquiescence, to retaliate accusation*.

3. Спеціально-технічні терміни відбивають область спеціальних знань — техніки, економіки, медицини і т.д. (мабуть, ці терміни повинні бути зрозумілі

юристові, що є ще і фахівцем в іншій області), наприклад: *недоброякісна продукція, правила техніки безпеки, non-patentable, nuclear-free*.

Термінів, що мають відповідники у загальнонавчаних лексикі (пор. загальнонавчані слова *довгота, додаток, рівняння, уявлення* і терміни *географічна довгота, граматичний додаток, математичне рівняння, психологічне уявлення* тощо), в сучасній мові відносно небагато. Основна функція термінологічної лексики номінативна, терміни називають спеціальні поняття з різних галузей людських знань. У цій функції вони завжди виступають у науковому, публіцистичному, професійно-виробничому й діловому стилях. Проте термінологічні слова можуть вживатися й поза цими стилями, їх досить часто використовують і в мові сучасної художньої літератури, в якій вони, крім свого прямого номінативного значення, набувають і додаткових значень, а також експресивного чи емоційного забарвлення. У мові художньої літератури терміни можуть втрачати «свою стилістичну замкненість», а використання термінологічних слів «у ролі складових елементів тропів і художніх образів» зумовлює часткову чи й повну їх семантичну детермінологізацію.

У зв'язку з появою нових галузей права, відкриттям нових явищ виникають значні труднощі визначення загальнонаукової, загальнотехнічної галузевої і вузькоспеціальної термінології: загальнонаукові і загальнотехнічні терміни — це терміни, які вживаються в декількох галузях науки і техніки. Галузеві терміни — це терміни, які вживаються лише в одній галузі знань. Наприклад: правові норми, прийнятий закон, *pugatory*. Вузькоспеціальні терміни — це терміни, які характерні для спеціальності даної галузі. Наприклад: *позов, нунціатура, chaplain, charge-sheet*. В умовах, коли потрібно давати назви новим і новим явищам та поняттям, багато загальнонавчаних слів набувають визначеної специфіки. Відбувається спеціалізація їх значення при передачі термінів на іншу мову і уніфікація перекладних еквівалентів. Інколи в текстах зустрічаються слова і словосполучення, які відносяться до різних функціональних систем, тобто різних галузей.

Термін може бути утвореним на основі рідної мови або запозиченим як із нейтрального термінологічного банку (міжнародні греко-латинські терміноелементи), так і із іншої мови, він повинен відображати ознаки даного поняття; значення терміна для спеціаліста еквівалентне значенню поняття. Усі терміни за своєю будовою поділяються на:

1. Прості, які складаються із одного слова: *punish* — наказати.
2. Складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс: *the High Court* — *Високий суд*.
3. Терміни-словосполучення, які складаються із декількох компонентів: *specific performance* — *реальне виконання*.

Оскільки серед юридичних термінів переважають в основному терміни-словосполучення, то вони і являють собою основну проблему при перекладі юридичного тексту. Найважливішою ознакою терміна-словосполучення є його відтворюваність у професійній сфері вживання для вираження конкретного спеціального поняття. Складений термін буде стійким лише для певної системи розуміння. За межами конкретної термінологічної системи таке словосполучення не буде стійким і не сприйматиметься як зв'язана мовна одиниця. Отже, за кожним складеним терміном (терміном-словосполученням) стоїть стійка, стандартно відтворювана структура складного (розчленованого) професійного поняття.

Термінологія для терміна є тим полем, яку дає йому точність і однозначність, і за межами якого слово втрачає ознаки терміна. Особливістю синтаксичної структури складеного терміна є те, що за зв'язаністю елементів їх можна вважати вільними (бо його компоненти зберігають своє пряме значення) і одночасно – закритими (бо при довільному включенні до їх складу інших слів, вони втрачають свою термінологічність) [30]. Порівняймо: слідча таємниця й важлива слідча таємниця, судова експертиза і ретельна судова експертиза. У межах юридичної термінології виділяється значний відсоток термінів, утворених синтаксичним способом. За кількістю компонентів можна виділити:

- 1) двокомпонентні;
- 2) трикомпонентні;
- 3) полікомпонентні.

Найбільш поширеними в юридичній термінології є такі синтаксичні типи:

I. Двокомпонентні:

1) «прикметник + іменник у Н. в. однини»: *юридична практика, кримінальне судочинство, авторське право, фізична особа, умисне вбивство, цивільний позивач, правова допомога, юридичний факт, досудове слідство, повторний злочин, прямий умисел, дитяча злочинність, смертна кара, умовне звільнення, виправні роботи, nonprejudicial character, law charge*;

2) «прикметник + іменник у Н.в. множини»: Приклади: *кримінальні діяння, речові докази, противоправні дії, умисні дії, правоохоронні органи, дисциплінарні провину, правові інститути, загальні суди, тяжкі злочини, слідчі дії, port charges*;

3) «іменник у Н.в. + іменник у Р.в. без прийменника»: *орган дізнання, місце подій, вчинення злочину, суб'єкти правовідносин, вирок суду, розірвання шлюбу, склад злочину, відчужувач майна, накладання арешту, право власності, присікання хуліганства, позбавлення волі, касація вироку, санкція прокурора, сліди злочину, adult charge, accommodation of dispute*;

4) «іменник у Н.в. + іменниково-прийменникова конструкція»: *тримання під вартою, передача під нагляд, пенсія по старості, вбивство на замовлення*,

недонесення про злочин, кодекс про карі, готування до вбивства, доведення до самогубства, *to escalate accusation*.

II. Трикомпонентні синтаксичні типи:

1) «прикметник + прикметник + іменник»: загальнодержавне адвокатське об'єднання, невольові юридичні факти, організоване злочинне формування, міжнародна судова процедура, підзаконні нормативно-правові акти, загальний трудовий стаж, тяжке тілесне ушкодження, *judge's finish charge*;

2) «іменник у Н.в. + прикметник + іменник у Р.в.»: суд присяжних засідателів, право промислової власності, притягнення до кримінальної справи, вік кримінальної відповідальності, порушення кримінальної справи, продовження апеляційного терміну, одержання незаконної винагороди, застосування вогнепальної зброї, *notice of witnesses, charge of crime*;

3) «прикметник + іменник у Н.в. + іменник у Р.в.»: спільна власність подружжя, фактичний рецидив злочинів, позитивна поведінка потерпілих, судовий захист честі, достоїнства; законодавчі норми права, об'єктивне ставлення в провину, суб'єктивна сторона злочину, зворотня чинність закону, законна чинність вироку, закінчений замах на злочин, дійсний радник юстиції;

4) «іменник у Н.в. + іменник у Р.в. + іменник у Р.в.»: огляд місця подій, право власності громадян, оскарження рішення суду, презумпція провини боржника, заподіяння шкоди здоров'ю, закінчення строку давності, відстрочка виконання вироку;

5) «іменник у Н.в. + іменник у З.в. + іменник у Р.в.»: право на відшкодування витрат, право на волю слова, пенсія за вислугу років, *right of copyrighting*;

6) «прислівник -+- прикметник + іменник у Н.в.»: особливо небезпечний рецидивіст, суспільно небезпечне діяння, особливо злісне хуліганство, особливо небезпечний злочин, *chance-medley*.

III. Полікомпонентні терміни можуть включати чотири, п'ять, шість і більше одиниць: добровільна відмова від вчинення замаху на злочин; спроба застосування вогнепальної зброї; слідчий в особливо важливих справах; умисне вбивство при обтяжуючих обставинах; умисне вбивство з хуліганських мотивів; небезпечні для життя тілесні ушкодження, *to acknowledge recognizance in false name, acquisition by discovery and occupation*.

Серед багатоконпонентних юридичних термінів особливе місце посідають синтаксичні моделі предикативного типу: норми права, що надають повноваження; норми права, що зобов'язують; злочин, скоєний через необережність; злочин, скоєний умисне; громадяни, що мають обмежену дієздатність; умисне убивство жінки, яка завідомо для винного була в стані вагітності; умисне вбивство, вчинене з особливою жорстокістю; умисне вбивство, вчинене в стані сильного щиросердечного хвилювання.

Терміни об'єднуються в термінологічні системи, які виражають поняття однієї галузі. У кожній термінологічній системі утворюються певні групи, для яких загальним є їх належність до класу предметів або до класу процесів, властивостей і т.ін. Основна кількість термінів утворилась за рахунок загальновживаних слів, взаємного проникнення із різних галузей техніки, запозичень із міжнародної лексики за словотвірними моделями, які характерні для сучасної англійської мови.

Окремі терміни утворюють термінолексику як складову частину загального складу мовної лексики. Якщо терміни об'єднуються одним фахом або ділянкою науки, то вони складають *номенклатуру* — певну системну схему, що криється за називанням понять. Точки зору на те, чи система найменувань взагалі необхідна, що вона має означати і які терміни охоплювати, досить різні — від тих, що схилиються до будь-яких імен, взятих принагідно, до тих, які потребують описових, належним чином відокремлених і фонетично відповідних термінів. До термінів часом відносять етикетки, прості цифрові стандарти і номенклатурні скорочення — власне, їх нікуди більше віднести. Вітаміни, наприклад, спочатку позначались літерою і цифрою: останнім часом перевага надається словам. Не в усіх наукових сферах висуваються однакові вимоги до номенклатури, бо кожна ділянка науки має властиві їй потреби. Вимоги конкретних наук, що мають справу з реальними речами, відрізняються, скажімо, від вимог суспільних наук. Для однієї галузі науки досить родо-видової класифікації; в інших потрібно розрізняти причини, процеси, процедури, ефекти, деталі.

Вимоги до терміна такі:

1. Термін має бути по можливості коротким і точним. Вдалий термін — не лише етикетка; він повинен чітко і повністю подавати характеристики поняття. Не всі терміни подають опис структури, аномалії, процесу чи функції, але взагалі кожний термін має короткі вказівні чи описові характеристики.

2. Специфічність. Ця ознака — дуже бажана якість для терміна у кожній галузі науки. В ідеалі термінологічне найменування повинне бути однозначним у межах окремої галузевої термінології і не мати синонімів. Від терміна також вимагають, щоб він не мав емоційно-експресивного забарвлення, був цілеспрямованим на об'єкт у системі або ряді та відповідав словотворчим закономірностям мови. Водночас від терміна вимагається, щоб він служив ґрунтом для утворення деривативів, але лише у межах своєї системи.

Сукупність перелічених ознак, як показує практика, існує лише в ідеалі для невеликої кількості термінів. У дійсності та чи інша ознака або відсутня, або існує у послабленому стані. Звідси й впливають основні проблеми, пов'язані з перекладом термінології.

Отож, передача англійських термінів українською мовою вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів англійською мо-

вою і знання термінології рідною мовою. При передачі науково-технічної та юридичної літератури з англійської мови українською важливе значення має взаємодія терміна з контекстом, завдяки чому виявляється значення слова. Взагалі юридичні терміни мають такі самі шляхи передачі з англійської мови українською, як і всі інші терміни. Головною проблемою перекладу юридичних термінів та термінів-словосполучень є їхня багатозначність не тільки серед різних галузей науки, але й всередині самої юридичної галузі тексту.

**Мова права як окремий стильовий різновид української
й російської літературної мови та юридичного дискурсу**
Шепель Ю. О., Шкурко О. В.

Мова права — це цілісна комунікативно-галузева підсистема літературної мови з певним набором характерних лінгвостилістичних і структурно-жанрових ознак, зумовлених специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній.

Наприкінці минулого століття з'являється нова самостійна наукова галузь, яка втілює міждисциплінарний підхід до вивчення складного феномену мови права, розробляє власний науково-теоретичний і методичний апарат, спрямований на фундаментальне системне дослідження мовних явищ і процесів у юридичній сфері, засоби й інструменти ефективної правової комунікації — *юридична лінгвістика*. Методологія дослідження правничої мови ґрунтується на синтезі загальнонаукових підходів і принципів із галузевими методиками, серед яких визначальними є: когнітивний, синхронно-діахронічний, порівняльно-історичний, системно-структурний, функціонально-стилістичний. Методичний апарат юридичної лінгвістики складається з широкого спектру традиційних та інноваційних методів і робочих прийомів: аналіз і синтез, інтеграція і диференціація, текстологічний, етимологічний, історичний, порівняльно-історичний, системний, тезаурування, тлумачення, моделювання, стилістичний експеримент, компонентний, дистрибутивний, трансформаційний, статистичний, опозицій, зіставно-типологічний, культурно-історична інтерпретація, ретроспективний аналіз та реконструкція тощо.

Поліфункціональність правничої мови полягає у специфічному наборі функцій, які реалізуються в різноманітних правових текстах: 1) номінативна (називання правових реалій і понять); 2) гносеологічна (знаряддя й спосіб пра-

вового пізнання, оволодіння суспільно-правовим досвідом); 3) аксіологічна (правової та морально-етичної оцінки); 3) комунікативна (спілкування); 4) регулювальна (правове регулювання людської поведінки та суспільних відносин через волевиявлення суб'єкта права); 5) культуросна (збереження й передачі правового знання та правової культури); 6) виховна (вплив на правосвідомість, правове виховання); 7) естетична (ясність, точність, однозначність, лаконічність, нормативність, мовностилістична довершеність правового акта як еталонні якості юридичного тексту). Багаторівневість мови права простежується в застосуванні мовних одиниць і засобів різних рівнів: лексеми (слова), терміни права, термінологічні словосполучення, фразеологізми, юридичні дефініції, лексико-граматичні моделі, синтаксичні конструкції, стилістичні засоби і прийоми тощо.

Відкритість мови права як системи виявляється у наявності в юридичних текстах поряд із юридичною лексикою загальноживаних слів, спеціальної лексики суміжних із правом сфер, у процесах термінологізації та детермінологізації, тенденції до розширення юридичного словника за рахунок новоутворень, взаємодії власних мовних ресурсів і запозичень тощо. Стилістична диференційованість мови права обумовлена широкою і розгалуженою сферою її застосування: законодавство, судочинство, нотаріат, діловодство, юридична наука й освіта, правова інформація, правова публіцистика. Правнича мова у кожній із названих комунікативно-функціональних галузей характеризується певним набором специфічних рис, функцій, інвентарем мовних засобів, композиційною системою функціональних різновидів і жанрово-ситуативних стилів. Юридична стилістика (підгалузь юридичної лінгвістики, що має на меті виявити стилістичну диференціацію правничого мовлення, особливості функціонування та способи використання мовних засобів у різних комунікативних сферах і ситуативних стилях правничого мовлення) оперує такими основоположними стилістичними поняттями й категоріями, як функційний стиль, підстиль, стилістичні засоби, стильові ознаки (риси), стилістичні ресурси, стилістична норма, текст, жанр, жанрово-ситуативний стиль тощо.

Теоретично-прикладними завданнями юридичної стилістики ми визнаємо: дослідження стилістичних ресурсів правничого мовлення всіх мовних рівнів: лексики, фразеології, семантики, морфології, синтаксису; розкриття специфіки відбору й використання лексичних, морфологічних, синтаксичних та інших засобів у кожному функціональному різновиді правничої мови; визначення законів і особливостей кожного жанру; розроблення певних рекомендацій щодо використання мовних одиниць залежно від мети і змісту висловлення.

У мові правових приписів специфічними засобами висловлення правового змісту є: юридична термінологія як система словесного вираження понять і категорій права; юридичні конструкції як логіко-правові феномени; юридична

аргументація; моделювання і тлумачення норм права; юридичний текст як мовне (текстуальне) вираження юридичного мислення і репрезентації правового знання; юридично-технічні правила побудови і формулювання правових норм, дефініцій термінів, нормативно-правових актів на основі вироблених у правотворчості, юридичній науці та практиці методів і прийомів. Кожен підстиль офіційно-ділового стилю має свої специфічні ознаки, норми і правила використання мовних засобів залежно від призначення офіційно-ділового тексту та комунікативного завдання. Так, для законодавчого підстилю, який реалізується у законах та інших нормативно-правових актах, характерною є така сукупність специфічних ознак (на лексичному, семантичному, граматичному та стилістичному рівнях):

- ◆ наявність термінів законодавства, офіційних номенклатурних позначень, аббревіатур;
- ◆ нормативна дефінітивність термінів і номенклатурних назв (кодифіковані законодавчі визначення);
- ◆ законодавча фразеологія (юридичні формули, штампи, кліше);
- ◆ моносемантизм (на рівні контексту);
- ◆ узагальнено-абстрагований виклад правового змісту (відповідні лексико-граматичні моделі, форми, конструкції);
- ◆ стандартизованість (лексичних, граматичних, синтаксичних і композиційних засобів);
- ◆ іменниковий характер тексту (віддієслівні та відприкметникові іменники, відіменні прикметники та ін.);
- ◆ переважання дієслів у формі 3 особи однини теперішнього часу, інфінітива у поєднанні з предикативним прислівником, прикметником чи дієсловом;
 - синтаксичні конструкції у формі регулятивно-нормативних тверджень (констатаційного, зобов'язального, імперативного, заборонного, оцінно-правового характеру);
 - застосування граматичної категорії модальності для регламентації різних моделей правової поведінки (можливості / неможливості, бажаності / небажаності, необхідності, обов'язковості дії);
 - узагальненість та знеособленість викладу (безособові, неозначено-особові, узагальнено-особові, інфінітивні, дієприслівникові, інші конструкції);
 - імперативний інфінітив;
 - поширеність речень із пасивно-зворотним дієсловом на -ся в ролі предиката та пасивних конструкцій;
 - предикативні форми на -но, -то;
 - переважання складнопідрядних синтаксичних конструкцій над складно-сурядними і безсполучниковими;
 - суб'єктивно-авторська відстороненість;

- монологічний характер викладу;
- стилістична однорідність, нейтральність, коректність;
- логічна впорядкованість викладу нормативного змісту на рівні тексту, рубрикації, графічних засобів;
- відсутність зайвих та стилістично недоречних елементів.

Мова юридичної науки вирізняється логічністю (дані — аналіз — висновки), об'єктивністю (наукові факти), аргументованістю й обґрунтованістю, побудованих на фактологічній точності, достовірності, конкретності, узагальненості (факт — типові явища — закономірності), абстрагованості (високий рівень наукової абстракції), офіційністю (оприлюднення, опублікування), стандартизованістю (меншою, ніж в офіційно-діловому стилі), точністю, послідовністю, докладністю. У межах наукового стилю представлені такі підстили: власне науковий (монографії, дисертації, наукові статті, доповіді, повідомлення, рецензії, відгуки, анотації, тези та ін.), навчально-науковий (підручники, посібники, лекції, методичні вказівки та рекомендації та ін.), науково-популярний (юридичні енциклопедії, довідники для населення, науково-популярні твори (книги, брошури, статті, телевізійні програми та ін.). Порівняно із власне науковим підстилем останні два характеризуються використанням мовних засобів, що забезпечують доступність і зрозумілість тексту для читацької аудиторії, наочність і образність викладу. Науково-популярні тексти, метою яких є популяризація наукових знань, містять також різноманітні публіцистичні та риторичні засоби і прийоми, допускають емоційність та експресивність викладу (значно меншою мірою, ніж у публіцистиці). Мова і стиль наукового твору відображають особистість автора, його індивідуальні мовленнєві характеристики.

Публіцистичний стиль як один із функціональних різновидів юридичної мови, що обслуговує широку сферу суспільно-правових відносин, використовується передусім у юридичній періодиці (газетах, журналах), теле- і радіопрограмах правового характеру, у документальному кіно, у публічних промовах, дискусіях, дебатах, під час масових заходів (на зборах, мітингах тощо). У публіцистично-правових творах висвітлюються актуальні правові проблеми сучасного суспільства, надається правова оцінка тим чи іншим подіям, явищам, фактам, що впливає на правову свідомість громадян, плекає їх правові почуття та правову культуру. Правова публіцистика слугує потужним засобом суспільно-правового виховання, формування громадсько-правової думки, правових поглядів та уявлень людей, їх активної життєвої позиції у розбудові правової держави. Вона покликана захищати суспільно-правові цінності, формувати почуття справедливості, відповідальності у виконанні своїх обов'язків і дотриманні закону. Мова юридичної публіцистики, реалізуючи дві основні, нерозривно поєднані функції інформативності та впливу, характеризується полемічною загостреністю, популярністю, яскравістю передачі думки, образністю, експресивністю.

тю, відкритою оцінністю, підвищеною емоційністю, стильовою різнобарвністю, поєднанням експресії та стандарту (штампу), індивідуально- авторськими ознаками тощо. Публіцистичний стиль поділяється на такі підстили: газетно-інформаційний (офіційне або інформаційне повідомлення, аналітичний огляд, проблемна або полемічна стаття, дискусія, есе, нарис, інтерв'ю та ін.), теле- і радіожурналістський (репортаж, хроніка подій, щоденник, слухання, прес-огляд, теледебати, детектив-шоу, інтерв'ю, консультація юриста та ін.), агітаційно-пропагандистський або ораторський (агітаційна промова, виступ під час мітингу, зустрічі з виборцями, відкритий лист, звернення, заклики, памфлети та ін.) підстили. Перші два є найбільш оперативними видами масової комунікації. Репертуар мовностильових засобів юридичної публіцистики надзвичайно багатий, оскільки в ньому присутні елементи майже усіх функціональних стилів у поєднанні із специфічними публіцистичними засобами, риторичними фігурами і прийомами. Це своєрідний сплав стандартних і експресивних засобів, узагальненої та конкретної інформації, абстрагованого й образного викладу, логічного й емоційного впливу. Широко використовуються такі стилістичні прийоми, як поєднання в межах одного тексту різностильових елементів (наприклад, наукова термінологія або офіційно-ділова лексика з розмовними засобами або жаргоном, сленгом, професіоналізмами), контраст (урочисте і буденне, нейтральне і загострено-емоційне, сучасне і застаріле, позитивне і негативне), образність (метафора, метонімія, порівняння, епітети, гіперболи тощо), протиставлення (антитеза, антонімія, хіазм), гра слів, парадокс, іронія, сарказм, натяк, риторичні звернення і запитання, повтор, пояснення, рафінування, анафора, перефразування тощо. Публіцистично-правові твори містять прислів'я, приказки, афоризми, фразеологізми, okazіоналізми, неологізми, індивідуально- авторські утворення. Розмовний стиль у юридичному мовленні, маючи основною функцією комунікативну, реалізує її у двох видах усного професійного спілкування — офіційному і неофіційному. Офіційне усне спілкування під час ділових зустрічей, нарад, переговорів, бесід, круглих столів потребує поєднання елементів розмовного стилю з офіційно-діловим або науковим. Неофіційне спілкування є персонально адресованим, а тому більшою мірою репрезентує такі специфічні ознаки розмовного стилю, як спонтанність (непідготовленість), ситуативність, невимушеність, демократизм у спілкуванні, найбільша свобода у виявленні думок та почуттів, неповнота або надлишковість мовних засобів, експресивно-емоційна насиченість, суб'єктивність, значна частина персонально-особистісної та okazіональної складової мовлення, повсякденно- побутовий характер, частіше спостерігається недотримання або й свідоме порушення мовних норм, можливе використання позалітературних мовних засобів (професійний сленг, арго, професіоналізми, okazіоналізми; пор.: підпадати під статтю, зламати рішення). Юридичний дискурс вивчає особливості усіх розглянутих стилів, стилістичні

ресурси кожного з них, закономірності функціонування мовних одиниць у межах певного функціонального стилю, підстилю, жанру, взаємодію стилів. Відповідно до кожного функціонального різновиду у правничому мовленні застосовуються певні правила добору, сполучення й організації мовних засобів з урахуванням призначення, стильової та жанрової приналежності тексту. Результати стилістичних спостережень над правничими текстами різних стилів і жанрів, їх узагальнення у спеціальних дослідженнях кожного функціонального різновиду мови права допоможуть юристам, нормопроєктувальникам, юристам-лексикографам, перекладачам юридичної літератури, юристам-журналістам виявляти й оцінювати стилістичні параметри мовних засобів на рівні мовних одиниць і тексту, диференціювати стильові норми від їх порушення, доречно використовувати мовностилістичні ресурси у різних сферах правової комунікації, досягти високого рівня мовної компетентності у фаховій сфері.

Отже, стилістичні поняття й категорії, знання юридичного дискурсу є надзвичайно важливими для вивчення як загальної специфіки мови права, так і окремих її функціональних різновидів. Визначення особливостей функціонування мови права, типологічної специфіки юридичних текстів, закономірностей використання мовних засобів у юридичних текстах різних видів і жанрів створює насамперед необхідну науково-теоретичну базу для вирішення низки актуальних прикладних завдань у сфері правотворчості і правозастосування, таких як: лінгвістичне забезпечення законодавчої діяльності; лінгвістична експертиза законопроектів; переклад юридичної літератури; створення юридичних словників та навчальної літератури; судові лінгвістичні експертизи (експертизи у документаційних та інформаційних спорах; експертизи конфліктних текстів, що слугують підставою для судових позовів на захист честі, гідності та ділової репутації; авторознавча та ідентифікаційна експертизи тощо.

Висновки

1. Оцінювання сформованості іншомовних компетенцій студентів необхідно здійснювати за системою критеріїв (лінгво-прагматичний, когнітивний, когнітивно-навчальний, емпатійний, мотиваційний, професійно-функціональний), які дозволять викладачеві здійснювати ефективну процедуру сформованості навичок і вмінь, необхідних для здійснення професійної іншомовної комунікації. Розподіл студентів по рівнях розвитку їхньої іншомовної компетентності включає три рівні результативності: грамотність — освіченість — професійна компетентність.

2. Використовувана науковцями кафедри на заняттях зі студентами технологія з комплексним і поетапним застосуванням інтерактивного методу дозволяє оптимізувати процес формування іншомовної компетенції студентів майбутніх фахівців на продуктивному й творчому рівнях.

3. Результати лінгвостилістичних досліджень над дискурсом законодавчої мови можуть бути корисними для розроблення науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо удосконалення, уніфікації мови, стилю й оформлення законодавчих актів; підвищення якості юридичних документів; розв'язання численних мовно-термінологічних проблем у сучасному писемному та усному юридичному мовленні; забезпечення автентичності перекладу міжнародно-правових текстів, наближенні україномовних нормативних документів до технічних). міжнародних вимог і стандартів (мовностилістичних, термінологічних,

4. На думку вчених кафедри, подальше вивчення особливостей наукового стилю й дискурсу юридичного мовлення допоможе розробити методичні поради і вимоги до мови і стилю наукових правознавчих праць різних жанрів (наукових доповідей, статей, дисертацій, монографій, підручників тощо), які сприятимуть підвищенню якості наукової, навчальної та довідково-лексикографічної літератури для правників юридичної сфери та перекладачів.

5. Оволодіння найбільш ефективними засобами і прийомами юридичного дискурсу допоможе посилити можливості засобів масової інформації здійснювати свої інформативні, просвітницькі та культурно-виховні функції, підвищити ефективність комунікації у суспільно-правовій сфері життя суспільства. Стилістично диференційований підхід має реалізуватись також у дидактичному плані, а саме у процесі фахово-мовної підготовки майбутніх спеціалістів і магістрів з перекладу, у системі спеціалізованої та поглибленої мовної підготовки висококваліфікованих юрлінгвістів-експертів, юристів-перекладачів, юристів-журналістів тощо. Напрацьовані нами матеріали застосовуються у процесі підготовки професійних перекладачів.

Література до розділу 2

30. Скороходько Е. Ф. Сучасна англійська термінологія / Е. Ф. Скороходько – К.: Український інститут лінгвістики і менеджменту, 2002. – 76 с.
31. Панченко О. І. Internet Slang Types and its Influence on English / О. І. Панченко // Філологічні науки. Зб.наук.праць. Дн-ськ: Адверта, 2014. – Т. 1. – С. 3–6 (співавт. Аврамчук А.)

32. Шепель Ю. А. Снова о компьютерном сленге / Ю. А. Шепель // Лінгвістичний вісник : зб. наук. пр. ; [наук. ред. І. А. Герасименко]. — Вип. 1. — С. 42–49.
33. Шепель Ю. О. Запозичення як спосіб формування нової економічної термінології в українській мові / Ю. О. Шепель // Сучасні лінгвістичні парадигми : Матеріали Міжнародної наукової конференції (19 березня 2014 р.) — С. 374–389.
34. Шепель Ю. А. К вопросу о методах и приемах относительно проблемы симметрии / асимметрии в современном языкознании как части общей теории систем / Ю. А. Шепель // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство». — Вип 20 (2), — Т. 22. — № 11. — С. 175–182.
35. Шепель Ю. А. Naurit Aquam Cribro, Qui Discere Vult Sine Libro / Ю. А. Шепель // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство». — Вип 20 (2). — Т. 22. — № 11. — С. 183–184.
36. Вотинцева М. Л. Профессиональная этика и имидж переводчика / М. Л. Вотинцева // Навчаємо іноземців: досвід, проблеми, перспективи: Колективна монографія. — Дніпропетровськ : Адверта, 2014. — С. 25–30.
37. Гурко О. В. Стилiстичнi функцiї стверджувальних часток в українській мові / О. В. Гурко // Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького національного університету : зб. наук. праць. — Вип. 10. — С. 20–28.
38. Гурко О. В. Неологізми публіцистичного стилю в англійській мові / Д. А. Філічкіна, О. В. Гурко // Філологічні науки. Збірник наукових праць студентів та викладачів факультету. — Дніпропетровськ : Акцент. — Частина 2. — 2014. — С. 340–342.
39. Гурко О. В. Юридична термінологія в українській та англійській мовах / Г. А. Лаврова, О. В. Гурко // Молодь прагне осягнення слова. — Дніпропетровськ, 2014. — С. 54–58.
40. Гурко О. В. Суспільно-політична лексика в «Кобзарі» Т. Г. Шевченка / Змарко Б. І., Самойленко В. В., Гурко О. В. Суспільно-політична лексика в «Кобзарі» Т. Г. Шевченка / Б. І. Змарко, В. В. Самойленко, О. В. Гурко // Мовотворчість Т. Г. Шевченка : соціолінгвістичні студії. — Дніпропетровськ: «Акцент», 2014. — С. 78 – 85.
41. Гурко О. В. Мовноетикетні формули в епістолярних текстах Т. Г. Шевченка / А. В. Казімірченко, О. В. Гурко // Мовотворчість Т. Г. Шевченка : соціолінгвістичні студії. — Дніпропетровськ: «Акцент», 2014. — С. 92–100.
42. Гурко О. В. Риторичне питання як непрямий засіб вираження ствердження в українській мові / О. В. Гурко // Український смисл. — 2014. — № 1. — С. 124–132.

43. Петриченко И. Б. К вопросу о проблеме функционирования и адаптации иноязычной лексики в русском языке / И. Б. Петриченко // Лінгвістика. Лінгвокультурологія: збірник наукових праць. – Т.6. – Дн-ск, 2013. – С. 61–67.

44. Петриченко И. Б. О трудностях изучения русских фразеологических оборотов на начальном этапе в иностранной аудитории / И. Б. Петриченко // Актуальные вопросы русской филологии в поликультурном пространстве. Сборник статей. – Эрзурум (Турция), 2013. – С. 206–207.

45. Стребуль Л. О. Креативність при формуванні мовленнєвої компетенції студентів-іноземців / Л. О. Стребуль // Матеріали II науково-практичної конференції Харківського юридичного університету ім. Я. Мудрого. – Харків, 2014. – С. 213–217.

46. Стребуль Л. А. Поиск инновационных подходов в развитии иноязычной коммуникативной компетенции студентов-иностранцев / Стребуль Л. А. // Навчаємо іноземців: досвід, проблеми, перспективи: Колективна монографія. – Дн-ск: Адверта – С. 74–81.

47. Суима И. П. Тавтологический респонсив в системе респонсивных предложений современного английского языка / И. П. Суима // Одеський лінгвістичний вісник. – Одеса, 2014. – Вип. 4. – С. 308–211.

48. Сердюк О. В. Інновації у методиці викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах України на сучасному етапі / О. В. Сердюк // Англістика та американістика. – Дніпропетровськ: Видавництво ДНУ, 2014. – Вип. 11. – С. 96–100

49. Шестопап Н. А. Создание ситуации успеха как технология актуализации потенциала студента / Н. А. Шестопап // Навчаємо іноземців: досвід, проблеми, перспективи: Колективна монографія. – Дн-ск: Адверта. – С. 103–109.

50. Панченко Е. И. Проблема мотивации в обучении языку / Е. И. Панченко // Актуальные проблемы обучения иностранных студентов : материалы межвузовской научно-практической конференции. — Днепропетровск : ДГМА. — 2014. — С. 78–79.

51. Шкурко Е. В. Особенности восприятия русской звучащей речи китайской аудиторией / Е. В. Шкурко // Навчаємо іноземців: досвід, проблеми, перспективи. Колективна монографія. – Дн-ськ : Адверта, 2014. – С. 109–115.

**ОСОБЛИВОСТІ ЛІНГВІСТИЧНОГО ВТІЛЕННЯ
ТЕКСТІВ РІЗНИМИ МОВАМИ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ СЧАСНИХ
ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДИК ДЛЯ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНОМУ
СПІЛКУВАННЮ**

Текст як об'єкт лінгвістики й основа спілкування

Шепель Ю. О., Панченко О. І.

Сучасне мовознавство – багатоаспектна й багатогалузева наука, що має важливе теоретичне й практичне значення. Його актуальність виявляється в широкому використанні традиційних підходів і напрямів до вивчення феномена людства – мови й у розвитку нових теорій, шкіл, аспектів. Сучасного трактування й застосування набувають традиційні науки, пов'язані з мовознавством – герменевтика, лінгвостилістика, риторика, текстологія тощо. Врешті розвиваються й нові галузі мовознавства, що часто є продуктом інтеграції різних наук – психолінгвістика, когнітивна й комунікативна лінгвістика, функціональна лінгвістика, лінгвістика тексту. Остання особливої актуальності набула у зв'язку з наукою про мовлення, спілкування (комунікацією), мовленнєвою діяльністю людини, культурою мовлення та ін. Термін “лінгвістика тексту” з'явився завдя-

ки румунському вченому Е. Косеріу в середині минулого століття. У цей період закладаються основи цієї мовознавчої галузі. Нею починають активно займатися Е. Бенвеніст, В. Дресслер, К. Пайк, С. Поспелов, Р. Харвег, З. Харріс та ін. У наступні десятиріччя цією проблемою займаються І. Арнольд, Н. Валгіна, О. Воробйова, С. Гіндін, О. Кубрякова, В. Мельничайко, О. Москальська, Т. Ніколаєва, О. Селіванова та ін. Оскільки лінгвістика тексту тісно пов'язана з когнітивною та комунікативною лінгвістикою, вона не залишилася поза увагою вчених, що займаються цими галузями мовознавства (Н. Арутюнова, А. Баранов, Ф. Бацевич, М. Болдирєв, А. Вежбицька, О. Гойхман, А. Залевська, Л. Мацько, Т. Надеїна, Т. Радзівська, А. Рудакова, З. Попова, І. Стернін та ін.). В українському мовознавстві лінгвістика тексту була спрямована здебільшого в практичне русло, розв'язуючи проблеми правильної організації зв'язного мовлення, семантики художніх текстів тощо. Останнім часом цій науці намагаються надати теоретичного спрямування.

Феномен тексту міститься в його багатоаспектності, а тому зустрічаємо в наукових працях різні його визначення. Текст трактують як інформаційний простір, мовленнєвий твір, знакову послідовність тощо. Оскільки текст несе певний смисл, то він виступає як комунікативна одиниця, об'єднана за смислом послідовність знакових одиниць, основними властивостями якої є зв'язність і цілісність.

У процесі дослідження тексту визначилися такі основні аспекти:

- текст як система вищого рангу, основними ознаками якої є цілісність і зв'язність (текст є складна система, об'єднана комунікативною цілісністю, смисловою завершеністю, логічними, граматичними, семантичними зв'язками);
- типологія текстів (за стилістичною функцією, зв'язністю, способами поєднання елементів, що входять до тексту, на основі комунікативної настанови і визначених нею структурно-семантичних особливостей тексту);
- текст утворює ціла система одиниць, що в сукупності має назву складне синтаксичне ціле (ССЦ) або надфразна єдність (НФЄ);
- особливі категорії тексту (інформативність, здатність тексту членуватися, зв'язність (когезія), континуум, автосемантичні відрізки тексту, ретроспекція, модальність, інтеграція, завершеність);
- якісна своєрідність функціонування мовних одиниць тексту (як структурно-семантична єдність текст має здатність впливати на мовні одиниці);
- міжфразні зв'язки та відношення (словосполучення, ССЦ, абзац);
- текст як засіб комунікації.

Найважливішим елементом тексту, його основною одиницею є надфразна єдність. Вона об'єднує ряд речень. Цей термін має багато синонімів у науковій літературі: складне синтаксичне ціле, компонент тексту, висловлювання, прозова строфа, синтаксичний комплекс, монологічне висловлювання, комунікати-

вний блок, комунікат, дискурс. Останній, щоправда, нині набув іншого, спеціального і широкого значення. Хоча ці терміни часто застосовуються для визначення різнорідних явищ, проте їх об'єднує спільна функція – визначити більшу, ніж речення, одиницю, у котрій речення є складовою частиною. Загалом можна констатувати, що ССЦ — це смислова і структурна єдність кількох речень, що виражає повніший порівняно з окремим реченням розвиток думки. У писемному тексті ССЦ іноді ототожнюють з абзацом – структурним елементом тексту. Однак ці поняття слід розрізняти. Адже абзац – не синтаксична категорія на відміну від ССЦ. Абзац може репрезентуватися сполученням кількох складних синтаксичних цілих і, навпаки, одне ССЦ може об'єднувати декілька абзацних фраз.

Типологія текстів досить строката. Розрізняють функціональну типологію, предметом якої є соціальні функції і сфера вживання текстів, структурну типологію, основна мета якої – внутрішня організація системи текстів, і стилістичну, що досліджує співвідношення стилів і типів текстів. Тип тексту — це своєрідний клас текстологічних одиниць з однаковою функціональною специфікою і приблизно однаковою мовною і стилістичною актуалізацією. Найпоширенішими ознаками типології текстів є: а) тематичний зміст, стиль і композиційна будова; б) сукупність диференційних ознак тексту (усний – письмовий, монолог – діалог, спонтанний – підготовлений, одноадресний – поліадресний та ін.); в) внутрішньотекстуальні ознаки: закономірності побудови різних текстів; г) екстратекстуальні чинники: реальні умови комунікації (ситуація, сфера, контекст).

Для кожного типологічного класу текстів властиві єдині конструктивні параметри, що зумовлюються: 1) основною суспільно-комунікативною ціленастановою в межах певної соціальної сфери спілкування; 2) змістом (предметом) комунікації, що виявляється в певній сфері спілкування; 3) ознаками ситуації, у межах якої здійснюється мовленнєве спілкування і 4) каналом спілкування, властивим певній комунікативній ситуації.

Категорії тексту можна поділити на дві групи: семантичну і структурну. До першої варто віднести інформативність, комунікативність, цілісність, завершеність та ін., а до другої – інтеграцію, зв'язність, членованість, лінійність та ін. З усіх категорій тексту визначальними є зв'язність і цілісність. Саме вони дозволяють розглядати текст як систему вищого рангу. Такий підхід включає дослідження тексту як складної системи, об'єднаної комунікативною цілісністю, смисловою завершеністю, граматичним і семантичним зв'язками. Зв'язність, або когезія, як одна з найголовніших категорій тексту опосередковує розвиток теми й забезпечує його цілісність. Основним засобом зв'язності є розвиток теми, лінії контексту. Це її змістова функція. Але зв'язність виконує ще й структурно-граматичну функцію: у тексті використовуються семантично бли-

зські слова і фрази, граматичні і стилістичні засоби, що формують текст. Зв'язність забезпечує інформаційний простір тексту, оскільки відбувається обмін повідомленнями в межах на основі взаємодії мовних і позамовних чинників. Тому зв'язність тексту пов'язують із свідомістю людини, її здатністю висловлюватися зв'язно – звідси методичний термін “зв'язне мовлення”. Зв'язність визначають за різними критеріями: логічності, асоціативності, образності, композиційно-структурний, стилістичний, ритмоутворювальний. На основі цього, визначаючи ознаки зв'язності, критерії її аналізу, відповідно, можна виділити такі її види: зв'язність логічна, асоціативна, образна, композиційно-структурна, стилістична і ритмоутворювальна [52, с.33-34]. Додамо, що саме завдяки зв'язності тексту здійснюється його членування за способами зв'язку речень (послідовний (ланцюговий), паралельний, приєднувальний) та рематематичне членування. Як уже зазначалося, зв'язність тексту забезпечує його цілісність – змістову, комунікативну, структурну і формально-граматичну. Не менш важливою для тексту є його інформативність. Кожен текст містить певну інформацію, призначену для сприймання, передачі чи обміну між комунікантами. Саме інформативність тексту в мовленнєвому спілкуванні стала одним з основних мотивів його прагматичності. Цікавим у лінгвістиці є трактування такої категорії тексту, як завершеність. І. Гальперин розглядає її як змістове і структурне вираження авторського задуму. Але сучасні вчені тлумачать завершеність як форму, а не засіб тексту. Очевидно, мають рацію останні, оскільки авторський зміст тексту і читацький (перцепція читача) не завжди збігаються, а форма залишається тією самою.

Проблеми стиснення текстів розглядаються в роботах, авторами яких є Е. Я. Алянська, О. П. Василевський і Ю. М. Емдіна, Б. П. Дюндік, Л. А. Мальченко, К. Г. Середина, К. М. Сухенко, О. О. Щebetенко, О. І. Панченко та ін., проте новітні зміни в цій системі в згаданих роботах не відображені.

Ми розуміємо стислий текст як повідомлення, об'єктивоване подібно до будь-якого іншого тексту в письмовій формі, побудоване шляхом скорочення повного тексту або створене як спочатку короткий, призначений при необхідності для подальшого розгортання в більш об'ємний текст. Стислий текст має підвищену інформативну насиченість у порівнянні з первинним повним варіантом, що досягається завдяки різноманітним обов'язковим і факультативним засобам усіх рівнів мови. Стислі тексти створюються в результаті своєрідного поєднання об'єктивних (матеріальних і технічних) і суб'єктивних чинників, мають широку сферу функціонування; можливість їх формування базується на таких мовних тенденціях, як мовна надмірність і мовна економія, остання реалізується у мовній стислості та мовної компресії [53]. При побудові стислого тексту здійснюється кількісне скорочення мовного твору завдяки застосуванню різно-

манітних графічних скорочень, умовних позначень, елімінації зайвих слів, Еліпс допоміжних лексико синтаксичних одиниць, глибинних семантичних перетворень.

За останні десять років у системі стислих текстів відбулися значні зміни. Комплексний аналіз цих змін і є метою НДР науковців кафедри. За нашими спостереженнями, основними напрямками змін можна вважати наступні:

- розширення і зміна номенклатури стислих текстів;
- зміна прагматичного вектора використання зазначеного типу текстів;
- зміни в лексичному наповненні СТ і їх синтаксичній структурі.

У рамках наукового дослідження науковців кафедри було висунуто завдання дослідити вплив, який на функціонування стислих текстів надав Інтернет, бо його поява призвела до того, що процес забезпечення людини інформацією прискорився і розширився.

Аналізуючи дослідження останніх років, присвячені проблемам стиснення тексту, ми відзначили їхній зворот у бік когнітивістики, тобто стислий текст стає цікавий вченим не з позиції його структури, а з точки зору його здатності організувати когнітивну діяльність людини.

Лінгвістичні зміни в стислому тексті відбуваються на всіх рівнях тексту. На графо-фонемному рівні можна відзначити наступні зміни: широке поширення нестандартизованих скорочень, що включають до свого складу цифри й іншомовні літери, наприклад 4 замість букви Ч, латинське W замість російської Ш або Щ і т.ін. Тоді в смс ім'я Даша буде написано таким чином: ДаWa. На лексичному рівні, безсумнівно, не можна обійти увагою появу нових слів і скорочень. Однією з особливостей газетної мови є використання ініціалів відомих людей замість їх повного імені: ВВ (Путін), БН (Сльцин) і т.ін. Поширені також складні слова, де іноземне слово поєднується з російським: VIP-гості, диск для CD-програвача, запозичення *piar* (англійська аббревіатура PR — public relations — суспільні відносини). За короткий час це невідоме нам поняття настільки глибоко увійшло в сучасне життя, що стало звичайною реальністю. Лексична інновація *piar*, яка передається в друкованих російськомовних ЗМІ як кирилицею, так і латинської аббревіатурою або словосполученням *PR, public relations*, увібрала в себе значення «політтехнологій», який є найважливішим інструментом «для створення певної думки про себе». Крім передачі тієї чи іншої інформації, значна частина лексичних інновацій має яскраве емоційне забарвлення і висловлює ставлення мовця до описуваного, часто створюючи комічний ефект. На рівні морфології звертає на себе увагу більш широке входження в мову нейтралізації відмінкових категорій, коли форма називного відмінка витісняє форму інших відмінків. Це явище спостерігається, зокрема, в оголошеннях в газеті і мережі інтернет. Синтаксичні конструкції сучасного стислого тексту відрізняються більшою простотою і еліптичністю. Спостерігається також компресія, що

виникає при переході від вербального стилю до номинативному, і компресія, що виникає при вживанні приставочного або префіксального дієслова замість групи слів. У наш освічений час завдяки інтернету кожен отримав доступ до величезної аудиторії незалежно від рівня власної грамотності. Зміст інтернету в більшості своїй вільний від коректорсько-редакторського нагляду. Короткі тексти в інтернет рясніють помилками. Найпростіший шлях виправлення ситуації — пропускати всі тексти через програму перевірки орфографії. Решту проблем можна вирішити за допомогою словників і довідників, адже багато з них доступні онлайн. У Рунеті є маса спеціалізованих сайтів з багатою добіркою таких посібників і службами відповідей на питання про проблеми української / російської мови. Начальник лінгвістичного відділу компанії АВВУ (виробника словників Lingvo) Володимир Селега говорить: "Інтернет — це принципово письмова середу і дуже демократична. У тих його областях, де водяться науковці, панує традиційна культура мови. Але в інтернет" увірвалися "і чисельно в ньому домінують такі групи населення, для яких письмова комунікація традиційно обмежувалася стінами та парканами. І зараз ці "варвари" в муках народжують свій власний письмова мова, шукають еквіваленти тим емоціям, які вони звикли виражати невербально. Спостерігати за цим процесом цікаво і моторошно. Немає сумнівів, що ця мова буде поширюватися зовні, і нічого хорошого традиційній культурі мови це не обіцяє" [цит. за : 53].

**Дослідження стислого тесту в комунікативному просторі україномовного
та англомовного блогів**
Зайцева С.

Активна розробка в лінгвістиці проблем комунікації, опосередкованої електронним інформаційно-технологічним каналом, і відсутність єдиної термінології для згаданих досліджень викликають необхідність уточнення змісту й розмежування понять «електронна комунікація», «комп'ютерна комунікація» й «інтернет-комунікація». Електронна комунікація, що являє собою комунікативну взаємодію, опосередковану електронним каналом, є найбільш широким терміном, який включає у себе поняття «комп'ютерна комунікація», — воно визначається нами як будь-яка комунікативна дія, здійснювана за допомогою комп'ютера. Комп'ютерна комунікація, у свою чергу, є гіперонімом відносно поняття «інтернет-комунікація», яке ми потрактуємо як вербальну й невербальну взаємодію комунікантів у мережі Інтернет.

Інтернет-комунікація, являючи собою широко розповсюджений вид комунікації між людьми в сучасному суспільстві, здійснюється різними каналами. Найчастіше говорять про письмову та усну форми комунікації в певному кон-

тексті (Н. О. Баландіна, І. В. Герасименко, Ж. Гече, В. В. Калюжна, А. О. Колобова, К. В. Максименко). При цьому поняття «корпоративна комунікація», «ділова комунікація», «бізнес-комунікація» й «організаційна комунікація» часто використовуються як взаємозамінні.

Комунікація в мережі Інтернет має складну жанрову систему, що складається з гіпержанрів та жанрів. Під поняттям «гіпержанр Інтернету» ми розуміємо жанрове макроутворення, що супроводжує соціально-комунікативні ситуації в мережі Інтернет і об'єднує у своєму складі кілька жанрів; а під поняттям «жанр Інтернету», відповідно, вербально-знакове оформлення типової ситуації соціальної взаємодії людей у мережі Інтернет.

Беручи до уваги особливості інтернет-комунікації, які суттєво відрізняють її від традиційної комунікації, а також узагальнивши досвід моделювання жанрів (Ф. С. Бацевича, Н. К. Кравченко, О. А. Пономаренко, Т. В. Шмельової), ми виділили наступні складові, які слугують критерієм виділення й моделювання жанрів інтернет-комунікації: 1) комунікативна мета; 2) концепція адресанта; 3) концепція адресата; 4) подієвий зміст; 5) фактор комунікативного минулого; 6) фактор комунікативного майбутнього; 7) структура; 8) лінгвістичний дизайн; 9) паралінгвістичний дизайн (графічне оформлення, шрифтове оформлення, наявність аудіовізуальної інформації). Жанрова палітра інтернет-комунікації відрізняється складністю й багатоаспектністю. Інтернет-жанри швидко змінюються, вони надзвичайно динамічні й нестійкі. Розвиток технологій має істотний вплив як на структуру жанрової системи інтернет-комунікації, так і на саму комунікацію в рамках того чи іншого жанру. Жанрова система інтернет-комунікації багаторівнева за своєю структурою й складається з двох основних шарів: гіпержанрів та жанрів з можливим подальшим більш дробовим поділом.

Аналіз комунікативної структури блогів показує, що провідною для них є схема з неексплікованим адресантом, що містить маркери еготивності та має апелятивний характер. У більшості блогів імпліцитний адресант є представником цілої компанії, він говорить від імені всього колективу. Адресат у комунікативній структурі корпоративного блогу також не експлікований, блоги спрямовані до громадськості, до всіх читачів, а не до якогось конкретного адресату. Відсутність експліцитного адресату свідчить про певну автокомунікативність тексту, формальними показниками якої є: риторичні запитання, неспрямовані запитання, вигуки (так звані «знаки фіктивної комунікативності»). Структура блогу, у порівнянні з іншими комунікативними сервісами, – унікальна й багато в чому визначає характер комунікації в блозі.

Тексти блогу представлено двома основними групами: текстами постів, підготовленими й відредагованими повідомленнями з єдиною авторською концепцією, які повністю відповідають характеристикам письмової форми мовлен-

ня, а також текстами коментарів – спонтанними короткими повідомленнями із множинністю авторства, які належать до усно-письмової форми мовлення. Комунікативні характеристики текстів постів: інформативність, точність, експресивність і персуазивність. Лінгвістичне оформлення постів характеризується, в основному такими особливостями:

- уживанням великої кількості неологізмів, що мають у якості словотворчого гнізда лексему web: *webtrend, weblogic, webinar, , webpage, websites*;

- використанням імперативних конструкцій з метою привернути увагу реципієнта, установити з ним безпосередній контакт, зацікавити його: *Go ahead and take a look. Try it and let us know what you think.*

- застосуванням інфінітивних конструкцій, особливо в складних реченнях, присудок головного речення в яких оформлено дієсловом у наказовому способі: *To enable this feature, go to our advanced image search page. To learn more about Google Voice, check out the video below.*

- тенденцією використовувати активні конструкції з часовою формою Present Indefinite в оформленні текстів постів з метою актуалізації новизни інформації: *The Search Options panel also gives you the ability to view your results in new ways. We also use online capability for community features.*

- уживанням у постах особових займенників першої й другої особи, що створює в читача враження належності до одного цілого, до однієї команди, що, власне, викликає ефект командного духу: *We'll get up to that speed when we do our high-speed taxi test closer to the time of first flight. If you read this blog or traveled with us last week, you know that we went all out to celebrate Independence Day.*

- комбінацією інтернет-специфічної термінології (яка відбиває технічні особливості комунікації в мережі Інтернет) з іншими шарами словникового складу англійської мови. Наприклад, у лексичному оформленні постів англомовних корпоративних блогів можна виділити розмовну, комп'ютерну, бізнес-, професійну лексику, сленг, а також, безумовно, нейтральну лексику, яка є основним ресурсом оформлення постів: *to mess around, to chat, hello; to update, cluster, root, two-node; order, subsidiary, shortage, operating costs; CO2 emissions, fossil fuels, sodium metal halide battery; cool, guys, scam, nut, to go wild for smb.*

- застосуванням таких лексичних стилістичних засобів, як метафора, метонімія й евфемізм: *The entire platform is not fully baked yet but, I think, it has tremendous potential. Boeing is going to acquire the Vought operations in South Carolina. Yahoo! Search logs gave a revealing picture of what the King of Pop evokes for people as they mourned his passing today.*

- у синтаксичному оформленні – уживанням однорідних членів речення, а також складних речень із підрядними реченнями – означальними й умовними: *You can follow his tweets, watch exclusive videos, listen to radio interviews, and view*

his photo albums. I've been bagging groceries with my daughter Debbie Marriott Harrison and my son David Marriott and Bill Shaw, who is vice chairman of our company. If you haven't downloaded Google Chrome, get the latest version at google.com/chrome.

- синтаксичні стилістичні засоби в текстах постів представлені, переважно, еліпсисом, паралелізмом і парантезою: *So many choices, so little time... Pick your tune. Pick your style. Pick your location. Pick Dance Fabulous! This is the challenging – but also exciting – aspect of keeping up with the pace of progress on the 787 program.*

- відносною бідністю параграфемного оформлення. Основними комунікативними характеристиками текстів коментарів є стислість і емоційність. Лінгвістичний дизайн коментарів характеризується, переважно, частотним уживанням:

- конструкцій з дієсловом у наказовому способі: *Think positively! Keep up the great work!* - розмовних і сленгових слів та конструкцій: *Kudos; stuff; albeit; junpee; Are you kidding me?; This stinks.* - вигуків: *Wow, oh, yahoo, Yeah!, Man!, Yay!, Hurray, Hoorayyy, DUHHH, Grrr, Heck, Umm, HAH!, HEY, Arf Arf!!, Oh boy, Whaaa?*

- слів з емоційно-оцінною конотацією: *Brilliant, gorgeous, superb, awesome, phenomenal, amazing, beautiful, great, super, excellent.*

- окличних речень і навіть серій окличних речень: *This story is the most amazing story ever told!!! Mr. Marriott, you are not just fortunate and prosperous, but more importantly highly blessed and favoured by God!!! I wish you and your family continued success and a blessings forever!!!*

- найпоширеніші стилістичні синтаксичні засоби – повтор та еліпсис: *Thank you, Thank you, Thank you...! Ever seen the commercials on TV???*

- різноманітних емфатичних конструкцій: *Long live SWA!!!!* Тексти коментарів характеризуються частотним використанням простих речень, аббревіатур і різноманітних паралінгвістичних засобів, а також високим ступенем аграматизму.

Досвід застосування інтерактивних методів під час навчання майбутніх фахівців професійному іншомовному спілкуванню
Петриченко І. Б., Шестопал Н. А., Сердюк О. В.

Використання інтерактивного навчання ефективно сприяє створенню умов для педагогічної взаємодії в системі „викладач-студент”, а також створенню атмосфери співробітництва, співтворчості, вільного обміну думками.

У порівнянні з традиційним навчанням інтерактивне має ряд переваг, серед яких основними є:

1. Суб'єкт-суб'єктний характер взаємодії між викладачем та студентами.
2. Особистісна зацікавленість студента, можливості для його інтелектуального та творчого розвитку.
3. Активна позиція студента під час навчання.
4. Глибока внутрішня мотивація студента до навчання.

Перевагою інтерактивного навчання при вивченні іноземної мови, дискурсу та перекладу є те, що воно є способом реалізації комунікативного підходу, сприяє більш активному включенню в роботу, зняттю психологічного бар'єру під час іншомовного спілкування через створення невимушеної атмосфери спілкування, встановленню міжособистісних стосунків, більш якісному опануванню лексичним та граматичним матеріалом завдяки можливості застосування отриманих знань на практиці через дію.

Аналіз досвіду роботи викладачів кафедри перекладу та ЛПП свідчить про те, що інтерактивне навчання використовується без певної системи. Досвід свідчить, що у практиці викладання англійської мови та теорії і практики перекладу переважає фронтальна (колективна) форма організації навчального процесу в системі „викладач — студенти”. Зазвичай під час практичного заняття студенти читають, перекладають текст, дають відповіді на запитання викладача, обговорюють прочитане, але найчастіше це відбувається за схемою „питання викладача – відповідь студента”. Мають місце й діалоги, дискусії, рольові ігри, але успіх їх проведення прямо залежить від рівня володіння студентами англійською мовою, їх готовності до взаємодії, від методичної та теоретичної підготовки викладача.

Проведене дослідження показало, що використання інтерактивних методів сприяє підвищенню мотивації студентів, навчанню культурі ведення діалогу, вихованню таких якостей особистості, як толерантність, емпатія, співпереживання, здатність до співпраці, самокритичність, тим самим позитивно впливаючи на якість підготовки фахівця.

Для вибору оптимального методу інтерактивного навчання, викладачі кафедри враховували деякі методичні особливості. По-перше, це поступове впровадження інтерактивного навчання, починаючи з простих інтерактивних методів (роботи в парах, малих групах, мозкового штурму, методу незакінчених речень). По-друге, це доцільність використання того чи іншого методу на різних етапах вивчення теми. По-третє, це оптимальне співвідношення інтерактивних та традиційних методів. Ми виходили з того, що використання інтерактивних методів не є самоціллю.

Інтерактивні методи дозволили набути досвіду поведінки в ситуації професійного спілкування, сприяли створенню атмосфери невимушеного спілкування, підвищенню пізнавального інтересу, розвитку творчої уяви.

Виконуючи цей етап дослідження, ми зробили такі висновки.

1. Текст як лінгвістичне поняття насамперед виконує прагматичну функцію — виступає висловлюванням, одиницею комунікації, є складовою дискурсного мовлення — визначає стратегії і тактики комунікантів, забезпечує процес пізнання — когнітивний процес, як інформація відображає закони її змін під час пізнання, концептуально текст реалізується через мовленнєве втілення. Завдяки тексту реалізується естетичність мовлення, у цьому аспекті він є предметом лінгвопоетики. Однак найголовніша функція тексту — його процесуальність як компонента дискурсу, як процесу і продукту спілкування.

2. Проведене дослідження жанрових, лексико-стилістичних, морфологічних та паралінгвістичних особливостей англomовного корпоративного блогу як гіпержанру інтернет-комунікації здійснено в рамках комунікативно- функціонального підходу. Специфічність інтернет-комунікації визначається технологічним фактором, який, виявляючи системний вплив, впливає й на мовну організацію інтернет-комунікації на всіх рівнях мовної системи. Корпоративна інтернет-комунікація здійснюється за допомогою різних корпоративних сервісів, з яких найбільш популярним є блог. Блог являє собою надскладну форму подачі інформації в мережі. Тексти блогів характеризуються співіснуванням у рамках одного блоку мікротекстів з різними комунікативними функціями та, як наслідок, — різним набором мовних засобів. Крім того, тексти блогів висококредітовані й містять у собі вербальне наповнення, гіперпосилання, картинки, фото, відео- та аудіофайли. Усі перераховані складові текстів блогів мають певне значеннєве навантаження й повинні аналізуватися в комплексі.

3. Системоутворювальним елементом комунікативної структури блогу є апарат гіперпосилань. Його метою є структурування інформації, а також навігація читача в комунікативному просторі блогу. Визначальну роль у продуктивній навігації користувачів і посиленні ефективності комунікацій, які протікають у блозі, відіграє мовне оформлення гіперпосилань. До основних комунікативних характеристик мовних засобів гіперпосилань належать: стислість, чіткість, репрезентативність і виразність.

4. Тексти блогу мають неоднорідну природу й представлені двома основними групами текстів: текстами постів і текстами коментарів. Пости й коментарі англomовних та україномовних блогів істотно відрізняються за структурно-функціональними та комунікативними характеристиками. Наприклад, пост має набагато більший обсяг, єдину й чітку авторську концепцію, на його мовне втілення значний вплив здійснює діловий стиль. Основними комунікативними характеристиками текстів постів є: інформативність, точність, експресивність,

персуазивність; вони повністю відносяться до письмової форми мовлення. Водночас, коментарі представлені повідомленнями набагато меншого обсягу, ніж пости; найчастіше, це одне-два речення, множинність авторства призводить до розмиття авторської концепції, їх мовна реалізація представлена, переважно, у розмовному стилі. Основними комунікативними характеристиками коментарів є стислість і емоційність. Тексти коментарів частково задовольняють характеристикам письмової форми мовлення, а частково — усної, що дозволяє віднести їх до усно-письмової форми мовлення.

5. Практичний досвід застосування інтерактивних методів навчання іноземній мові професійного спрямування викладачами кафедри показав, що успішність використання визначених методів залежить від низки умов, а саме: а) етапності введення навчальних завдань з поступовим підвищенням рівня складності; б) ретельності відбору професійно значимого змісту навчальних матеріалів; в) чергуванню інтерактивних та традиційних методів і форм роботи. Основні положення розділу виствітлено у працях науковців кафедри [53 — 71].

Література до підрозділів

52. Мацько Л. І. Стилїстика української мови / Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. — К. : Вища шк., 2003. — С. 33–34.

53. Панченко Е. И. Лингвистика сжатого текста (на материале современного русского языка): дис. ... доктора филол. наук: 10.02.02 / Панченко Елена Ивановна. — Днепропетровск, 1998. — 370 с.

54. Панченко Е. И. Сжатый текст XXI века: традиции и инновации / Е. И. Панченко // Основные тенденции развития русского и других славянских языков в современном мире Сборник научных трудов.— Брно, 2014. — С. 212–217.

55. Панченко Е. И. Компенсация при переводе: анализ переводческих находок / Е. И. Панченко // Наукові записки КДПУ Серія: Філологічні науки (мовознавство). Вип. 126. — Кіровоград, 2014. — С. 56–59.

56. Панченко О. І. Способи створення лудичного ефекту в пародійній літературі / О. І. Панченко // Лінгвістичний вісник. Вип. 2. — Київ:, 2014. — С. 33–37.

57. Шепель Ю. А. Язык как фактор этнической общности и языковой коммуникации/ Ю. А. Шепель // Наукові записки Луганського національного університету. Серія «Філологічні науки». Дискурсологія : мова, культура, суспільство : зб. наук. праць. — № 2 (38).

58. Шепель Ю. О. Когнітивні та оцінні особливості концепту «істина» (фрейм «суб'єкт шляху») / Ю. О. Шепель // Лінгвістика. Лінгвокультурологія : зб. наук. праць / редкол. : Шепель Ю. О. (відп. ред.) та ін.. — С. 186–198.

59. Шепель Ю. О. Перекладацький аспект метафоричних конструкцій з української мови російською (на прикладі роману О. Гончара «Собор») /

Ю. О. Шепель // Ученые записки Таврийского национального университета им. В. И. Вернадского. – Том 26(65). – № 4. – Ч. 2. «Филология. Социальные коммуникации». – С. 215–223.

60. Амичба Д. П. Антропоним «Зуб» в фокусе лингвокультурологии и этнолингвистики / Д. П. Амичба // Лінгвістика. Лінгвокультурологія [Зб. наукових праць] /редкол.: Ю. О. Шепель (відп. ред.) та ін – Дніпропетровськ: Біла К.О., 2013. – т. 6. – С. 112–123.

61. Амичба Д. П. Ментальные «общечеловеческие» конструкты-концепты «Кровь» / «Вода» в представлениях абхазов, русских, украинцев (лингвокультурологический аспект проблемы / Д. П. Амичба // Materiály mezinárodní vědecko – praktická conference «Vědecký průmysl evropského kontinentu – 2013» (Praha 27 listopadu – 05 prosince 2013 roku). – С. 55–60.

62. Амичба Д. П. «Душа» – ментальный «общечеловеческий» конструкт: к вопросу этимологии / Д. П. Амичба // Материалы V Международной конференции «Роль греческой цивилизации в развитии мировой культуры. Греция. Византия. Русь». – Бишкек, 28 октября 2013 г. – С. 181–186.

63. Амичба Д. П. «Нищий дух» / «Нищий ум» как концепты – конструкты «общечеловеческого» смысла и значения / Д. П. Амичба // Научный потенциал. – Чебоксары: НИИ педагогики и психологии, 2014. – С 20–24.

64. Вотінцева М. Л. Логіко-змістовне наповнення речення з позиції перекладознавства / Вотінцева М. Л., Старіковська О. // Філологічні науки. Збірник матеріалів підсумкової наукової конференції студентів та викладачів університету. – Частина 1. – Дніпропетровськ: «Адверта», 2014. – С. 162–165.

65. Гурко О. В. Стверджувальні модальні слова та речення (на матеріалі художньої літератури) / О. В. Гурко // Актуальні проблеми прикладної лінгвістики. – Вип. 1. – Одеса : Букаєв В. В., 2014. – С. 159–164.

66. Клименко Т. А. Представление лексических концептов «свет» и «тьма» как фреймовых структур / Т. А. Клименко // Науковий вісник ХДУ. – Херсон, 2013. – С. 102–105.

67. Клименко Т. А. Концепт: терминология, классификация, структура / Т. А. Клименко // Навчаємо іноземців: досвід, проблеми, перспективи: колективна монографія. – Дніпропетровськ, 2014. – С. 39–45 .

68. Суима И. П. Особенности перевода контрактов с русского на английский язык / И. П. Суима // Наукові записки: Сер.: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім.. В. Винниченка, 2014. – Вип. 126. – С. 253–257.

69. Суима И. П. Translation of the newspapers' headlines / И. П. Суима // Вісник Дніпропетровського університету. – 2014. –Т. 1. – Сер.: Мовознавство. – Вип.20 – С. 220–225.

70. Суима И. П. Learning shorthand in the process of interpreter's training / И. П. Суима // Англїстика та американїстика. – Дніпропетровськ: Видавництво ДНУ, 2014. – Вип. 11. – С. 63–66.

71. Ходоренко А. В. К проблеме соотношения понятий «лингвистический гештальт» и «фрейм» в концептуальных исследованиях / А. В. Ходоренко // Новые парадигмы и новые решения в современной лингвистике – Кемерово : ФГБОУ ВПО «Кемеровский государственный университет», 2013. – Вып. 2. – С. 19–22.

АЛГОРИТМ ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ-ІНОЗЕМЦЯМИ СКЛАДНО-ПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ

Л. О. Стребуль

Засвоєння морфолого-синтаксичного програмного базового мовного матеріалу та виведення його в мовленнєве спілкування-основні навчальні завдання для старшокурсників-іноземців.

Як правило, заняття розпочинаються з повторення найважливіших питань курсу «Синтаксис української мови», тому що пунктуація базується на знаннях синтаксису, будови словосполучень і речень як основних одиниць цього розділу. Отже, не порушуючи цілісності сприйняття нового матеріалу, студентами повторюються основні синтаксичні поняття і терміни, а також алгоритмічні ряди засвоєння пунктуації різних типів речень.

Практика показує, що в іноземних студентів виникають певні труднощі при вивченні структурно-семантичних особливостей складних речень і розділових знаків при них, тому подача нового матеріалу перемежовується з повторенням лексико-граматичних правил для актуалізації знань та забезпечення активної самостійної роботи.

Розглядаючи тему «Складнопідрядні речення», даємо алгоритм засвоєння цього типу складних речень, смислових відношень в них, види зв'язку і засоби, якими зв'язок здійснюється. При цьому знання синтаксису і вміння ними оперувати-основний фундамент цього процесу, де треба знайти єдино правильний порядок слів, тобто правильно збудувати словосполучення і речення.

Оскільки синтаксис тісно пов'язаний з морфологією, виникає необхідність повторення граматичних особливостей частин мови, які вступають у відношення і зв'язки з іншими словами, в результаті чого будуються речення, і де словоформи повнозначних частин мови стають членами речення, а службові слова виконують обслуговуючу функцію при членах, або частинах складного речення.

Алгоритм подачі складнопідрядних речень такий.

1. Дається визначення складнопідрядних речень, у яких частини речення нерівноправні за змістом, поєднуються відповідною інтонацією та сполучниками підрядності й сполучними словами, тобто, одна із частин-головна, а інша-залежна, другорядна.

2. Пояснюються змістові відношення між головною і підрядною частинами, виділяються граматичні засоби їх вираження.

3. Розглядаються сполучники підрядності (що, щоб, як, якби, якщо, бо, мов, хоч, дарма що, незважаючи на те, що тощо) та сполучені слова (хто, що, який, чий, де куди, чому, звідки).

4. Дається інформація про місце знаходження підрядних (після, перед і в середині головного), але означальні й наслідкові підрядні речення перед головним стояти не можуть.

5. Розглядаються види підрядних речень за синтаксичними відношеннями з головним (означальні, з'ясувальні та обставинні).

Звернемося до конкретного аналізу різних видів складнопідрядних речень.

Так, у складнопідрядному з'ясувальному реченні: «Ви знаєте, як шумлять весняні гаї!» ми визначаємо і будуємо схематичну структуру речення [гол. реч.], як (підр. реч.).

Наступний крок - визначення у головному реченні дієслів, до яких належить підрядне, що дає змогу побачити, яка основна ознака цього типу речень, що пояснюють дієслова зі значенням: мислити, почувати, сприймати мовлення. Студенти запам'ятовують ці дієслова (пояснити, оголошувати, заявляти, питати, говорити, інформувати, думати тощо) і самостійно створюють речення з ними.

Таким чином, при інформаційно неповній головній частині підрядне речення розкриває зміст, тобто з'ясовує, завершуючи повноту висловлення.

Далі, проаналізувавши різні види складнопідрядних з'ясувальних, ми визначаємо порядок речень. Виявляємо, що порядок речень у складному цього типу фіксований, і підрядне речення завжди стоїть після головного, з'ясовуючи те, що лише намічено у головному.

Після тренувальних граматичних і творчих завдань визначається наступна особливість підрядних з'ясувальних: вони приєднуються за допомогою сполучників (що, щоб, як, наче, ніби, мов)) та сполучених слів (хто, що, який, чий, коли). Наприклад: «Надзвичайно важливим я вважаю те, щоб почуття обов'язку утверджувалось у дитини змалечку».

Наступне завдання — визначення відмінка з'ясувальних речень. Вони відповідають на питання всіх відмінків, найчастіше Знахідного відмінка.

Далі з'ясовуємо розділові знаки: між головним і підрядними реченнями завжди ставимо кому.

За аналогічним алгоритмом аналізуються підрядні обставинні (місця, часу, способу дії і ступеня, причини, мети), займенниково-означальні, наслідкові, допустові, порівняльні. Для аналізу даються складні речення типу: 1. займенниково-означальне: «Хто питає про правду і волю, той сміливий», «Все, що гарне у природі, розцвітає у ці деньки». 2. способу дії і ступеня: «Скільки голів, стільки й умів». 3. Підрядне місця: «Наймолодша дочка жила у родині старшої, де привчалася до господарства». 4. підрядне допустове: «Олена не знаходила у ньому щось привабливе, хоч вірила, що його любов впливає на неї». 5. порівняльне: «Немовби день чекає ночі, як так побачення чекав» тощо. При цьому звертається увага студентів на те, що підрядне порівняльне речення не плутати з простим реченням, яке має порівняльний зворот. Треба пам'ятати, що у порівняльному звороті немає граматичної основи. Слід звернути увагу також на наслідкові речення: «Мороз ударив, так що побив рослини»; у наслідкових немає питання.

У допустових реченнях з питанням: незважаючи на що? початок завжди зі слів: хоч, хоча, хай, нехай: «Хоч земля вся вкрита снігами, моє серце в цвіту, «Дарма що день уже спливав, я все сиділа біля ниви» (незважаючи на що?).

На підсумковому занятті дається контрольна робота по алгоритму розбору складнопідрядного речення. Алгоритм такий:

1. Визначити головну і підрядну частину. Назвати граматичну основу кожної частини.

2. Поставити питання від головної частини до підрядної, з'ясувати вид підрядного.

3. Визначити місце підрядної частини від головної.

4. З'ясувати спосіб зв'язку (сполучники, сполучні слова) між частинами.

5. Пояснити розділові знаки.

6. Накреслити схему речення.

7. За потреби кожен частину складнопідрядного речення розглянути як просте речення.

Для розбору простого речення студентам пропонується така послідовність:

1. Визначення мети висловлення.

2. З'ясування його емоційного забарвлення.

3. Визначення головних членів речення (підмет, присудок), указати спосіб їхнього вираження.

4. З'ясування: двоскладне чи односкладне.

5. Якщо односкладне, визначити його тип (означено-особове, неозначено-особове, узагальнено-особове, безособове чи називне).

6. З'ясувати: поширене чи непоширене.

7. Повне чи неповне.

8. Визначення другорядних членів речення (означення, додаток, обставина) і якими частинами мови вони виражені.

9. Якщо речення ускладнене, то чим (однорідними чи відокремленими, звертанням чи вставним словом).

10. Пояснення вживання розділових знаків.

Таким чином, практика показує, що використання алгоритму подачі граматичного матеріалу іноземним студентам дає можливість мінімізувати лексико-граматичний матеріал, досягаючи оптимального результату.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. — Київ : Ірпінь, 2003. — 1440 с.

2. Мацько Л. І. Українська мова. Посібник для старшокласників та абітурієнтів / Мацько Л. І., Сидоренко О. М. — Київ : Либідь, 1995. — С. 190-197.

COLLOQUIAL PHRASEOLOGY IN ENGLISH MOVIES. WAYS OF TRANSLATION IN UKRAINIAN AND RUSSIAN

Вовненко Р. О.

In our article we present the research of colloquial phraseological units in English movies and their ways of translation in Ukrainian and Russian languages. We try to classify them as to their types of translation. A very important role plays etymological aspect and historical belonging of each phraseological component. Precisely etymology helps us to understand the meaning of idioms from intercultural point of view. The present analysis may be useful for those who learn foreign languages and want to broaden their knowledge about phraseological units.

Phraseological units reflect the wealth of a language displaying cultural paradigms of the speakers of a particular language. They reflect cultural archetypes of an ethno-linguistic community and help to explicit the peculiarities of its world perception. Phraseological units as the particular units of language came into the focus of linguists' attention in the beginning of the 20th century. In the second part of the 20th century these word-combinations became the object of scientific researches. The field of phraseology (or idiomaticity) in any language is so varied and fascinating that one could spend an entire lifetime observing and analysing it from various viewpoints. There is an increasing interest in researching phraseology. Nowadays the attention of a number of scholars is turned to this field of science. One of the ideas is connected with the understanding of phraseological units as phenomena of culture

and therefore the functioning of them is investigated in cultural context. Thus phraseology has entered the sphere of sociolinguistics. Many scholars such as V. V. Vinogradov, S. Florin, S. Vlahov, O. O. Potebnia, B. O. Larin, A. Kunin, M. Shanskiy, and many others have shown a great interest to analysis of phraseological units.

The problem of phraseological translation is very complicated. Accurate translation of phraseological units is stipulated with the finding of the most concordant and equivalent words that are usually deprived of coloring in the translation as usual lexical units. Besides, there is also the possibility of a non-phraseological translation of an idiom. This choice is preferred when the denotative meaning of the translation act is chosen as a dominant, and one is ready to compromise as to the presentation of the expressive colors, the meaning nuances, connotation and aphoristic forms.

In the case of non-phraseological rendering, there are two possibilities: one can opt for a lexical translation or for a calque. The lexical translation consists in explicating through other words the denotative meaning of the phraseologism, giving up all the other style and connotation aspects.

At present time the industry of movies is rapidly developing and thought to be one of the most important spheres in many countries because it has a great influence on different fields such as: culture, art, education and even politics. Now it's difficult to imagine our lives without world of cinema in general. The industry of movies is a very important element in life of modern society and its development, that is why our research is of current interest since English movies form a great part of this enormous system.

Our research is based on S. Florin and S. Vlahov's interlanguage phraseological units classification. S. Florin and S. Vlahov clearly recognize the following types of interlanguage phraseological counterparts: *full phraseological equivalent, partial phraseological equivalent, lexical translation, non-phraseological translation, descriptive translation, contextual translation, calque and phraseological analogue*.

Numerous English phraseological units do not have equivalents in Ukrainian and Russian languages. The main reason for this phenomenon is that a phraseological unit may contain an absolute component or a peculiar item which does not exist in the target language. In this instance various types of non-phraseological types of translation can be used:

4. lexical translation is mostly based on context, this type of translation conveys the meaning depending on the context by means of structure changing and adding or combining components: *stay out of our way* – *знову плутаєшся під ногами / прочь с дороги, out there on the edge* – *ти все життя ходиш по краю / а ты всю жизнь ходиш по краю*;

5. **non-phraseological translation** is made by means of the lexical methods and as a result leads to full or partial lose of meaning and imagery. This type is usually used when there is no another possible phraseological way of translation: *we're really going around circles here* – *припинимо безглузде обговорення / не починай с начала*;

6. **descriptive translation** i.e. translation with the help of a free word combination, which translates not the idiom but its meaning. Here we can denote explanations, descriptions which convey the meaning very close to the target language and save the stylistic imagery: *let's hit the road* – *ну що, виїжджаймо?! / по коням, or must I knock your heads together?* – *чи мені самій помирити вас обох? / или мне пожурить вас обоих?*;

7. **contextual translation** is used only in that cases where there is no equivalents in the source language: *the paper wants us to milk it?* – *адміністрація вимагає продовження історії / газета хочет, чтобы мы хорошенько подоили эту корову*;

8. **calque, i.e. a word-by-word translation**: *one swallow doesn't make a summer* – *одна ластівка не робить літа*.

As a source of our research we chose phraseological units from 15 English movies: *The Mask* (1994); *Fight Club* (1999); *The Bodyguard* (1992); *Message in Bottle* (1999); *There something about Mary* (1998); *Spider Man* (2002); *The Blind Side* (2009); *Miss Congeniality* (2001); *About a boy* (2002); *The Proposal* (2009); *Now you see me* (2013); *King's speech* (2010); *The Heat* (2013); *The Great Gatsby* (2013); *The Other Woman* (2014) .

All phraseological units are extremely interesting due to their etymological basis and their different Ukrainian and Russian translations at the same movie. To our mind, such a peculiarity is very useful to gain skills in translation practice. In our research we have observed and analyzed 146 phraseological units.

Let us have a look at some examples from our investigation: in some cases of our research etymology helped us a lot, in some cases – «Chambers English-Ukrainian Dictionary of Idioms» or «Dictionary of Idioms» by Marvin Terban, in some cases – both.

An idiom «to **come for a night cap**» we have noticed in the following movies: «*The Mask*» and «*The Bridget Jones's Dairy*» and in both films this phraseological unit was translated by different means.

This idiom has a very deep history – for many years people thought that the best way for a good sleep and warming was a cup of some hot alcohol drink before going to bed.

In movie «*The Mask*» already mentioned PU was caught in such a phrase: «*You're gonna work this time or did you come for the nightcap?*» with the following Ukrainian translation: «*Сьогодні в тебе ордер, чи ти просто заглянув на вог-*

ник?». We think, that this translation is made with the help of finding **phraseological analogue**: «*come for a nightcap*», the meaning of which is «*зайти випити*» is changed in the film into «*заглянути на вогник*». In this case imagery is partly changed but idiomacity is saved. According to explanatory dictionary «*заглянути на вогник*» means to visit friends without letting them know. This phrase has two origins: first one is connected with an old custom to put a candle with fire on it on a windowsill in order to show that people are already at home and open for visits. Another variant means «*на мить*» i.e *for a very short period of time to warm*. So, taking in account all etymological information, we may say that imagery is partly lost if compare original variant and Ukrainian translation of an idiom in this context. But to our mind, the main idea is preserved: when people visit their friends for a moment, usually they can afford themselves to have a cup of alcohol drink for warming. Russian translation of the idiom: «*Сегодня ты с ордером или зашел выпить?*». We think, that Russian variant is made by means of **non-phraseological translation** and is absolutely correct because it conveys meaning and imagery but loses idiomacity.

To compare the translation of the idiom «*to come for a night cap*» we also used another film with this phraseological unit – «The Bridget Jones's Dairy», where already mentioned idiom is a part of the following sentence: «*I thought I might pop round for the nightcap*». Ukrainian translation – «*Я хотіла заїхати до тебе випити чогось*» and Russian translation – «*Я хотела заскочить к тебе, выпить по стаканчику*» are somehow similar. Both variants are made with the help of **non-phraseological translation** (same as in Russian translation of this idiom in the film «The Mask»). Ukrainian translation as well as Russian totally lost idiomacity, but imagery and the meaning are saved and conveyed. Only Ukrainian translation of «The Mask» changed the imagery with the help of lexem «*вогник*»: based on etymology, in both movies actions happened at night when it was possible «to put the candle with fire on it on the windowsill», so it is probable that making Ukrainian variant of a movie, translators counted on broad background knowledge of people to understand the meaning of the phrase.

The research of next idiom («*out of the blue*»), which we noticed in the movie «Now you see me» we made with the help of already mentioned dictionaries.

According to «Chambers English-Ukrainian Dictionary of Idioms»:

out of the blue

як грім серед ясного неба

Something happens out of the blue when it happens without warning: *She appeared again out of the blue after fifteen years absence.*

This idiom refers to lightning which strikes out of a clear sky.

A dictionary says, that idiom refers to lightning which strikes out of the clear sky, so we found one more meaning in another dictionary with additional lexem «*sky*».

According to «Dictionary of Idioms» by Marvin Terban:

Out of the clear blue sky

Out of the clear blue sky, he asked her to marry him.

Meaning: suddenly and without any warning; totally unexpectedly

Origin: This late 19th-century expression is related to another saying, a bolt from the blue. A bolt of lightning or sudden shower from a clear blue sky would be unexpected. Sometimes this idiom is shortened to «out of the blue».

Bolt from the blue

Mr. Barner's pop quiz hit us like a **bolt from the blue**.

Meaning: something sudden, unexpected, and shocking

Origin: This expression has been used since at least early 1800s. Picture a calm, clear, blue sky. You'd probably be surprised, even startled, if a bolt of lightning suddenly cracked down. In the same way, any big surprise is like lightning shooting out of a clear, blue sky. You just don't expect it to happen. (Note: This expression usually refers to very bad news.) A related idiom is «out of the blue sky».

Ukrainian translation of a sentence with mentioned idiom is «*A French girl shows out of the blue*» – «Гарненька французженка видає себе за напарницю і потім відпускає злочинця». Translation doesn't coincide with original language completely: phraseological unit is not conveyed neither with imagery nor with idiomacy, moreover the main idea is not saved also. That is why we come to conclusion, that Ukrainian variant is made by means of **contextual translation**. Russian variant saved the meaning of phraseological unit with the help of **non-phraseological translation** – «Симпатичная французженка появляется из ниоткуда», where idiomacy and imagery are also lost as well as in Ukrainian translation, but the main idea is conveyed. To our mind, the best way to translate idiom «out of the blue» is with the help of **partial phraseological equivalent** in both Ukrainian and Russian languages: «Гарненька французженка з'являється, як грім серед ясного неба» (Ukrainian translation) / «Симпатичная французженка появляется, как гром среди ясного неба» (Russian translation), where to lexical structure are added lexem «грим» / «гром».

So, having observed and then translated phraseological units of English movies into Ukrainian and Russian we came to conclusion that the biggest number of phraseologisms was translated by means of *descriptive translation* (Ukrainian – 28%, Russian – 21%), *phraseological analogue* (Ukrainian – 31,4 %, Russian – 31,4 %) and *non-phraseological translation* (Ukrainian – 17,1 %, Russian – 22,9 %). The least number of phraseologisms was translated with the help of *calque* (Ukrainian language – 0%, Russian – 2,9 %) and *individual translation* (both Ukrainian and Russian languages – 0%).

One of the peculiarities of phraseological units, which differs them from free word combinations is idiomacy. It is the main feature why the general meaning of

phraseological unit doesn't coincide with the aggregated meaning of its components. Sometimes these meanings don't even have anything in common with word meanings in the structure. A lot of phraseologisms appeared due to some historical events.

REFERENCES:

1. About a boy [video] / direct. Chris Weitz, Paul Weitz; starring: Hugh Grant, Nicholas Hoult, Toni Collette; Universal Pictures. – USA. – 2002.
2. Fight Club [video] / direct. David Fincher; starring: Brad Pitt, Edward Norton, Helena Bonham Carter, Jared Leto; 20th Century Fox. – USA. – 1999.
3. Message in Bottle [video] / direct. Luis Mandoki; starring: Kevin Costner, Robin Wright, Paul Newman; Warner Bros. Pictures – USA. – 1999.
4. Miss Congeniality [video] / direct. Donald Petrie; starring: Sandra Bullock, Michael Caine, Benjamin Bratt, William Shatner; Warner Bros. Pictures. – USA. – 2000.
5. Now you see me [video] / direct. Louis Keterrier; starring: Jesse Eisenberg, Mark Ruffalo, Woody Harelson, Melanie Laurent; Summit Entertainment. – USA. – 2013.
6. Spider Man [video] / direct. Sam Raimi; starring: Tobey Maguire, Willem Fafoe, Kristen Dunst, James Franco; Columbia Pictures. – USA. – 2002.
7. The Blind Side [video] / direct. John Lee Hancock; starring: Sandra Bullock, Tim McGraw, Quinton Aaron, Kathy Bates; Alcon Entertainment. – USA. – 2009.
8. The Bodyguard [video] / direct. Mick Jackson; starring: Kevin Costner, Whitney Houston; Warner Bros. Pictures. – USA. – 1992.
9. The Great Gatsby [video] / direct. Baz Luhrmann; starring: Leonardo DiCaprio, Tobey Maguire, Carey Mulligan, Joel Edgerton, Isla Fisher; Warner Bros. Pictures. – USA. – 2013.
10. The Heat [video] / direct. Paul Feig; starring: Sandra Bullock, Melissa McCarthy, Demian Bichir, Jane Curtin; 20th Century Fox. – USA. – 2013
11. The King's speech [video] / direct. Tom Hooper; starring: Colin Firth, Geoffrey Rush, Helena Bonham Carter, Guy Pearce, Timothy Spall; Momentum Pictures. – UK. – 2011.
12. The Mask [video] / direct. Charles Russell; starring: Jim Carey, Peter Riegert, Peter Green, Amy Yasbeck, Cameron Diaz; New Line Cinema. – USA. – 1994.
13. The Other Woman [video] / direct. Nick Cassavetes; starring: Cameron Diaz, Leslie Mann, Kate Upton, Don Johnson; 20th Century Fox. – USA. – 2014.

14. The Proposal [video] / direct. Anne Fletcher; starring: Sandra Bullock, Ryan Reynolds, Betty White, Mary Steenburgen; Walt Disney Studios. – USA. – 2009.

15. There something about Marry [video] / direct. Peter Farrelly; starring: Cameron Diaz, Ben Stiller, Matt Dillon, Chris Elliott, Lee Evans; 20th Century Fox. – USA. – 1998.

**КОНОТАТИВНА ЗАБАРВЛЕНІСТЬ ТЕКСТУ
У РОМАНІ ХАРПЕР ЛІ «ВБИТИ ПЕРЕСМІШНИКА»
ТА ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ
Злиднєва В. Ю., Панченко О. І.**

Конотація включає додаткові семантичні та стилістичні елементи, стійко пов'язані з основним значенням у свідомості носіїв мови. Конотація призначена для вираження емоційних або оціночних відтінків висловлювання і відображає культурні традиції суспільства. Конотації являють собою різновид прагматичної інформації, що відображає не самі предмети і явища, а певне ставлення до них.

Вивченню цієї проблеми присвячено чимало праць, зокрема наукові праці В. Виноградова, В. Чабаненка, В. Шаховського, І. Арнольд, В. Телія та інших.

Ми класифікували конотації у романі таким чином:

- Політичні
- Соціальні.

Наприклад, слово «*nigger*» було вжито автором не випадково, а для того, щоб показати ставлення жителів містечка до питань сегрегації. Це слово було включено до історичних документів, авторка хотіла зобразити його саме так, у його початковому вигляді, без модифікацій. Також у тексті ми можемо зустріти таке слово, як «*negro*», яке вживали по відношенню до афро-американців, але це слово сміливо можна називати історизмом, так як зараз воно вийшло з вжитку, і його ніхто не вживає. В українському перекладі написано «чорномазий»: *скоріше їдьмо до мене, чорномазий знеславив мою дочку*, а у російському варіанті звучить слово «черномазый»: *идем скорее, один черномазый насильничал над моей дочкой*.

Якщо уважніше аналізувати текст, то можемо побачити, що слова, котрі означають якогось роду гарне відношення до темношкірих, були в той час найбільшою образою:

«I guess it ain't your fault if Uncle Atticus is a nigger-lover besides, but I'm here to tell you it certainly does mortify the rest of the family».

В українському перекладі негативне ставлення підкреслено словами «соромляться»:

«Думаю, не твоя вина і в тому, що твій батько любить чорних, але, щоб ти знала, всі родичі соромляться його...».

Російський переклад більш суровий, адже використовує таке емоційно-сильне слово «позор».

«А я думаю, если дядя Аттикус чернолюб, ты тоже не виновата, только это позор всей семье, вот что я тебе скажу».

Хочеться звернути увагу також на слова, якими називали один одного, для того, щоб нанести величезну образу:

«He's nothin' but a nigger-lover!». Українською мовою, на нашу думку, образа не звучала так сильно : *«Чорнолюб він! Чорнолюб!».* Але найбільше вражає російський переклад, який зробив неймовірний акцент на кольорі шкіри, та дуже добре зобразив психологію дітей, які як ми знаємо жорстокі до своїх однолітків, та хочуть вразити так, щоб від слів відчувалась біль. А також ми знаємо, що діти виражають свої думки частіше за допомогою дразнилок:

*«Чернолюб,
Черный пуп,
С черными связался,
Ваксы нализался!»*

Аналізуючи роман, ми можемо побачити, що ставлення до деяких персонажів також різне і виражається воно саме за допомогою лексичних засобів. Яскравим прикладом може слугувати уривок:

«Jem seemed to have little fear of Boo Radley now that Walter and I walked beside him. Indeed, Jem grew boastful: «I went all the way up to the house once,» he said to Walter.» В українському перекладі додали слово «втрюх», скоріш за все, щоб зробити акцент на кількості, що втрюх не так страшно проходити повз будинок Страхолюда Редлі.

З усього було видно, що тепер, коли ми йшли втрюх, Джем не боявся Страхолюда Редлі. Більше того, він почав вихвалитись.

— Одного разу я підійшов до самісінького будинку,— сказав він Уолтеру.

Ми бачимо також, що вихваляння, наскільки близько зміг підійти Джим до будинку, говорить про те, що ставлення до Страхолюда було кошмарним, що він наводив жах на дітей. Російський переклад, на нашу думку більш колоритний:

«Сейчас, когда мы шли втроем, Джим вроде совсем не боялся Страшилы Рэдли. Даже расхвастался.

— Один раз я подошел к самому дому, — сказал он Уолтеру»

Особливо справляє враження фраза «вроде совсем не боялся», з долею іронії зображений страх Джима.

Дуже характерним, на нашу думку, є те, що діти, щоб побороти свій страх перед Страхолюдом Редлі, навіть придумали гру про нього.

«I know what we are going to play, he announced. Something new, something different.

– *What? asked Dill.*

– *Boo Radley.*

Jem's head at times was transparent: he had thought that up to make me understand he wasn't afraid of Radleys in any shape or form, to contrast his own fearless heroism with my cowardice.

– *Boo Radley? How? asked Dill.»*

Аналізуючи український переклад, бачимо, що він відрізняється від мови оригіналу, щоб підкреслити саме особливості мови персонажів та ставлення до сусіда.

«— Знаю, в яку гру будемо грати! Зовсім нова.

— Яка? — поцікавився Діл.

— Зветься Страхолюд Редлі.

Інколи Джема було видно наскрізь: він придумав це, аби переконати мене, що ніяких Редлі він не боїться, що він, мовляв, герой, а я — боягузка.

— Грати в Страхолюда Редлі? Як це? — запитав Діл.»

На нашу думку, необхідно було звернути більше уваги на слова «*Something new, something different*», адже словом «*different*» підкреслювалося, що гра принципово нова, щось геть не схоже на те, в що вони грали раніше. Російський переклад краще виражає суть ідеї дітей :

«— Придумал! — объявил он. — Играем в новую игру, такой еще не бывало!

— Во что? — спросил Дилл.

— В Страшилу Рэдли.

Иногда я видела Джима насквозь: он придумал это, чтоб доказать мне, что он никаких Рэдли не боится, он храбрый герой, а я трусиха.

— В Страшилу Рэдли? то как? — спросил Дилл.»

А також особливої уваги заслуговують слова «*ніяких Редлі не боїться*», в англійському варіанті, якщо дослівно його перекласти, то «*не боїться Редлі у будь-якій формі та вираженні*».

Ми не могли не помітити, що ставлення до деяких персонажів роману зверхне, наприклад ставлення тітки Олександри до Канінгемів:

«Don't be silly, Jean Louise,» said Aunt Alexandra. «The thing is, you can scrub Walter Cunningham till he shines, you can put him in shoes and a new suit, but he'll never be like Jem. Besides, there's a drinking streak in that family a mile wide. Finch women aren't interested in that sort of people». Тобто ми бачимо, що акцент зроблений саме на походженні та статусі, зовнішній вигляд не має абсолютно ніякого значення, в українському перекладі хочемо зауважити, що фразза «а

drinking streak in that family a mile wide», перекладена більш нейтрально. Сам переклад дуже близький до оригіналу:

«— Не мели дурниць, Джін Луїзо,— сказала тітка Олександра.— Річ у тому, що коли навіть вимити Канінгема до блиску, взути в черевики і надіти йому новий костюм, він все одно ніколи не буде таким, як Джем. Крім того, Канінгеми дуже охочі до спиртного. Жінки з роду Фінчів не цікавляться такими людьми».

На нашу думку, вираз *«that sort of people»*, хотів підкреслити саме належність певних людей до конкретної верстви населення. Російський варіант, ми вважаємо, робить акцент саме на відношенні даної сім'ї до розряду недолугих, саме через пристрасть до алкоголю:

«— Не говори глупостей, Джин Луиза, — сказала тетя Александра. — Суть в том, что, если даже отмыть Уолтера Канингема до блеска, надеть на него башмаки и новый костюм, он все равно не будет таким, как Джим. К тому же все Канингемы чересчур привержены к спиртному. Женщины из рода Финчей не интересуются подобными людьми».

Тітка Олександра звертала увагу на статус родини, тому вона намагалась нав'язати свою думку щодо правильного вибору друзів усім іншим.

Отже, ми можемо зробити висновок, що конотативно забарвлені фрагменти роману були перекладі дуже гарно обома мовами, та підкреслювали негативне ставлення до явища, або до певного персонажу. Завдяки перекладам Н. Галь та Р. Облонської російською мовою та М. Харенка українською, ми можемо аналізувати конотації у романі, та робити певні висновки щодо позитивного або негативного відношення.

Література

1. Виноградов В. С. Перевод: общие и лексические вопросы / В. С. Виноградов. — 3-е изд. — М. : КДУ, 2006. — 240 с.
2. Кузнецова В. С. Американская литература. Первая четверть XX столетия : учебное пособие / В. С. Кузнецова // American Literature : the first quarter of the XX century / V.S. Kuznetsova. — Киев : Вища школа, 1987. — 343 с
3. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика: очерки лингвистической теории перевода / Я. И. Рецкер. — М. : Международные отношения, 1974. — 216 с.
4. Harper Lee. To kill a mockingbird [Електронний ресурс]/ Режим доступу: <http://www.any-read.net/read/3778/>

МОТИВАЦІЯ І МНЕМОНІЧЕСКІЕ ПРИЕМИ КАК СОСТАВЛЯЮЩИЕ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА ИНОСТРАНЦАМ

Клименко Т. А.

В данной статье в общем виде рассматриваются понятия, находящиеся на границе методики преподавания и психологии, а именно мотивация и мнемонические техники. Мотивация к поступлению в вуз, а позже к обучению, формируется индивидуально и зависит от многих факторов. Однако в процессе обучения мотивация может ослабевать; частично на формирование положительной мотивации к изучению той или иной дисциплины может повлиять преподаватель и учебная группа. Вопросы мотивации рассматривают такие исследователи, как Е.П. Ильин, И.А. Редковец, О.Е. Сиверс и другие. Мнемонические техники рассматривают В. Козаренко, Н.Д. Слоущ и другие.

К целям статьи относится рассмотрение основных факторов, влияющих на мотивацию; описание различных мнемонических техник.

При работе с группой студентов-иностранцев I – VI курсов редко можно увидеть однородность способностей и знаний, это даже не связано с национальной принадлежностью и родным языком, скорее с мотивацией и работоспособностью студентов на уроке. Освоение, а в дальнейшем применение материала в повседневной жизни во многом зависит от того, какой объем материала студент запомнит. Процесс запоминания состоит из нескольких составляющих, к которым относится повторение. Однако студенты не всегда прилежно занимаются дома, поэтому часто основная, а для некоторых студентов и вся нагрузка не только в освоении, но и в запоминании нового материала приходится на урок.

Одним из подходов к лучшему запоминанию материала является использование мнемонических техник. «Мнемоника (греч. Μνῆμονικá – искусство запоминания) – это совокупность различных приемов, облегчающих запоминание и увеличивающих объем памяти путем образования искусственных ассоциаций – визуальных или словесных». В отличие от восприятия, мышления и остальных психических процессов память направлена на отражение представлений об окружающем мире. С точки зрения психологии структуру памяти подразделяют на четыре основных мнемонических процесса: запоминание, сохранение, воспроизведение и забывание.

Эффективность запоминания зависит от мотивации – одной из наиболее важных составляющих процесса обучения. На формирование положительного мотива к обучению влияют следующие факторы:

«- осознание ближайших и конечных целей обучения;

- осознание теоретической и практической значимости усваиваемых знаний;
- эмоциональная форма изложения учебного материала;
- показ «перспективных линий» в развитии научных понятий;
- профессиональная направленность учебной деятельности;
- выбор заданий, создающих проблемные ситуации в структуре учебной деятельности;
- наличие любознательности и «познавательного психологического климата» в учебной группе» [1, с. 266].

Слабой мотивацией является необходимость запоминания материала для ответа на занятии или на экзамене – материал быстро забывается. Еще одним фактором, формирующим мотивацию, являются личностные особенности студентов: потребность в знаниях, любознательность, стремление познавать новое, или, наоборот, лень, пассивность, нежелание совершать усилия над собой. Применяя мнемонические техники, можно добиться хороших результатов также у студентов со слабой мотивацией, например, создавая ситуацию успеха.

В.Д. Шадриков определил следующий состав *мнемонических действий*: «а) *группировка* – деление материала на группы по каким-либо основаниям (смыслу, ассоциациям и т. д.); б) *выделение опорных пунктов* – фиксация какого-либо краткого пункта, служащего опорой более широкого содержания (тезисы, заглавие, вопросы, образы излагаемого в тексте, примеры и т. д.); в) *план* – совокупность опорных пунктов; *классификация* – распределение каких-либо предметов, явлений, понятий по классам, группам на основе общих признаков; г) *структурирование* – установление взаимного расположения частей, составляющих целое; д) *схематизация* – изображение или описание чего-либо в основных чертах; е) *аналогия* – установление сходства, подобия в определенных отношениях предметов, явлений, понятий; ж) *мнемотехнические приемы* – готовые способы запоминания; з) *перекодирование* – вербализация, или проговаривание, представление информации в образной форме; и) *дистраивание запоминаемого материала и привнесение нового в запоминаемое* – использование вербальных посредников, объединение и привнесение чего-либо по ситуативным признакам, распределение по местам; к) *серийная организация материала* – установление или построение различных последовательностей (распределение по объему, времени, упорядочение в пространстве); л) *ассоциации* – установление связей по сходству, смежности или противоположности; м) *повторение* – сознательно контролируемые и неконтролируемые процессы воспроизведения материала» [3].

Существует ряд психофизиологических элементов, которые, на первый взгляд кажутся незначительными, но их следует учитывать для достижения результата в обучении:

1. Делать акцент на внимательность: для фиксации новой информации в памяти требуется около восьми секунд усиленного внимания, если студенты отвлекаются или устали, нужно переключить их внимание и позже вернуться к рассматриваемому материалу.

2. Задействовать как можно больше органов чувств: можно ассоциировать информацию с цветом, запахом и вкусом, однако у различных людей органы чувств развиты неоднородно.

3. Соотносить новую информацию с тем, что уже известно: уже известную часть материала необходимо предварительно повторить.

4. Запоминание сложного материала осуществляется лучше, если раздробить его на более мелкие части и в первую очередь сосредоточить внимание на основных понятиях, а отдельные детали отрабатывать одновременно с повторением основных понятий.

5. Периодическое повторение того, что уже известно: один из основных элементов.

Приведем примеры некоторых мнемонических техник. см. Табл. А. 1.

Таблица А. 1.

Примеры мнемонических техник

Визуальный образ	Ассоциируйте визуальный образ со словом или именем, чтобы запомнить их лучше.	В теме "Вид глаголов" времена запоминаются лучше, если сделать привязку к буквенным сокращениям СВ (2 времени), НСВ (3 времени)
Акrostих (или предложение)	Придумайте предложение, в котором первая буква каждого слова является частью или инициалом того, что вам нужно запомнить.	Для лучшего запоминания глухих звуков предлагается запомнить выражение «Степашка, хочешь щец. – Фи!»
Рифмы и аллитерация	Рифмы и аллитерации (повторяющийся звук или слог), и даже шутки – отличный способ запомнить менее интересные факты и цифры.	<i>жи, ши – пишите с и</i>
Фрагментирование	Большой объем информации разбивается на меньшие фрагменты, которые легче запомнить.	Чтобы запомнить тему "Настоящее время глаголов движения" мы фрагментируем данную тему и после каждого фрагмента выполняем упражнение на доске

Подводя итоги, можно сказать, что для максимального результата в овладении учебным материалом немаловажную роль играют мотивация и применение мнемонических техник, при этом следует учитывать ряд психофизиологических элементов.

Литература

1. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. – СПб. : Питера, 2008. – 512 с.
2. Козаренко В. Учебник мнемотехники [Электронный ресурс]. – Режим доступа : // <http://www.knigosite.org/library/read/23650>.
3. Шадриков В.Д. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : // http://www.koob.ru/shadrikov_v_d/

CHALLENGES AND PERSPECTIVES OF TRANSLATION QUALITY ASSESSMENT IN APPLIED TRANSLATION STUDIES

Novikova O. O., Panchenko O. I.

The process of translation has existed for millennia, thus facilitating both linguistic and cultural transfer. As a scientific discipline, however, it began to develop in the second half of the 20th century under the name “Translation Studies” which was coined by the Amsterdam-based American scholar James Holmes [7]. This term was widely accepted because it analyzed translation as a broad discipline shifting emphasis from translation as a means of mastering a foreign language to neglected areas such as interpreting and translator training. Taking into consideration multiple (and often directly opposing) scientific paradigms and approaches throughout the history of translation, assessment of translation quality remains the most challenging and controversial issue in the contemporary theory and practice of translation worldwide.

Emphasizing the aspects of adequacy and equivalence as the key features of high-quality and competitive translations, a number of evaluation techniques (metrics and grids) have been introduced both by academicians and translation service providers. There are several standards that regulate quality in the translation industry, including provider-based ones such as the American Translators Association Certification (ATA), process-based ISO 9001, EN 15038:2006, ASTM F2575-06, and product-based LISA QA Model or SAE J2450 [11]. The aforementioned standards rely on qualitative analysis, error calculation and the use of sampling techniques.

Such prominent scholars as E. Nida, J. House, K. Reiss, M. Williams, A.B. Shevnin, Ya.I. Retsker, R.K. Miniar-Beloruchev and others considered the issues of equivalence and quality measurement from different academic

perspectives and applied their findings to different language pairs. Malcolm Williams broadly classifies the existing assessment methods into two categories:

1) Argumentation-centered systems, 2) Quantitative-centered systems [10].

The advantage of quantitative-centered methods is that they lend themselves to quantifying errors and, therefore, make measurements possible. We define a good translation as one in which no (or very few) errors are made. Translation errors may differ in their “essence” and split into: 1) **subjective** (insufficient qualification of the translator); 2) **objective** (“natural”, effect of interference of another language).

A.B. Shevnin who developed the direction of “translation errorology”, proposed the psycholinguistic classification of errors [4]: 1) **errors of perception** (the original is not understood correctly); 2) **production** (inappropriate selection of the target language means leads to inaccuracies and misinterpretation); 3) **perception-production** (as a rule both are interconnected).

We will consider a number of other classifications as well [1], [3]. Translators commit mistakes if they lack one or another translation competence:

- **Linguistic errors** – distortion or change of the denotational content caused by insufficient level of the source language knowledge, or, more rarely, the target language skills. For instance: lack of listening comprehension skills, failure to recognize the word, its structure or an idiom, low competence in subject-matter.

- **Speech errors** – violations connected with rendering stylistic features, inability to establish “what”, “when”, and “in which context” is to be said in the target or source language.

- **Cognitive and cultural mistakes** split into general and intercultural, caused by poor knowledge of literature, art, history and the like.

- **Technological errors** are, as a rule, outcomes of “undertraining”: gaps of theoretical knowledge (typical decisions in standard translation tasks) and low technical competence of a translator.

- **Ethical and psychological mistakes** are normally of non-verbal character, and are relevant primarily for interpreting quality. Measurable verbal ones include translation in the 3rd person: *He says that* – *Він каже* or the habit to use informal 2nd person singular address form translating into languages where there is a difference between formal and informal 2nd person singular (i.e. Ukrainian, Russian, German).

Having analyzed and assessed translations, performed by students, we managed to detect “competence gaps” for different academic levels (2nd year and Master students) and typical mistakes for each text type (rendering technical and scientific, audio-visual information, and literary text). Obviously, the absolute majority of errors were subjective ones, resulting from the lack of one or another linguistic skill. Several examples are given below:

1) ... *frequency of obligate anaerobes is low in intra-abdominal infections*
– *численность облигатных анаэробных бактерий меньше, чем внутрибрюшинных*

инфекций (there is no comparison in the original, which could be concluded even from the form of an adjective; the wrong impression is created, that the number of bacteria is lower than that of intra-abdominal infections, which was NOT meant); *без допомоги кода* – *within the code*; *и сейчас вериться, что это возможно* – *far beyond what is now believed possible* (mistranslation of prepositions and adverbs, gives out low level of overall language competence).

All listed failures are errors of perception, the translators failed to reconstruct cause-and-effect relations of the ST, which led to the content distortion.

2) *Celera Genomics* – «Селера Геноміка» (proper names of companies, projects, etc. are, as a rule, transcribed), technological error, insufficient knowledge of the strategies and formal translation norms.

3) Errors and inaccuracies connected with inappropriate use of the TL (production errors): *хтось звук троюити неприємності, відслонили занавіску* (such set expressions do not exist in Ukrainian); *люди стискаються тут, щоб послухати промову; науковці затягнуті у 2 окремих проектах* (lexemes “стискатися” and “затягнуті” are not used in this context); *councils* – *консульствах* (“false friends”); *в кінці кінців, состав, говорячи шепотом* (Russisms); *В самом известном исторически великом достижении, исследователи закончили начальный набросок человеческой геномы* (poor syntactic and semantic coherence in the target sentence).

4) Cultural errors due to the lack of linguocultural competence: *MP* – *A.P.* (*MP* – *member of Parliament* is translated into Ukrainian as *член парламенту*), *The Chancellor* – *перший секретар, член ради, міністр фінансів* (official name of the post in Great Britain – *Канцлер (казначейства)*, capitalized), *Middle England* – *середня Англія* (is a socio-political term which generally refers to middle class or lower-middle class English people who hold traditional or right-wing views. The translation variant contains false geographical reference; *Департаментом Енергії США* or *відділенням енергії США* (the officially recognized variant – *Міністерство Енергетики*), *working class people* – *важко працюючі люди* (sociological connotation is lost).

Furthermore, the students who had to translate audio-visual fragment encountered difficulties with listening comprehension: *Promises to keep pushing for more resources, for more power for the North of England* – *щоб зберегти джерела ресурсів в Англії, прокладають підземний шлях на Північ; прокладаємо труби так званого «Північного енергетичного шляху»; для північної Англії прокладається підземний шлях на північ*. The suggested variants contain added information that was missing in the original. It was, indeed, shown in the video, that the workers were digging the ground, and the pipes appeared on the screen as well. But nothing was said about that, and there was no detailed explanation of this background picture.

It is very important to remember, that translators should not make any additional personal comments on what they heard or seen, even if it may be true.

Taking into account the typical errors, identified by us in the process of evaluation, we suggest to integrate linguistic exercises into the in-class training, especially Reading and Listening sections (for instance, IELTS, TOEFL and other recognized tests). Students are advised to work independently with additional audio materials as well (foreign movies and series, talk shows, cartoons, songs). We also recommend the use of various accents and speech rates. An ability to extract relevant information from the text, leaving out unimportant segments can easily be trained through exercises, in which students are asked to retell the text within certain time or word limit (in oral or written form). Last but not least, we should not underestimate the role of such disciplines as Linguistic Country Studies, Linguoculturology, Stylistics and Lexicology in translator training.

The main drawback of all assessment methods (both qualitative and quantitative) is that they give no additional points for successfully applied transformations, appropriate selection of expressive means or stylistic devices, and any other positive items in the translation. Thus, we have created the “Tree” model which allows evaluating creative efforts of a translator under the field “**Bonuses**”:

darted away again with a curving flight – *а затем опять бросаюсь прочь зигзагом* (all components and shades of meaning preserved); *а движение – пристально изучено, если темнота не мешает этому* – *except in darkness, every moment scrutinized* (successful substitution of parts of speech); *со смутным чувством отвращения* – *with a sort of vague distaste; against no background* – *без пролога* (good use of logical development (modulation)); persistent application of the selected strategy throughout the translation (one of the examples: *Миниправство, Минимирство, Минилюбство, Минидостатство* – the single word-formation pattern of all lexemes); *gorilla-faced guards* – *охранниками-амбалами, nerved himself for a shock* – *собрался с силами* (appropriate selection of an equivalent idiom, connotation familiar to the target readership).

To sum up, an efficient scheme of quality assessment would improve translator training at higher educational institutions, setting an adequate “student” quality standard; hinder any subjective practices in the evaluation of students’ works; and optimize the formal control measures in general. The results of quality assessment may be applied in translation workshops; by the teaching stuff of translation departments for identification and relief of “competence gaps” and undertraining consequences, and for formal evaluation purposes in the context of student olympiads and translation contests as well as for routine interim control.

Unfortunately, it is impossible to establish a single unified assessment grid for student standard, as it has been done in the professional environment. The calculation of Translation Quality Index should be based on flexible criteria in some cases,

whereas they are to be more rigid depending on the level of students or trainees (senior students, masters – higher standards, lower tolerance thresholds; beginners – lower standards, higher tolerance to errors and inaccuracies) or on seriousness of the occasion (internal test – lower, national contest – higher). Assessing a translation we should take into account the type of text, and which parameters we actually want to measure. In some cases more weight is assigned to accuracy than to form and style, while in other cases stylistic characteristics definitely prevail over accuracy.

REFERENCES

1. Болдырева Л. В. Типология переводческих ошибок при переводе англоязычной проблемной статьи на русский язык. Вестник СамГУ. – 2014. – № 5 (116). – С. 124-130
2. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода – М. : Московский Лицей, 1996. – 298 с.
3. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода. — М.: Р. Валент, 2004. — 240 с.
4. Шевнин А. Б. Эрратология и межъязыковая коммуникация. Вестник ВГУ. – Серия «Лингвистика и межъязыковая коммуникация», 2004. – №2, с. 36-42
5. Angelelli C. and Jacobson H. Testing and Assessment in Translation and Interpreting. – Studies: A Call for Dialogue Between Research and Practice, John Benjamins Publishing, 2009. – 386 p.
6. Bensoussan Marsha, and Rosenhouse Judith. Evaluating Students translations by Discourse Analysis. – Babel, 1990. – pp. 65-84
7. Holmes James S. The Name and Nature of Translation Studies. – Papers on Literary Translation and Translation Studies, Amsterdam: Rodopi, 1972/1988. – pp. 67-80.
8. House J. Translation Quality Assessment: A Model Revisited. – Tübingen: Narr., 1997. – 207 p.
9. Williams M. Creating Credibility out of Chaos: The Assessment of Translation Quality. – TTR, 2, 1989. – 13-33 pp.
10. Williams M. Translation Quality Assessment: An Argumentation-Centred Approach. Ottawa: University of Ottawa Press, 2004. – 188 p.
11. Wikipedia [electronic resource]. Translation-quality Standards. Access mode: https://en.wikipedia.org/wiki/Translation-quality_standards

“GONE WITH THE WIND” FROM THE POINT OF VIEW

OF ITS TRANSLATION

Timoshenko E.

No region called so many discussions as the South, and they do not finish even nowadays. Some people think the South to be different civilization before the Civil War in comparison with the North.

As early as in the middle of 20th century there was a stereotype about the South as mostly planter and aristocratic, slaveholding with simple social structure: planters-slaveholders and slaves, the rest part of population – poor whites. In collective consciousness this picture was accompanied with interminable sunlit cotton fields, sounds of whistle, evening melodies of banjo and spiritual. Life of planter society before the Civil War was shown by Margaret Mitchell as versatile: balls, picnics and social niceties. Gentlemen's interests consisted of wine, cards and horses, women's – family, beautiful clothes and local news and gossips. So this is an image of "elite society" known due to the European literature.

Survival – this is the main theme of the novel. After the Civil War southerners faced the choice – either adapt for new conditions or remain splinters of the past gone with the wind forever. For such noble people as southerners it was difficult to accept new life, but nevertheless, the most of them managed it, and **Scarlett O'Hara**, the main character of the novel, belongs to this group. This became possible thanks to American nature. Striving for surviving, Scarlett exhibited fortitude, fierce persistence peculiar to immigrants in the New World, and proved her being American through and through. Despite Scarlett has some negative features in her character – narrow-mindedness, getting everything she wanted by fair means or foul – she became a typical representative not just a southerner, but also an American holding out against life difficulties. It turned out that features particular to American representative prevailed in her character over southern caste. She became a symbol of the individuality able to win and hold out against misfortune. We think this is the reason of the novel's and its main character's popularity not only in the USA, but also all over the world.

In our modern world translation takes a special place because it is becoming more and more important to understand better and communicate with people from other countries, to understand and be familiar not only with the language, but also with the culture and its peculiarities. Translation is not just word-for-word interpretation of one language into another one, it is a complex process supposing not only excellent language knowledge, but also culture, peculiarities, world perception of source and target languages. Thus, translation must be not only accurate, but also make the same impression as the original does. We think that such concept as **"equivalence"** in theory of translation can be explained by these factors. Considering **equivalence from translational point of view**, it is keeping relatively similar

content of the text, including its stylistic, semantic and communicative functions (V. N. Komissarov). There are the following levels distinguished by V. N. Komissarov:

- 1) message level;
 - 2) statement level;
 - 3) description of situation level;
 - 4) aim of communication level;
- language signs level.

Let us show you not all, but the brightest example:

In Margaret Mitchell's novel "Gone with the Wind" Mammy says: "*After dinner comes the reckoning*" which can be literary translated into Ukrainian and Russian in this way: "*Після обіду треба платити.*" and "*После обеда нужно платить.*" But Mammy did not want to tell Scarlett that she would have to pay money after dinner in her own house. She meant that Scarlett's behaviour would have consequences for herself. That is why it would be better to translate an idiom as an idiom, especially when the original one has its equivalent in the target languages: "*Любиш кататися, люби й санчата возити.*" and "*Любишь кататься, люби и саночки возить.*"

On this example we saw that equivalence in **aim of communication level** is achieved by keeping that part of the original that points the general verbal function of communication. Here it is inappropriate to translate literary because it can lead to readers' of the target language misunderstanding or wrong understanding. And in the second variant of translation it is clear that Mammy gives a piece of advice, and that the word "dinner" itself does not mean any meal in this context, that it is necessary to think broadly. The second variant provides us not only with understanding of the situation, but also shows an extralinguistic connection.

Morphological transformations are substitutions of one part of speech into another one, or sometimes into another several ones. Thus, a word "*wallflower*" is translated as a lady without a partner at the ball. It is a colloquial expression. We think that using the expression in this meaning is understandable – flower symbolizes a beautiful young lady, wall shows that this lady stands near it because she does not have a partner to dance. So, both in Ukrainian and Russian translations phrase meaning "to support the wall":

*I couldn't risk being a **wallflower** just waiting on you two.*

*Що, я мала б через вас цілий вечір **стіну підпирати**?*

*Не могла же я беречь танцы для вас, а потом на балу **стенку подпирать**!.*

In addition, we can see not only morphological transformation, but also difference in expression, in punctuation marks – in the original text there is just a point, in Ukrainian translation it is a question mark, in Russian translation it is an

exclamation mark. M. Mitchell and translator showed different level of expressiveness. In the source language we can see that Scarlett just explained her decision, the Ukrainian translator used rhetorical question to show her level of indignation, the Russian translator used an exclamation sentence to emphasize how important it was for Scarlett not to be alone at the ball where everyone would dance and have fun with their partners.

Literary anthroponyms (personal names) are characters' names in literal text. The choice of a name plays a significant role in perceiving historic-philosophic and social-cultural content in a certain work as in author's creative work in general.

Authors choose names for their characters trying to realize their artistic conception and keep historical authority at the same time. Choice of personal names in literature is always based on national traditions, customs and functioning of proper names. Choosing a name, authors usually rely on how a certain name will be perceived by readers, what associations it will call and what image it will give about its owner's national, social and age-related position.

M. Mitchell drew the names for her characters from books about the history of the USA and the Civil War, from the newspapers of the second part of the XIX century.

Let us start with the main character's surname – **O'Hara**. This surname is very important in the history of America. In 1775 – 1783 there was a military campaign where the Yankee won in the battle of Yorktown during the Revolutionary War in the Northern America. A general O'Hara participated in that war. So, we may come to the conclusion that M. Mitchell gave her Scarlett a surname of a powerful, decisive and strong-willed person. In Irish prefix “O” answers the question “whose?”. In other words, Scarlett, a daughter of Hara, is Scarlett O'Hara.

As for her name – **Scarlett** – M. Mitchell gave it to her character in 1935, just before the novel release. It is possible here to draw a parallel with the novel “Scarlett Letter” by Nathaniel Hawthorne, in other words, Scarlett is a version of a wide-spread name Rosa. While writing the novel, the main character bore another name – Pansy. Because of this, M. Mitchell had to reread her work many times to check if she had corrected the name everywhere.

And now let us analyze the name of **Rhett Butler**. Some scientists are absolutely sure that it took M. Mitchell a very few time to choose the name: firstly, it is a combination of two quite ordinary for Americans names; secondly, it is believed to be an alliterative allusion to the writer's first husband's home nickname, officially named Berrien Kinnard Upshaw, but his friends and acquaintances called him “Red” because of his hair colour.

The name of the O'Haras' family estate, **Tara**, has Irish roots and means “kings' fortress”. Looking back to the history, we can find out that till the XII century the Tara was an ancient capital city of Ireland, a residence and coronation place of the

Supreme Kings. In “The Irish Melodies”, a book of poem, by Thomas Moore, an English poet, there is a reference about a palace of ancient kings – Hill Tara.

This is the final name of the estate. It used to be called the Fontaine Hall and brightly described the family’s house because the word “fontaine” is translated into Ukrainian as “фонтан” which in transferring reflected splendour and luxury of the family.

Throughout the English language existence, it has gained a plenty of eloquent and witty expressions settled in the language. This way a special language layer was born – phraseology. Idioms in each language have their own character, and that is why in word-for-word language an idiom of the source language loses its connotation, expression, they are not reflected in target languages. That is why investigating of this language area is significant.

Phraseological units are unchangeable, indivisible from lexical point of view, and integral word-combinations serving as a particular lexical token. The main features of PUs are semantic integrality, form permanence, structural compartmentalization, existence of two or more components in one idiom.

Translation of PUs includes using PUs with different level of proximity, in other words, we can place here *full, partial and relative equivalents*. So let us consider the following methods important to pay attention to while translating idioms.

Full phraseological equivalent is a PU equal to the original unit by any definition. Let us give some examples:

*That was a neat way of smoothing a man’s vanity and yet **keeping him on the string**, and Charles rose to it as though such bait were new and he the first to swallow it.*

*Це був випробуваний прийом – і честолобству претендента догодити, й водночас **утримати його на припоні**, – і Чарлз зловився на цю приманку, як останній бевзь.*

*Это был изящный способ, не задевая самолюбия поклонника, **не дать ему сорваться с крючка**, и Чарльз проглотил приманку с ретивостью неофита.*

In this example M. Mitchell, having an idea to make the sentence much brighter and emotional, used antonymy. This way showed all the character’s feelings at that moment. Both translators managed to find the appropriate equivalents in their languages.

Partial phraseological equivalent is a PU correlated to polysemantic unit of the source language, but which is not equal to its meanings. For instance:

*The long road from Atlanta to Tara had ended, ended in **a blank wall**, the road that was to end in Ellen’s arms.*

*Довгий шлях від Атланти до Тари, що мав привести Скарлет в обійми Еллен, скінчився, впершись у **глухий мур**.*

Долгий путь от Атланты до Тары, который должен был привести ее в объятия Элин, пришел к концу, и перед Скарлетт воздвиглась глухая стена .

Such phenomenon as a partial phraseological equivalent is quite rare. That is why polysemy is not very typical for PUs. The used phrase “**a black wall**” is considered as an idiom not in all dictionaries. But in some ones it can be found, e. g., in “*Useful English Dictionary*”. This phrase has several meanings:

- 1) literary meaning: a dead wall, a wall which has no opening;
- 2) figurative meaning: a barrier, an obstacle.

Relative phraseological equivalent differs from a PU of the source language: changes in sequence, correspondence, form, syntactic structure, etc. Let us see:

*She had **stilled** the Country's gossiping **tongue** by marrying Charles, but what did that matter now? It had seemed so important once, but now it didn't seem important at all.*

Вийшовши за Чарльза, вона разом утяла язика всім довоколишнім пліткаркам, але яке це тепер має значення? Раніше це здавалося їй бозна-як важливим, а ось тепер зробилось нічого не вартим.

*Она вышла замуж за Чарльза и **заставила** всех сплетниц округи **прикусить языки**, но какое это имело теперь значение? Когда-то это казалось ей очень важным, но сейчас утратило всякую цену в её глазах.*

The expression “**to still one's tongue**” means to keep silence, not to say a word. In Ukrainian and Russian translations this idiom gained the next colour: to “bite” the tongue, to hold tongue. Both translators used synonymic phraseological expression. It gives the sentence brighter and more expressive colour.

Translating a historical novel, translators should take into account the author's style, the means of statement, language artistic devices, certain aesthetical influence and the text's capacity to have a necessary impact on readers. The most essential precept here is a trend towards achievement of the same aesthetic impact. Translators should aim at the same effect of their works as the original's one.

ДОСЛІДЖЕННЯ СЕМАНТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Падюра С. А.

Фразеологізми притаманні всім мовам світу та якнайкраще відображають країну, в якій побутують, і народ, який використовує їх як засіб спілкування у повсякденному житті. Вивчаючи фразеологізми англomовних країн, ми можемо з впевненістю сказати, що проблематика перекладу англійських фразеологічних

одиниць, у сучасному перекладознавстві, посідає одне з провідних місць [1, с. 25].

Актуальність теми визначається посиленою увагою до проблеми перекладу фразеологічних одиниць, ідіом, загальною спрямованістю лінгвістичних досліджень у галузі фразеології на поглиблене вивчення фразеологічних одиниць.

Англійська мова має тисячолітню історію, за цей час у ній виник особливий шар лексики – фразеологія. Якісне знання мови неможливе без знання фразеології. Правильне та влучне використання фразеологічних одиниць робить мову оратора не лише цікавою та виразною, але і якісною, з точки зору граматики.

Об'єктом дослідження виступають фразеологізми, які позначають основні закономірності "характеристики людини" і закономірності їх функціонування на сучасному етапі розвитку мови.

Мета статті – відібрати та узагальнити англійські фразеологічні одиниці та дослідити особливості їх перекладу на українську мову.

Сталі вирази використовуються переважно в усному мовленні. Їх вживають у різних життєвих ситуаціях для висловлення своєї думки. Крім того вони часто характеризують самих людей [2, 14]. Ось чому в англійській мові існує така велика кількість фразеологізмів і вони потребують класифікації. Проблеми фразеології у мовознавстві активно досліджуються в роботах М. М. Амосова, В. П. Жукова, А. М. Мелеровича, В. М. Мокиєнко, А. Г. Молоткова, В. Я. Теклюк, Д. В. Ужченко, О. І. Чередниченко. Згадані вище мовознавці, у своїх роботах, зазначають, що недорочне або неправильне використання фразеологічних одиниць робить мову стилістично неграмотною. Доречно використані фразеологізми прикрашають як усне мовлення, так і літературні твори.

Проблема класифікації англійських фразеологізмів, що описують людей є актуальною і сьогодні. Це пояснюється тим, що сьогодні ми не маємо єдиної класифікації. Головною причиною є те, що англійська мова містить дуже багато стійких виразів, які стосуються людини і групувати їх стає все складніше і складніше [2, с. 13].

Неможливо не згадати англійські фразеологізми, пов'язані з позитивними і негативними якостями (особливостями характеру). Наприклад: *his fingers are all thumbs* – він недоладний [3, с. 115]; *she has iron nerves* – вона має залізні нерви [3, с. 117].

Дуже часто ідіоми можуть показувати ставлення людей до соціальних норм буття: *i think Mary has a secret to hide* – вона переховує щось від держави [3, с. 119].

Ідіоми, які описують настрій або відчуття можуть ділитися на три групи, а саме: *to get on someone's nerves* – *сердити* [3, 200], *to have a horror of* – *викликати огиду* [3, с. 202], *to be as happy as the day is long* – *бути надзвичайно задоволеним* [3, с. 205], *to burst into tears* – *плакати* [3, с. 225].

Впродовж життя людина може стикатися з фразеологізмами, пов'язаними із проблемними ситуаціями. Оскільки ми маємо багато проблем і труднощів в нашому житті, всі ці фразеологізми можна поділити на декілька підгруп. Наприклад:

– фразеологізми пов'язані з проблемами і труднощами (*a hard luck* – *невдача*) [3, с. 215];

– фразеологізми, що мають відношення до ситуацій співіснування (*to get frustrated* – *поразка*) [3, с. 117];

– фразеологізми, що показують зміни в ситуаціях (*to change one's mind* – *змінити думку*) [3, 119];

– фразеологічні одиниці, пов'язані з полегшенням ситуації (*to do well* – *відновлення стосунків*, *to get off lightly* – *втеча*) [3, с. 118];

– фразеологізми, які інтерпретують критику (*to go on at someone* – *критикувати*) [3, с. 113].

Існує багато шляхів групування фразеологізмів, які описують людей та їх характери [4, с. 98]. У результаті дослідження ми виділили три великі групи фразеологічних одиниць (ФО) на позначення "характеристика людини", які в свою чергу поділяються на дві підгрупи:

1. ФО, до складу яких входять назви частин тіла людини:

heart is in the right place – *мати добре серце* [3, с. 98], *heart of stone* – *мати кам'яне серце* [3, с. 100], *a big head* – *бути дуже розумним* [3, с. 203], *absent-minded* – *неуважний* [3, с. 95], *keep one's mouth shut* – *тримати язик за зубами* [3, с. 94], *an arm and a leg* – *коштувати дорого* [3, с. 54], *bite the hand that feeds* – *кусати руку, яка годує* [3, с. 25], *all ears* – *уважно слухати* [3, с. 76], *apple of one's eyes* – *зіниця ока* [3, 11], *hard-nosed* – *впертий* [3, с. 89].

2. ФО, які відображають людські стосунки та кохання: *to date someone* – *зустрічатися* [3, 98], *head over heels in love with someone* – *по вуха закохатися* [3, 25], *take up* – *розривати стосунки* [3, с. 23], *set a date* – *назначати побачення* [3, 55].

3. ФО на позначення інших рис людини: *half-baked* – *пришелепкуватий* [3, 11], *be all thumbs* – *бути незграбним* [3, с. 10], *make a hit* – *бути успішним* [3, с. 13], *talk smb's head off* – *відволікати розмовами* [3, с. 17].

Зважаючи на те, що дана робота присвячена аналізу англійських фразеологізмів, то для україномовного читача відразу постає питання перекладу. А оскільки мова йде про переклад фразеологічних одиниць, то постає ще одне питання – передача етнокультурних особливостей у ході перекладу. Акумуляція

цих двох завдань призвела до необхідності детального розгляду даної проблеми [5, с. 85].

М. М. Амосова стверджувала, що серед способів перекладу найчастіше використовують такі покомпонентні кальки:

- дескриптивні перифрази;
- однослівні відповідники;
- покомпонентні транскрипції.

Використовуючи вищенаведені способи, перекладач прагне зберегти оригінальність та унікальність твору, оскільки навіть у найвдалішому перекладі втрати лінгвокраїнознавчої інформації відчутні насамперед на стилістичному рівні. Завдяки майстерному метафо-ричному переосмисленню фразеологічної одиниці перекладачем, її лінгвокраїнознавча специфіка переходить зі сфери прямої денотації у сферу художньої образності. Саме цього повинен прагнути кожен перекладач [2, с. 77].

Переклади даних фразеологізмів українською нерідко наштовхуються на нерозуміння та неприйняття їх читачем, адже реалії є абсолютно різними. В основі внутрішньої форми фразеологічних одиниць лежить лінгвокраїнознавчий аспект, тобто історичні події, які стали передумовою виникнення даного значення. Найвища майстерність перекладача полягає в тому, щоб зберегти колорит оригіналу та при цьому створити максимально доступний читачеві переклад.

Аналізуючи англійські фразеологізми на позначення якостей особистості, ми мали змогу дослідити лінгвокраїнознавчий фон, що ліг в основу виникнення фразеологічних одиниць, порівняти структурно-семантичні зв'язки та відповідні українські переклади, провести лінгвокраїнознавчий аналіз найцікавіших з фразеологічних одиниць, намагаючись збагнути етнокультурні особливості англійської системи фразеологічних одиниць [6, с. 53].

Отже, фразеологічний фонд англійської мови такий великий, що повне його дослідження неможливе. Функціонування фразеологічних одиниць в мові багато в чому залежить від прагматичних аспектів ситуації спілкування (час, місце, соціальне положення тощо).

Литература

1. Амосова Н. М. Основы английской фразеологии / Н. М. Амосова. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1983. – 130 с.
2. Жуков В. П. Семантика фразеологических оборотов / В. П. Жуков – М., 1990. – 188 с.
3. Колменс В. Книга английских идиом / В. Колменс. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1960. – 385 с.

4. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу / І. В. Корунець. – К.: Вища школа, 1986. – 173 с.

5. Мелерович А. М., Мокиєнко В. М. О принципах словаря индивидуально – авторских употреблений фразеологических единиц в современном русском языке // Советская лексикография. Сборник статей. / А. М. Мелерович, В. М. Мокиєнко. – М., 1998. – 314 с.

6. Сытель В. Н. Разговорные английские идиомы / В. Н. Сытель. – М.: Просвещение, 1976. – 216 с.

БИБЛЕЙСКИЕ АФОРИЗМЫ И ОСОБЕННОСТИ ИХ ПЕРЕВОДА

Уманец О. О., Амичба Д. П.

Библейские афоризмы вобрали в себя «печать вечности» [2, с. 4. Библия – одна из древних книг, в которой собраны глубинные метафорические образы, вербализованные религиозно-этические предписания и нравственные житейские наставления. В этой книге жизни сфокусирована общечеловеческая мораль, репрезентированная библейскими афоризмами, изучение которых не утратило своей актуальности. Библейские афоризмы привлекают внимание исследователя не только глубинными метафорически коннотированными образами, но и особенностями перевода их с одного языка на другой.

Согласно этимологическому словарю М. Фасмера, греческое слово βιβλίον (βίβλος) Библия восходит к значению «лыко папируса», который ввозился в сирийский город Библ, на который наносился текст [13, 1, 164].

Следует отметить, что проблема библейских фразеологизмов не раз поднималась в специальной литературе.

О библейских фразеологизмах в русском и английском языках писали В. Г. Гак, В. Вихлянец, Н. П. Матвеева, В. Г. Мельников, Л. М. Грановская, Т. Клюкина, А. Н. Литвиненко, И. С. Хостай и другие. Проблемами библеизмов в немецком языке занимались Jouko Parad «Biblische Verb phrase meun dihr Verhältnis zum Urtext und zur Lutherbibel», Csaba Földes, James C. Cornette, Gisela Brandt. Среди русских исследователей следует вспомнить работы Н. Л. Копосовой и других [10, с. 4]. С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова слово «афоризм» определяют как «краткое выразительное изречение, содержащее обобщающее умозаключение» [12, с. 32]. Данное утверждение позволяет говорить о том, что библейские афоризмы – это фразеологические выражения, в которых вербализуется обобщающая мысль, лаконичная, отточенная по форме и содержащая в ней смысл. Слово αφορισμός в древнегреческо-русском словаре И. Х. Дворецкого переводится в одном из значений как «изречение» [4]. Можно утверждать, согласно изложенному выше, что библейские афоризмы – это ори-

гинальная законченная мысль, изречённая или записанная в лаконичной запоминающейся текстовой форме и впоследствии неоднократно воспроизводимая другими людьми.

Представляет интерес и значение его как «отлучение от церкви» [4], которое, возможно, употреблялось как краткая изобличительная речь, или краткое высказывание. Рассматриваемый феномен вобрал в себя фоновые знания, которые в лингвистической литературе определяются как «прецедентный текст», репрезентированный прецедентными высказываниями. Придерживаясь точки зрения Д. Б. Гудкова, Ю. А. Мельник пишет, что прецедентные высказывания (ПВ) воспроизводят «продукт речемыслительной деятельности; законченную и самодостаточную единицу, которая может быть или не быть предикативной, это сложный знак, сумма значений компонентов которого не равна его смыслу: последний всегда «шире» простой суммы значений. В когнитивную базу входит само ПВ как таковое и сумма его значений – смыслов ...» [3, с. 55; 9, с. 254].

Библейские афоризмы так же, как и крылатые выражения, являются выразительными устойчивыми сочетаниями. В этой связи представляет интерес термин «эптоним», или крылатое выражение, который был введён в научный оборот Л. П. Дядечко. Известно также, что указанное выражение является калькой немецкого словосочетания *Geflügelte Worte*, восходящего к греческой фразе ἑ πτερόεντα, которая также переводится как «крылатое слово, фраза» [4; 6, с. 139]. Согласно данной точке зрения крылатое слово, или эптоним, можно признать как «интегрирующее понятие, соотнесенное с цельно- или раздельно оформленной общеязыковой номинативной единицей, которая сохраняет ассоциативно-преемственную связь с автором или текстом, её породившим» [5, с. 26]. Как отмечает Е. В. Сальникова, актуальность изучения библейских фразеологизмов может быть вызвана и тем, что «в речи современного человека библейские фразеологизмы часто используются бессознательно (умываю руки; ни холодно, ни жарко). В то время как их внутренняя форма, имеющая, как правило, сакральный смысл, их лексический фон, кумулятивная и директивная функции не бывают узнаны и не вызывают той степени внимания, которую можно назвать пристальностью сознания» [10, с. 3].

Подводя предварительный итог и обобщая изложенные выше теоретические положения, можно заключить, что библейские афоризмы являются прецедентными высказываниями, в которых структурируется «сжатая глубинная мысль» [7, с. 32]. Представляет в связи с этим интерес и положение, данное в Словаре «Longman Dictionary of Contemporary English», где термин «*aphorism*» определяется так: «a short phrase that contains a wise idea» [14, с. 56].

Библия Священного Писания Старого и Нового Завета – выдающийся памятник христианской культуры, справедливо признаётся «текстом текстов». Би-

блейские фразеологизмы, структурирующие священные тексты, являются вечными и неисчерпаемыми источниками основных идей, образов и мотивов. Язык Библии, её смысловое содержание объективируется глубинными метафорическими образами. Библейские фразеологизмы содержат в себе сжатое по форме **Слово**, которое способно линейно развернуть глубинные значения и смыслы, заключённые в нём. Сказанное подтверждает тот факт, что «библейское слово или высказывание» использовалось всегда и продолжает «употребляться» в языке [1, с. 66]. Не противоречит изложенному и тот факт, что библейская фразеология репрезентируется «словами или высказываниями из Библии» [8, с. 68].

Если признать за афоризмом сжатость и образную метафоричность как его основное свойство, то мнение, согласно которому не все библеизмы обладают характеристиками афоризмов / фразеологизмов, следует признать ошибочным. Остаётся дискуссионным и следующее утверждение: «И такие разноплановые по структуре библеизмы не вошли в состав фразеологических сборников и словарей, поэтому они не только не представлены, но и не изучаются в пределах этой системы. Библеизмы во фразеологических словарях используются в незначительном количестве» [15, с. 70]. Думается, что ограниченное использование академическими словарями библейских фразеологизмов можно объяснить не только тем, что она носила сакральный характер и являлась ценностным материалом для богословской литературы, но и тем, что сам материал текстов Священного Писания вызывал сложность адекватного перевода с языка оригинала.

Тот факт, что библейские фразеологизмы теряют связь со своим прошлым источником в связи с отсутствием соответствующих маркировок во фразеологических словарях, объясняется исследователями тем, что «единицы фразеологии библейского происхождения (библеизмы), функционируя в речи, часто не вызывают ассоциаций в сознании говорящего с их первичными значениями» [15, с. 56]

Всё указанное выше необходимо учесть и переводчику библеизмов с одного языка на другой. Перевод библейских фразеологизмов может представлять сложность, поскольку их образные компоненты не всегда позволяют переводить их дословно. Рассмотрим принятые в практике основные способы перевода:

1) Эквивалентная замена как один из распространённых способов, позволяет перевести библеизм с сохранением смысла и структуры оригинала, например: *Кроткий ответ отвращает гнев, а оскорбительное слово возбуждает ярость.* «A short answer turns away wrath, but a harsh word stirs up anger»; *Не премудрость ли взывает? И не разум ли возвышает голос свой?* «Does not wisdom call? And does not understanding raise her voice?» [Притчи 15:1]

2) Переводческая трансформация конкретизации, например:

И создал Господь Бог человека из праха земного, и вдунул в лице его дыхание жизни, и стал человек душою живою. «Then the God formed a man from the dust of the ground and breathed into his nostrils the breath of life, and the man became a living being» [Бытие 2:7]. Использованный метод перевода позволяет слово *dust* в значении «пыль» заменить конкретизированным словом «прах». Слово «прах» вербализуется и объективируется значениями «то, что тленно, ничтожно, недолговечно; перегнившие останки, тело, гниль» [17]. Этот же метод используется при переводе с русского языка на английский библейского фразеологизма *вдунул в лице его дыхание жизни*. Слово «лицо» на английский язык переводится как «*nostrils*». Данный метод позволяет для адекватного перевода употребить метафорически структурированный образ, который репрезентирован синекдохой *nostrils* (ноздри).

3) Трансформация генерализации, например:

Больше всего хранимого храни сердце твое, потому что из него источники жизни. Отвергни от себя лживость уст, и лукавство языка удали от себя. Глаза твои пусть прямо смотрят.... Обдумай стезю для ноги твоей, и все пути твои да будут тверды. «Above all else, guard your heart for out of it spring the issues of life. Put away from you crooked speech and keep corrupt talk far from your lips. Let your eyes look straight ahead... Give careful thought to the paths for your feet, then all your ways will be sure» [Притчи 4: 23, 24, 25, 26].

При переводе указанного библеизма, использована трансформация генерализации. Так, лексема *хранимый* в русском языке имеет значение «заповедный; оберегаемый от других» [17]. В английском языке использована генерализация *else*. Это наречие имеет значение «другой, еще», то есть в английском варианте отсутствует сема «заповедности» объекта.

Еще одно выражение, представляющее интерес для перевода, – *источники жизни*. В русском языке, слово «источник» имеет значение «ключ, родник; начало, колыбель; очаг (гнездо) заразы» [17]. В английском языке использована генерализованная лексическая единица *issues*, имеющая значение «выход», то есть в переводе потеряна сема «водного источника / родника».

4) Трансформация замены, например:

Плодитесь и размножайтесь, и наполняйте землю, и обладайте ею....

«Be fruitful and increase in number, fill the earth and subdue it...» [Бытие 1:28]

При переводе этого библейского фразеологизма, использована грамматическая замена. В русском языке употребляется директивный (императив) глагол *плодитесь*, который в английском языке передан с помощью сложного сказуемого, включающего глагол-связку *be* + прилагательное *fruitful*.

5) Трансформация опущения, например:

Да не будет у тебя других богов **перед лицом Моим**. «You shall have no other gods **before Me**» [Исход 20:3]

При переводе выделенного выражения *перед лицом Моим* опущено слово *лице before Me*.

Недостаточно одного свидетеля против кого-либо в какой-нибудь **вине** и в каком-нибудь **преступлении** и в каком-нибудь **грехе**, которым он согрешит: при словах двух свидетелей, или при словах трех свидетелей состоится дело. «One witness is not enough to convict anyone accused of any **crime** or **offense** they may have committed. A matter must be established by the testimony of two or three witnesses» [Второзаконие 19:15]

При переводе этого библейского афоризма использовано опущение слова *грех*, которое отсутствует в английском тексте.

б) Трансформация перестановки (транспозиция), например:

И при смехе иногда **болит сердце**, и концом радости бывает печаль. «Even in laughter the **heart may ache**, and the end of joy may be grief» [Притчи 14:13]

Перевод фразеологического выражения *болит сердце* потребовал перестановки слова *сердце*, которое занимает конечную позицию в русском варианте, и начальную позицию в английском тексте *heart may ache*, что продиктовано синтаксическими особенностями построения предложений в английском языке.

Самым эффективным способом перевода библейских фразеологизмов можно признать использование методов в совокупности, например:

И **увидел Господь**, что велико развращение человеков на земле, и что все мысли и помышления сердца их были зло во всякое время; и **раскаялся Господь**, что создал человека на земле, и **воскорбел в сердце Своем**. «The God saw that the wickedness of man was great in the earth, and that every inclination of the thoughts of the human heart was only evil all the time. And **the Lord regretted** that he had made man on the earth, and **his heart was deeply hurt**» [Бытие 6:5, 6]

При переводе этого указанного библейского фразеологизма использованы, и трансформация перестановки при воспроизведении выражения *увидел Господь* – *God saw*, и трансформация конкретизации при переводе лексемы *Lord*. Основное значение этой лексемы – наименование титула «лорд». Однако в Библии это слово вербализуется значением *Господь*. Такой перевод, был применён для того, чтобы избежать тавтологии русского текста. Английский вариант перевода сохраняет синонимы – *God – Lord*.

Перевод, как показывает анализ изученных и проанализированных библейских фразеологизмов, является сложным и требует использования переводческих трансформаций, благодаря которым удастся передать глубинный смысл оригинала, сохранить стилевую окраску первоисточника.

Литература

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М.: [Сов. энциклопедия], 1969. – 607 с.
2. Библийская мудрость: афоризмы и цитаты / [авт.- сост. Л. А. Раков]. – М. : ООО Изд-во АСТ: Донецк: Сталкер, 2004. – 286 с.
3. Гудков Д. Б. Межкультурная коммуникация. Лекционный курс для студентов РКИ / Д. Б. Гудков. – М.: Изд-во МГУ, 2000. – 120 с
4. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / Вильгельм фон Гумбольдт; [пер. с нем. Г.М. Рамишвили]. – М.: Прогресс, 1984. – 397 с
5. Дядечко Л. П. Крылатые слова как объект лингвистического описания: история и современность: монография / Л. П. Дядечко. – К.: ИПЦ «Киевский университет», 2002. – 294 с
6. Дядечко Л. П. Крылатый слова звук, или Русская эптология : [учебное пособие] / Л. П. Дядечко. – К. : КНУ, 2006. – 336 с.
7. Кам'янець А. Б. Інтертекстуальна іронія і переклад: монографія / А.Б. Кам'янець. – К.: Видавець. – 2010 р. –176 с.
8. Лесин В. М. Словник літературознавчих термінів / В.М. Лесин, О. С. Пулинець. – К.: Вища школа, 1979. – 203 с.
9. Мельник Ю. А. Трактовка прецедентних висказувань в сучасній лінгвістиці Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2012. – Том 26 (65). – № 1. – С. 254 – 258
10. Сальникова Е. В. К вопросу о библеизмах в немецком языке // Электронный научный журнал «Языковые и филологические исследования». – 2012. – Выпуск 4(6) октябрь-декабрь. С. 3 – 5. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.language-and-philologicalresearches.ingnpublishing.com/archive/2012/release_4_6_octoberdecember/sal_nikova_k_voprosu_o_bibleizmah_v_nemeckom_yazyke/
11. Словари и энциклопедии на Академике [Электронный ресурс]. – Режим доступа: dic.academic.ru/dic.nsf/enc2p/331950.
12. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова; 4-е изд., доп. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с. – (Российская академия наук. Ин-трусского языка им. В. В. Виноградова).
13. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4 х т. / под. ред. Б. А. Ларина; [пер. с нем, и дополн., О. Н. Трубачёва]. – М. : Прогресс, 1964-1973. – 2912 с.

14. Фразеологическая вариативность и синонимия фразеологических единиц библейского характера // Межкультурная коммуникация и перевод. Материалы II межвузовской научной конференции. — М., МОСУ, 2003.
15. Якимчук А.П. Лінгвокультурна комунікація як випробовування для перекладача / А.П. Якимчук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. — 2007. — Вип. 34. — С. 217-221.
16. Цитаты и афоризмы на английском языке с переводом на русский [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://englishtexts.ru/misc/quotes>
17. Longman Dictionary of Contemporary English [Електронний ресурс] : — Режим доступу: <http://www.ldoceonline.com/>

ВИСНОВКИ

1. Незважаючи на те, що теорія дискурсу і його типологія вже тривалий час розробляються лінгвістами, досі не існує універсального визначення цього поняття, яке б включало всі його аспекти; та не розроблено уніфікованої системи критеріїв класифікації його різновидів. Отже, інтерес дослідників буде спрямований на розв'язання цих проблем, вивчення особливостей окремих типів дискурсу та здійснення їх порівняльного аналізу

2. Систематизовані та охарактеризовані існуючі в лінгвістиці підходи до визначення поняття дискурсу, зокрема з'ясовано структурні характеристики цього багатовимірною явища; встановлено типологію дискурсу, а також виявлено основні універсальні та специфічні властивості окремих типів дискурсу (художнього, невербального, педагогічного, юридичного, судового, наукового, корпоративного, емоційного, гастрономічного, ритуального, банківського).

3. Дискурс — передача когнітивного змісту, що вкладається адресантом адресату через текст в його лінгвістичному втіленні і закладених у ньому певних стратегій подачі інформації]. Тож, на нашу думку, у загальних рисах можна визначити дискурс як об'єкт дослідження і лінгвістики, і журналістикознавства. Однак бурхливий розвиток інформаційного суспільства змушує нас звернути увагу на небезпечну здатність саме мас-медійного та інтернет-дискурсу впливати на формування світогляду реципієнтів.

4. У результаті дослідження були виокремлені основні напрямки і підходи до вивчення унікального соціолінгвістичного феномена, що отримав назву дискурсу в межах гуманітарних та соціальних дисциплін.

5. Уточнені й поглиблені уявлення про сутність понять «іншомовна професійна комунікативна компетенція», «інтерактивність», «інтерактивне навчання». Іншомовна компетенція являє собою відносно стійку інтегративну освіту суб'єкта іншомовної діяльності, що дозволяє реалізувати потенціал лінгвістичних знань, а також мовні вміння й навички з метою комунікації. Це синтез лінгвістичної, соціолінгвістичної та предметної компетенцій. Структура іншомовної компетенції включає мотиваційний, когнітивний, діяльнісний компоненти. Іншомовна компетенція багатоаспектна: акумуляція знань про мову являє собою її кількісний аспект, розвиток умінь і навичок являє собою її якісний процесуальний аспект. У процесі навчання розвивається також аксіологічний аспект іншомовної компетенції (відбувається ціннісне становлення студентів як у плані мотивації до вивчення іноземної мови, так і в плані формування різних якостей, обов'язкових для майбутніх фахівців).

Науков е видання

ЛІНГВІСТИКА. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ

Том 9

**ІНШОМОВНИЙ ДИСКУРС:
СКЛАДНИКИ, ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ
ТА НАВЧАННЯ**

Українською, російською та англійською мовами

**Свідоцтво про державну реєстрацію
державного засобу масової інформації
серія КВ № 18253-7053Р від 05.09.2011**

Окремі статті друкуються в авторській редакції

*За зміст статті та точність викладеного матеріалу відповідальність пок-
ладається на авторів*

Усі права застережено

Використання матеріалів – з дозволу редакційної колегії

Відповідальний редактор *Панченко О.І.*

Оригінал-макет *Шепель Ю.О.*

Технічний редактор *Шепель Ю.О.*

Підп. до друку 26.22.16. Формат 60х841/16. Спосіб друку – плоский.

Папір офсетний. Ум. друк. арк 8,5. Тираж 100 пр. Зам. № _____

Видано та надруковано в ТОВ "Акцент ПП",
вул. Ларіонова, 145, м. Дніпропетровськ, 49052
тел. (056) 794-62-04(05)

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
ДК № 4766 від 04.09.2014